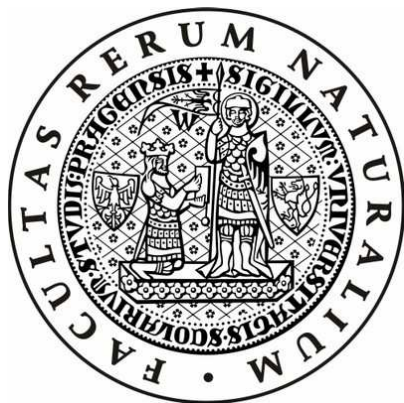

Univerzita Karlova v Praze
Přírodovědecká fakulta
katedra sociální geografie a regionálního rozvoje

Petra Zumrová - Klímová

PŘÍMÉ ZAHRANIČNÍ INVESTICE V ČR A JEJICH REGIONÁLNÍ DIFERENCIACE

Diplomová práce

Praha 2009

Vedoucí diplomové práce: RNDr. Ludvík Kopačka, CSc.

Charles University in Prague
Faculty of Science
department of social geography and regional development

Petra Zumrová - Klímová

**FOREIGN DIRECT INVESTMENT IN THE CZECH
REPUBLIC AND THEIR REGIONAL
DIFFERENTIATION**

Diploma thesis

Prague 2009

Supervisit of diploma thesis: RNDr. Ludvík Kopačka, CSc.

Poděkování:

Chtěla bych poděkovat panu RNDr. Ludvíku Kopačkovi, CSc. za jeho trpělivost, inspiraci, cenné rady a užitečnou pomoc při zpracování této diplomové práce.

Prohlašuji,

že jsem předloženou diplomovou práci zpracovala samostatně a s použitím literatury, pramenů a informací, které jsou uvedeny v seznamu literatury.

.....

Abstrakt:

Předmětem této diplomové práce je zhodnotit přímé zahraniční investice v kontextu jejich regionální diferenciaci v České republice v několika posledních letech. Těžištěm první části práce jsou teoretické a metodologické otázky spojené s problematikou PZI. Uvádím výklad teoretických přístupů k PZI, vedle ekonomických především geografických, se zaměřením na ty, které mají návaznost na regionální rozvoj. V druhé části práce se již zabývám vývojem PZI v České republice spolu s celosvětovým kontextem, důraz je přitom kladen na průmysl. Záměrem je také zhodnotit dopady možných pozitiv a negativ, která jsou s PZI spojena a zhodnocení regionální diferenciaci v rozmístění PZI v České republice a na případovém regionu Pardubice, dle faktorů, které na alokaci investic působí.

Abstract:

The subject of this thesis is to review foreign direct investment (FDI) in context of its regional differentiation in the Czech republic in a few last years. The task of exact definition of FDI and its classification are presented in the first part. I contextualize theoretic background of FDI, from economic, but especially geographical specialization with influence on regional development. Moreover, this thesis deals with history of FDI not only in the Czech republic, but also in other transition countries and also in worldwide. The emphasis have been placed on industry. My intention is to focus on its positive and negative features, which FDI brings to host economy. The output of this thesis is analysis of regional differentiation of FDI's distribution in the Czech republic and in the study case of Pardubice region, according to factors, which have effect on its allocation.

Klíčová slova:

- Přímé zahraniční investice
- Česká republika
- Region Pardubice
- Lokalizační faktory
- Regionální diferenciaci
- Lokalizační teorie
- Transformace ČR
- Investiční pobídky
- Determinanty PZI
- Dualita
- Vývoj PZI
- Nezaměstnanost
- Teorie regionálního rozvoje
- Privatizace
- Průmysl
- Příliv PZI
- Definice PZI
- Dopady PZI
- Investiční cyklus PZI
- Investiční prostředí

OBSAH

1. Úvod	12
I. ČÁST	
TEORIE A METODOLOGIE	14
2. Metodika práce a zdroje dat	14
3. Diskuze literatury	14
4. Úvod do problematiky přímých zahraničních investic	17
4.1 Metodologie přímých zahraničních investic	17
4.2 Definice přímých zahraničních investic	17
4.3 Způsob vstupu investora	19
5. Přímé zahraniční investice - teoretická východiska	20
5.1 Investiční cyklus přímé zahraniční investice	22
6. Teorie regionálního rozvoje a přímé zahraniční investice	25
7. Determinanty přílivu přímých zahraničních investic	27
8. Transformace investičního prostředí České republiky	30
9. Vliv přímých zahraničních investic na ekonomiku hostitelské země	33
9.1 Pozitivní dopady přímých zahraničních investic	35
9.2 Negativní dopady přímých zahraničních investic	36
10. Investiční pobídky	38
II. ČÁST	
PŘÍMÉ ZAHRANIČNÍ INVESTICE VE SVĚTĚ A V ČR	43
11. Vývoj investičního prostředí v období ekonomické transformace	43
11.1 Stav přímých zahraničních investic ve světě	43
11.2 Přímé zahraniční investice ve střední Evropě	45
12. Vývoj přílivu přímých zahraničních investic do ČR	48
12.1 Odvětvová struktura přímých zahraničních investic v ČR	53
12.2 Teritoriální struktura přímých zahraničních investic v ČR	56
13. Dualita v českém hospodářství	58

III. ČÁST

REGIONÁLNÍ DIFERENCIACE PŘÍMÝCH ZAHRANIČNÍCH INVESTIC V ČR

14. Regionální diference přímých zahraničních investic v ČR	62
14.1 Regionální diference lokalizačních faktorů	68
15. Případová studie - regionální diference PZI v regionu Pardubice	70
15.1 Charakteristika regionu Pardubice	70
15.2 Vývoj PZI v regionu Pardubice	72
15.3 Analýza vybraných lokalizačních faktorů v regionu Pardubice.....	81
15.4 Lidské zdroje	81
15.5 Věda a výzkum	87
15.6 Dopravní infrastruktura	88
16. Šetření mezi zahraničními investory v regionu Pardubice	92
16.1 Vyhodnocení dotazníkového šetření	94
17. Souhrn případové studie	96
18. Závěr	97
19. Seznam literatury.....	102
20. Přílohy	110

Seznam zkratk:

ČNB - Česká národní banka

ČR - Česká republika

ČSÚ – Český statistický úřad

EU - Evropská unie

EUROSTAT – Evropský statistický úřad

HDP – Hrubý domácí produkt

IP – Investiční pobídky

IMF – Mezinárodní měnový fond

MPO – Ministerstvo průmyslu a obchodu

MPSV – Ministerstvo práce a sociálních věcí

OECD – Organisation for economic cooperation and development neboli

Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj

OKEČ - Odvětvová klasifikace ekonomických činností

OSN – Organizace spojených národů

PZI – Přímé zahraniční investice

TPCA – Toyota Peugeot Citroen Automobile

UNCTAD – United Nations Conference on Trade and Development neboli

Organizace spojených národů o obchodu a rozvoji

WTO – World Trade Organization neboli Světová obchodní organizace

Seznam grafů:

Graf 1.: Fáze životního cyklu PZI	23
Graf 2.: Vývoj životního cyklu PZI	24
Graf 3.: PZI ve světě a vybraných ekonomikách v období 1980 – 2005	44
Graf 4.: Příliv PZI ve světě, 20 neúspěšnějších zemí, 2004–2005* (mld. USD)	45
Graf 5.: Vývoj přílivu PZI do ČR v období 1993-2008 v mld. Kč	50
Graf 6.: Struktura přílivu PZI dle kapitálu v ČR v mld. Kč	52
Graf 7.: Příliv PZI do zpracovatelského průmyslu v ČR v mld. Kč v období 1993-2007	54
Graf 8.: Vývoj podílu PZI v odvětvích zpracovatelského průmyslu ČR v %	55
Graf 9.: Příliv PZI do ČR podle zemí	57
Graf 10.: Podíl vybraných odvětví na zásobě PZI (%) a vybraných odvětví zpracovatelského průmyslu na zásobě PZI (v %) v ČR	59
Graf 11.: Produktivita práce v ČR dle podniků	60
Graf 12.: Průměrná roční mzda na zaměstnance (v tis. Kč) v ČR dle podniků	61
Graf 13.: Podíl inovačních podniků podle krajů ČR v %	65
Graf 14.: Pozice regionů podle stavu PZI (rok 2004) a úrovně hrubé přidané hodnoty v technologicky náročných odvětvích (rok 2005)	66
Graf 15.: Vývoj stavu PZI v okresech Pardubického kraje v letech 1998 – 2006 (v mil. Kč)	74
Graf 16.: PZI na jednoho obyvatele v Pardubickém kraji a jeho okresech v období 1998 – 2006 (tis. Kč)	76
Graf 17.: Projekty zahraničních investorů v regionu Pardubice	76
Graf 18.: Pobídkové PZI dle % složení v okresech Pardubického kraje z let 1998-2009 v mil.Kč a dle počtu vytvořených pracovních míst	78
Graf 19.: Pobídkové PZI dle odvětví v Pardubickém kraji 1998-2009	78
Graf 20.: Pobídkové PZI v Pardubickém kraji dle země původu 1998-2009	80
Graf 21.: Vývoj míry registrované nezaměstnanosti v Pardubickém kraji dle okresů.....	82
Graf 22.: Vztah mezi objemem přímých zahraničních investic a mírou nezaměstnanosti v Pardubickém kraji.....	83
Graf 23.: Podíl průměrné měsíční mzdy v jednotlivých oborech Pardubického kraje v %	85
Graf 24.: Vzdělanostní struktura v Pardubickém kraji dle okresů, SLDB 2001	86
Graf 25.: Vzdálenost od strategické dopravní infrastruktury v km v regionu Pardubice	89

Graf 26.: Délka a hustota komunikačních sítí v Pardubickém regionu	91
Graf 27.: Hodnocení lokalizačních faktorů (šetření).....	94
Graf 28.: Hodnocení pracovní síly (šetření)	95
Graf 29.: Hodnocení dopravní infrastruktury (šetření)	95

Seznam tabulek:

Tab.1: Vývoj přílivu PZI do České republiky v období 1993-2008 v mil. Kč	51
Tab. 2: Dvojkoľejnost české ekonomiky	58
Tab. 3: Srovnání základních charakteristik Pardubického kraje (2007)	72
Tab. 4: Stav PZI v Pardubickém kraji a jeho okresech v letech 1998 – 2006 (tis. Kč)	74
Tab. 5: PZI na jednoho obyvatele v Pardubickém kraji a jeho okresech	75
Tab. 6: Vývoj průměrné měsíční mzdy v okresech Pardubického kraje 2000 -2008	84
Tab. 7: Podíl zaměstnanců VaV z celkového počtu pracujících 2001-2005 v promile	87
Tab. 8: Délka komunikací v Pardubickém kraji - stav k 1.7.2008	90
Tab. 9: Celková statistika (šetření)	93

Seznam obrázků:

Obr. 1: Přímé zahraniční investice v ČR dle okresů v období do roku 1998 a 2005	62
Obr. 2: Mapa průmyslových zón podpořených agenturou CzechInvest	66

Přílohy:

Příloha A: Privatizace a PZI v ČR

Příloha B: Struktura zahraničních investic v ČR podle sektorů

Příloha C: Stav PZI v jednotlivých okresech ČR za rok 1998 a 2006 (podíl v %, bez Prahy)

Příloha D: Stav PZI na obyvatele v jednotlivých okresech ČR za rok 1998 a 2006 (v Kč na obyvatele)

Příloha E: Projekty uskutečnené agenturou Czech Invest v Pardubickém kraji

Příloha F: Dotazníkové šetření zahraničních investorů v Pardubickém kraji

1. ÚVOD

Tématem diplomové práce jsou přímé zahraniční investice (dále jen PZI) v České republice a jejich regionální diferenciaci. Tato práce mapuje PZI v ČR přibližně od roku 1993 a v jejich celkovém objemu se soustřeďuje především na PZI směřované do průmyslu.

PZI jsou neodmyslitelnou součástí dnešní světové ekonomiky a všeobecně byly a jsou považovány za předpokladu koncepčního přístupu za klíčový faktor budoucí perspektivy jednotlivých ekonomik. PZI jsou zkoumány z mnoha hledisek a názory na ně mezi odborníky jsou kladné i kritické.

Pro Českou republiku, kam začaly z politických a ekonomických důvodů proudit PZI až na počátku 90. let 20. století, jsou zahraniční investice jedním z hlavních faktorů regionálního rozvoje. Proto se v posledních letech na toto téma soustřeďuje pozornost mnoha odborníků, kteří se shodují v tom, že vliv PZI nelze omezovat pouze na ekonomickou oblast.

Čím dál více jsou zkoumány přímé a nepřímé vlivy PZI, které mají regionální dopad na rozvoj území, ekonomiku, sektory národního hospodářství, trh práce a podobně. Studií, které se zabývají rozmístěním PZI na území ČR a jejich regionálních diferenciací, bylo zatím zpracováno málo. Proto jsem si tuto problematiku zvolila jako téma a cíl mé diplomové práce.

V první části diplomové práce uvádím základní obecné vymezení PZI, následné kapitoly se věnují teoriím PZI, a to ekonomickým, které převažují, ale hlavně geografickým se zaměřením na ty, které mají návaznost na regionální rozvoj. Na základě studia literatury shrnuji pozitivní a negativní vlivy PZI na hostitelskou zemi a analyzuji investiční prostředí České republiky.

V druhé části práce si nejprve všímám vývoje PZI ve světě a ve střední Evropě ve vztahu k České republice. Poté se již v několika kapitolách věnuji roli PZI v české ekonomice a vývojovým tendencím v transformačním období po roce 1989. Hodnotím příliv PZI, jejich odvětvovou a teritoriální strukturu, regionální diferenciaci a lokalizační faktory v ČR.

Třetí část věnuji analýze regionální diferenciaci PZI, kterou aplikuji v případové studii na region Pardubice a rozbořím příliv PZI a lokalizačních faktorů získávám poznatky k vyvrácení či potvrzení stanovených hypotéz.

Praktická část práce byla spojena s vyhledáváním, získáváním a zpracováním statistických dat nutných k analýze regionální diferenciace v rozmístění PZI a podchycení faktorů, které působí na regionální diferenciaci v lokalizaci investic.

Za základní cíle této práce považuji

- orientaci v teoretických poznacích, které se věnují problematice PZI, analýzu pozitivních a negativních pohledů na PZI a jejich dopadů na ČR
- zachycení regionální diferenciace PZI v regionech ČR a na konkrétním případě Pardubického kraje
- analýzu vybraných lokalizačních faktorů, které působí na diferenciaci rozmístění PZI v regionu Pardubice

V návaznosti na výše uvedené cíle jsem si k ověření kladla následující hypotézy:

- Příliv PZI může mít na ekonomiku hostitelské země a regionu i negativní dopady.
- Vlivem různých faktorů se v rozmístění PZI na území České republiky prosadila pronikavá regionální diferenciace.
- Zahraniční investoři preferují lokalizaci svých investic do metropolitních areálů.
- Příliv PZI působí pozitivně na snižování nezaměstnanosti v regionu

Z hypotéz následně plynou tyto výzkumné otázky:

- Jakým, či zda byly PZI přínosem? Přinesly očekávaný efekt?
- Jaké faktory hrály vliv na rozmístění PZI a jak silná se projevuje regionální diferenciace?
- Působí regionální diferenciace ve prospěch metropolitních areálů?
- Snižuje příliv PZI nezaměstnanost regionu?

Výstupem této práce je zhodnocení současného stavu PZI a pozitivního či negativního vlivu PZI na hostitelskou zemi, tedy Českou republiku a její regiony. Základní kladenou výzkumnou otázkou, která by měla být zodpovězena je, zda-li příliv přímých zahraničních investic odpovídá strukturálně, kvalitativně a regionálně charakteru této země. Na základě tohoto závěru by měly být následně doporučeny návrhy spojené s dalším vývojem PZI, podporou či zamezením poskytování investičních pobídek a dalších výhod pro zahraniční investory.

I. ČÁST

TEORIE A METODOLOGIE

2. Metodika práce a zdroje dat

Metodika a zdroje dat jsou jednou z nejdůležitějších součástí odborných prací. Ve své diplomové práci kombinuji několik metod a různých zdrojů dat tak, abych dosáhla co nejkvalitnějšího konečného zhodnocení PZI.

Přímé zahraniční investice jsou pojmem především ekonomickým. Geografii však zajímají nejen PZI jako takové, ale klade důraz na jejich přímé či nepřímé působení na území a ekonomiku hostitelské země a na proměny prostorových vazeb a organizace území.

První část práce vychází ze studia literatury a je založena na teoretických informacích. Statistická data pocházejí především z následujících zdrojů:

- ČNB - Česká národní banka poskytuje údaje o tocích PZI do České republiky, u některých ukazatelů až do úrovně krajů či okresů. V práci jsem použila údajů o teritoriální a odvětvové struktuře PZI v české ekonomice.
- ČSÚ – Český statistický úřad příliš informací o PZI neposkytuje. Pro potřeby mé práce jsem využila studie s informacemi o trendech přílivu PZI do České republiky podle odvětví.
- Agentura CzechInvest - údaje za konkrétní projekty se zaměřením na zahraniční investice směřující do průmyslu. Někteří zahraniční investoři však nechtějí ve statistikách figurovat a statistiky agentury CzechInvest tak nemusí být zcela kompletní. Výhodou tohoto zdroje je, že na rozdíl od databáze ČSÚ jsou zde uvedeny přesné hodnoty výše PZI, které spolu s podniky do krajů přišly. Důležité jsou tyto informace zejména pro zhodnocení teritoriální a odvětvové struktury PZI v krajích ČR.
- Newton Holding - česká soukromá společnost, jenž vydává studie hodnotící příliv PZI a jejich vliv na hostitelskou ekonomiku. Studie jsou zaměřeny spíše ekonomicky, přesto je v nich řada zásadních informací pro zvolené téma.

Všeobecná část diplomové práce se z větší části opírá o odbornou literaturu a při jejím zpracování převažuje kompilační metoda. V praktické části diplomové práce pak bylo stěžejním úkolem získávání vývojových řad v regionálním členění, následná komparační analýza regionů ČR a využití dotazníkového šetření ve zvoleném regionu. K vypracování analýzy území bylo zapotřebí velkého množství dat (např. z ČSÚ, ČNB, UNCTAD, CzechInvest apod.), které byly zpracovány rozdílnými statistickými postupy s využitím kartografických výstupů.

3. Diskuze literatury

Tématu PZI se věnují odborné práce již od sedmdesátých let a během dalších desetiletí se povědomí o PZI zásadním způsobem zvýšilo. Dnes nás o PZI informuje nejen odborná literatura, nýbrž i denní tisk, televize, a samozřejmě internet.

Česká republika prošla ve dvacátém století velmi spletitým politickým a ekonomickým vývojem a fenomén PZI se jí začal týkat až po společensko-ekonomické změně po 17. listopadu 1989. Česká odborná literatura na téma PZI tak pochází převážně až z období po r. 1989 a směřovatná byla a je literatura „západní“.

Transformační přerod České republiky zachytila ve svých pracích i řada zahraničních odborníků, zejména ze Severní Ameriky a západní Evropy. Některé práce již pochází od geografů či ekonomů z postkomunistických zemí, kteří nyní působí na zahraničních univerzitách (např. Pavlínek 2004).

Teoretickým i aplikovaným otázkám regionálního rozvoje v ČR v souvislosti s PZI se ve svých pracích zabývají geografové J. Blažek a D. Uhlíř (2002) a V. Čadil (2007).

Mezi další odborníky z řad geografů, který se zabývá PZI a jejich vlivem na regionální rozvoj, patří M. Viturka, který působí na Ekonomicko – správní fakultě MU v Brně. Vytvořil svou vlastní metodiku pro regionální hodnocení kvality podnikatelského prostředí včetně investiční atraktivity českých měst pro zahraniční investory. Jeho práce jsou přínosné zejména propojením ekonomického a geografického pohledu na přímé investice a snahou o zobecnění získaných poznatků.

Autorem, který zkoumá zahraniční investice z ekonomického pohledu, je V. Benáček (1999, 2000). Ve svých pracích se věnuje transformaci bývalých komunistických ekonomik a jejich konkurenceschopnosti, hodnotí dopad přílivu PZI na tranzitivní ekonomiky. Zaměřuje se na hodnocení přímých a nepřímých dopadů přílivu PZI na hostitelské ekonomiky a na jejich možné negativní působení v dané ekonomice. Upozorňuje na možnost vzniku duální ekonomiky. V. Benáček rovněž spolupracoval s A. Zemplerovou (1997, 2006).

Autorem řady odborných článků a publikací týkajících se PZI v ČR je M. Srholec (2004). Jeho ekonomické pojetí vymezuje PZI, hodnotí jejich příliv a strukturu v České republice. Zabývá se lokalizačními faktory PZI, hodnotí jejich vliv na pracovní trh a srovnává produktivitu práce v zahraničních a domácích podnicích. Usuzuje, že zahraniční podniky sehrály významnou roli při restrukturalizaci české ekonomiky a vysvětluje, jak by se měl upravit systém investičních pobídek pro efektivnější zhodnocení PZI. Upozorňuje také, že pozitivní či negativní dopad PZI na danou ekonomiku záleží zcela na jejím charakteru a PZI mohou vyvolat jak následný ekonomický rozvoj, tak ekonomickou krizi.

P. Pavlínek je českým zástupcem geografů, který dlouho působil v zahraničí (Univerzita v Nebrasce, stát Omaha, USA). Řadí se mezi nejvýznamnější kritiky PZI v transformujících se zemích. Ve svých statích upozorňuje na celou řadu negativních projevů PZI v ekonomice a ačkoliv jejich význam nepodceňuje, varuje před nekritickým pohledem na PZI. Například hovoří o všeobecně přijímaném faktu, že PZI produkují ekonomický růst, který však není exaktně prokázán a usuzuje, že účinky PZI jsou jak sektorově, tak regionálně nevyrovnané. Ve svém článku (Pavlínek, 2004) se také zmiňuje, stejně jako Benáček, o vzniku duální ekonomiky v tranzitivních ekonomikách. PZI jsou podle něj přitahovány ekonomickým růstem, nejsou však dle něj i jeho zárukou. Takto upozorňuje na fakt, že PZI směřují stále nejvíce do vyspělých zemí, což se odráží v regionální polarizaci a nerovnoměrném vývoji.

V teoretické části jsem použila řady studií zahraničních autorů ekonomické i geografické odbornosti. Není možné zde rozebrat celý výčet použitých odborných publikovaných prací, článků, knih, statí apod. napsaných k problematice PZI od mnoha autorů. Podstatou této kapitoly je však uvést stručný přehled současné literatury k tématu a obecně ji zhodnotit. Publikace výše zmíněných autorů byly pro tvorbu diplomové práce zcela zásadní. Existuje však celá řada prací, z nichž jsem čerpala, ale podrobně zde nejsou rozebrány. Mezi takové patří z česky psaných

například autoři: M. Hampl, L. Kopačka, J. Sereghyová, A. Zemplerová a další. Ze zahraničních autorů pak především J. Dunning.

4. Úvod do problematiky PZI

4.1 Statistika přímých zahraničních investic

Velkým problémem při analýze PZI je způsob jejich sledování a statistického zjišťování údajů o nich (většinou neexistuje informační povinnost subjektů). Ani světové instituce nejsou schopné poskytovat srovnatelné údaje za jednotlivé země světa. I přes snahu mezinárodních ekonomických institucí, působících nejen v oblasti PZI, o sjednocení statistik jednotlivých států, existují stále odlišnosti ve vykazování PZI mezi zeměmi i v čase. Proto časové řady nejsou zcela spolehlivé a jsou obtížně srovnatelné. Problematické je také zohlednit možnou nejednotnost ve vymezení pojmů souvisejících s PZI. Údaje o PZI primárně publikují národní centrální banky v části o platební bilanci. Pro mezinárodní srovnávání slouží údaje organizací UNCTAD, OECD, EUROSTAT a IMF.

Česká statistika PZI až do roku 1997 spočívá pouze v akumulovaných stavech. Navíc publikované odvětvové struktury nebyly ani konsistentní s tříděním na úrovni OKEČ na jedno desetinné místo. Jediné analyticky smysluplné informace až do roku 1998 tak podávala databáze podniků, která ale není běžným uživatelům z výzkumu přístupná a to ani na úrovni agregací. Situace se lepší po roce 1998, kdy ČNB sleduje stavy i příliv PZI dle odvětví i regionů. Toto podrobné třídění však je publikováno se značným zpožděním.

4.2 Definice přímých zahraničních investic

PZI jsou dle doporučení Evropské centrální banky (2004, str. 54), které se mimo jiné týkají statistické zpravodajské povinnosti národních centrálních bank v oblasti statistiky platební bilance, definovány následovně:

„Přímé investice představují druh mezinárodních investic, který odráží cíl subjektu, jenž je rezidentem v jedné ekonomice, získat trvalý podíl na podniku, jenž je rezidentem v jiné ekonomice. V souladu s mezinárodními standardy (MMF) se pro odvození vztahu přímé

investice, tedy trvalého podílu v případě platební bilance Eurozóny či investiční pozice Eurozóny vůči zahraničí, používá „kritérium vlastnictví 10 % podílu“. Podle tohoto kritéria může vztah přímé investice existovat mezi řadou spřízněných podniků bez ohledu na to, zda spojení zahrnuje jeden řetězec či několik řetězců“.

Česká národní banka blíže specifikuje dle procenta podílu investora na základním kapitálu nebo hlasovacích právech **společnosti přidružené** (10 až 50% podíl), **dceřiné společnosti** (více než 50% podíl) a **pobočky** (100% vlastněná zastoupení).

V rámci přímých investic se pak dle Evropské centrální banky (2004, str. 54) rozlišuje: základní kapitál, reinvestovaný zisk a ostatní kapitál. **Základní kapitál** zahrnuje základní kapitál v pobočkách, jakož i všechny podíly v dceřiných a přidružených společnostech. **Reinvestovaný zisk** představuje podíl přímého investora na zisku, který nebyl rozdělen ve formě dividend a pro zisk, nebyl přímému investorovi vyplacen, ale vynaložen do dalšího rozvoje investice. Reinvestovaný zisk je tedy zisk z hospodaření podniku (přímé zahraniční investice), který zahraniční investor společnosti ponechá pro financování její další činnosti. **Ostatní kapitál** zahrnuje všechny finanční operace mezi přidruženými podniky (půjčky nebo úvěry) – včetně dluhových cenných papírů a dodavatelských úvěrů (tj. obchodních úvěrů) – mezi přímými investory a dceřinými společnostmi, pobočkami a přidruženými společnostmi.

Základní vymezení PZI je tedy možné shrnout do čtyř bodů (zdroj: Přímé zahraniční investice, 2005):

- jedná se o mobilní materiální investice zaměřené zejména do sektoru zpracovatelského průmyslu a strategických služeb (centra zákaznické podpory a sdílených služeb, expertní, řešitelská a servisní centra)
- investor je zainteresován na vlastnických právech a dlouhodobém rozvoji společnosti, do které investuje
- investorův vlastnický podíl na společnosti je větší než 10 %
- nezahrnují ani finanční operace ani rozvojové fondy a granty

4.3 Způsob vstupu zahraničního investora

Dalším hlediskem, podle kterého lze PZI dělit, je způsob vstupu nadnárodní firmy. Zahraniční investor může do hostitelské ekonomiky vstoupit investicí na zelené louce (greenfields), investicí do bývalých průmyslových areálů (brownfields), nebo formou fúze a akvizice (Mergers & Acquisitions; M&A) (dělení dle agentury CzechInvest).

Investice greenfield spočívá v celkovém vybudování nového ekonomického subjektu. PZI tohoto druhu umožňuje investorovi realizovat projekt přesně podle jeho záměrů. Investor však musí počítat s dodatečnými náklady, které vyplývají z časového zpoždění produkce, která je způsobena výstavbou nového podniku, najmutí a zaškolení personálu apod. Pro investice na zelené louce je typické vytváření významných pracovních kapacit v právě vzniklých závodech.

Kapitálový vstup formou **M&A** probíhá tak, že investor vstupuje do již existujícího ekonomického subjektu. Tímto druhem vstupu investor okamžitě přebírá veškerý tržní podíl, produkční kapacity a aktiva původní společnosti. M&A jsou typické pro přebírání podniků, které disponují specifickou konkurenční výhodou, například technologií, obchodní značkou apod. Tento druh PZI je typický pro investice ve vyspělých zemích, kde jsou právě specifická aktiva na vyšší úrovni. Za specifický typ M&A investice je považována i privatizace, která je naopak typická pro postsocialistické země.

Vstup investora v podobě **brownfield** je specifická tím, že investor sice přebírá již existující podnik, ale zároveň počítá s celkovou restrukturalizací podniku. Tento druh vstupu se především uplatňoval v tranzitivních ekonomikách, kde již výrobní a montážní závody existovaly. Pro udržení konkurenceschopnosti v nově nastupujícím tržním prostředí však bylo nutné přistoupit k jejich rozsáhlé restrukturalizaci.

5. Přímé zahraniční investice - teoretická východiska

V následující kapitole se snažím o shrnutí základních teoretických pohledů na PZI. Nejde o zachycení úplného historického vývoje ekonomických teorií, ale o vybrané přístupy, jejichž myšlenky poslouží k pochopení situace v oblasti zahraničních investic. Vývoj teorií mezinárodní produkce a zahraničních investic (teorie nadnárodních společností) do značné míry souvisí s měnícími se podmínkami ve světové ekonomice. Reagují na změny v organizaci výroby i v celé struktuře mnoha odvětví, změny mezinárodních vztahů, hospodářský a politický vývoj států a jejich integraci, snižování bariér na mezinárodním trhu a technologický vývoj.

Již v roce 1776 Adam Smith zdůraznil výhodu vzájemné směny dvou zemí pokud jsou náklady na výrobu produktu v jedné zemi nižší nežli v druhé. (viz Kerr, Perdakis, 1995). David Ricardo pak tuto myšlenku rozpracoval a upozornil, že stačí mít pouze relativní výhodu ve výrobě jednoho produktu a vzájemná směna zvýší celkový zisk podniku (více viz Feenstra 2004; Bhagwati et al. 1998; Ietto-Gillies 2005).

Otázkou různých hladin nákladů na produkci se zabývá **neoklasická teorie** (Marshall, 1920), jejíž model mezinárodního obchodu vychází ze základních předpokladů:

- existují dvě země, které disponují dvěma výrobními faktory (práce a kapitál), vyrábějí dva produkty (jeden náročný na kapitál, druhý na práci)
- v obou zemích se používají stejné výrobní technologie
- výrobní faktory jsou v rámci země plně mobilní, ale existují omezení v mobilitě mezi zeměmi
- neexistují dopravní náklady
- existuje dokonalá konkurence
- výrobky jsou homogenní, stejně jako preference lidí v obou zemích

Díky rozdílné kapitálové vybavenosti dvou zemí byl neoklasický model mezinárodního obchodu schopen vysvětlit vznik komparativní výhody zemí. Hlavním handicapem tohoto modelu se však stávají jeho značně nerealistické předpoklady.

Kritika neoklasické teorie spočívá hlavně v těchto bodech:

- PZI nemusí způsobit odpovídající pohyb finančních zdrojů, zahraniční investici lze financovat z lokálních půjček, reinvestovaných zisků apod.
- PZI často proudí oboustranně mezi dvěma státy
- PZI se zaměřují na jednotlivé odvětví napříč státy, což je v rozporu s předpokladem, že pouze vyrovnávají úrokovou míru.

Hlavní motivací firem je získání vyššího tržního podílu a potenciál dosáhnout vyšších zisků. Tato hlavní myšlenka je spojená s předpokladem nedokonalostí na trhu zboží i výrobních faktorů.

Za významný fenomén vysvětlující příliv PZI je obecně považována teorie **komparativních výhod** (Hirschman, 1958). S ní velmi úzce souvisí **teorie faktorové vybavenosti** (Romer, 1986), která říká, že zahraniční kapitál je přitahován do země s nízkými mzdami a dostatečnými přírodními zdroji. Investoři zvolí takovou lokalitu pro umístění PZI, která jim přinese odpovídající zvýhodnění oproti konkurenci. V užším slova smyslu pak rozhodnutí o investování v dané lokalitě vychází ze struktury, kvality a kvantity pracovní síly a kapitálu dané lokality a motivu vstupu investora na daný trh. Například PZI, které vyhledávají trhy, budou přitahovány do zemí s velkými a rychle rostoucími trhy, což potvrzují ve své studii Lankes a Venables (1997). PZI, které vyhledávají zdroje, se budou rozhodovat mezi zeměmi s velkými přírodními zdroji. PZI sledující efektivitu budou spíše posuzovat například geografickou vzdálenost od domácí země za účelem minimalizace dopravních nákladů. Klasickými zdroji komparativní výhody jsou ceny vstupů, velikost trhu, míra růstu trhu a vybavenost přírodními zdroji.

Nová obchodní teorie zase naopak navrhuje, že důležitou roli při rozhodování zahraničního investora hrají úspory z rozsahu a aglomerační efekt (viz Wheeler a Mody, 1992; Head, Ries, a Swenson, 1995; a Kinoshita a Mody, 2001).

Novějším přístupem k teorii komparativní výhody je Balassův koncept „**odhalené**“ **komparativní výhody**, která byla uveřejněna roku 1965. Sokol (2006) uvádí, že jeho hlavní myšlenka spočívá v tom, že obchodní toky obecně napomáhají odhalit případnou komparativní výhodu dané ekonomiky (či daného hospodářského odvětví). Při posuzování komparativní výhody stačí mít na paměti, že racionálně smýšlející ekonomický subjekt podnikne právě takové kroky, aby v dlouhém období z momentální situace pro sebe vytěžil maximum.

Je zajímavé, že PZI vytvářejí aglomerace mnohem častěji než běžné investice, částečně také proto, že PZI mají především charakter dlouhodobé kapitálové investice, které se v krátkém období většinou nijak nepředvídatelně nevyvíjí (Kinoshita, Campos, 2003). Například Head, Ries a Swenson (1995) zjistili, že úroveň průmyslové aglomerace hraje důležitou roli při rozhodování o umístění japonských zpracovatelských závodů na území USA.

Dunning se v roce 1977 (Dunning, 2001) pokusil spojit jednotlivé přístupy od neoklasické teorie mezinárodního obchodu až po teorii transakčních nákladů, zabývající se v první řadě růstem firmy, do tzv. **eklektické teorie**.

Předpokladem pro internacionalizaci podniku je získání třech druhů výhod, tzv. „OLI“ paradigma.

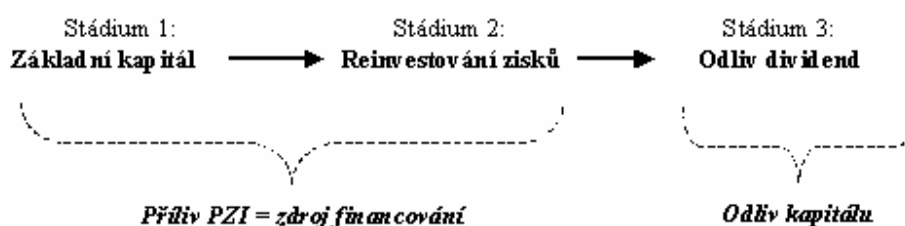
- Vlastnická výhoda (**O**wnership advantage) - váže se ke konkrétní firmě, jedná se například o výsadní přístup k určitým zdrojům nebo trhům, dominantní postavení na trhu, jedinečné technologie nebo know-how (Dicken, 1998).
- Místní výhoda (**L**ocational advantage) – je spojena s konkrétní zemí, která nabízí například levnou pracovní sílu, dostatek přírodních zdrojů, kvalitní právní systém, nízké daně nebo velký trh. Jedná se o výhodu lokalizace, která není dosažitelná v domácím prostředí (Čadil, 2007).
- Domácí výhoda (**I**nternalisation advantage) - snížení transakčních nákladů využitím hierarchie namísto trhu.

Pro hospodářský vývoj má zásadní význam rozvoj technologií, lidských zdrojů a zlepšení institucionálního prostředí.

5.1 Investiční cyklus přímé zahraniční investice

Realizace PZI v hostitelské ekonomice má určité obecné zákonitosti. Na základě časového rozložení finančních toků, které plynou z lokalizace zahraniční investice, lze definovat finanční životní cyklus investice (Plojhar, Tomšík, 2003). Teorie životního cyklu investice (FDI financial life cycle) se zakládá na časovém zpoždění mezi realizací PZI, tvorbou zisku a jeho následným rozdělením na reinvestice a repatriace. Vývoj životního cyklu investice je možno dle finančních toků rozdělit do tří fází.

Graf 1.: Fáze životního cyklu PZI

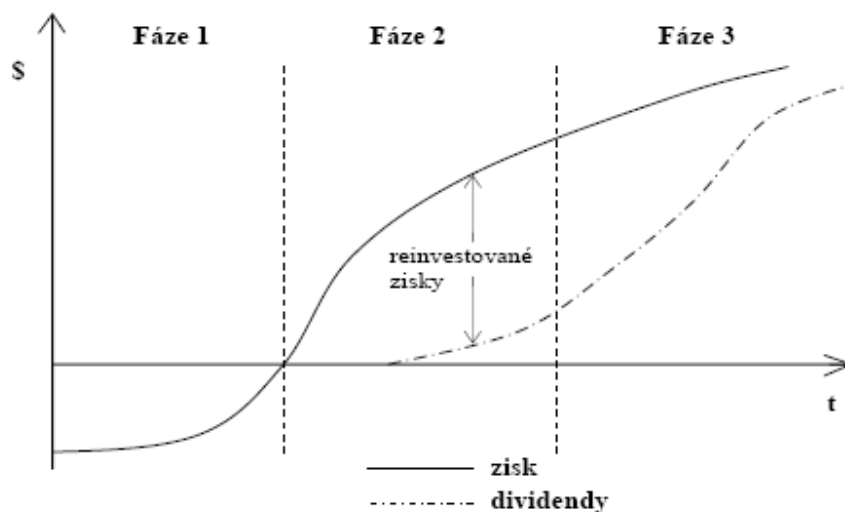

Zdroj: Tomšík, 2005

V **první fázi** dochází k lokalizaci investice v hostitelské zemi. V počátečním období je investice zpravidla ztrátová, neboť počáteční náklady jsou vysoké. Délka první fáze „života“ se u jednotlivých investic liší. Ztrátové období bývá delší u investic na zelené louce, které jsou typické pro tranzitní ekonomiky. Je zde potřebná delší doba na vybudování zařízení a zaškolení zaměstnanců. Naopak u akvizice je při správné a rychlé reorganizaci deficitní etapa kratší.

Druhá fáze životního cyklu představuje přechod ze ztráty k vytvoření zisku. Roste výkonnost a konkurenceschopnost podniku. Úspěšný rozvoj podniku si žádá další investice za účelem získání většího podílu na trhu a rozšíření kapacit produkce. Proto v okamžiku tvorby prvního zisku je tento kapitál zpět reinvestován (Newton, 2003). Úroveň reinvestovaného zisku a délka druhé fáze životního cyklu investice závisí na velikosti trhu hostitelské země, na investičním klimatu i na možnostech exportu (Petráková, 2006). V tomto stádiu k repatriaci investic nedochází nebo jen v malém poměru k reinvesticím.

Třetí fáze cyklu investice se již vyznačuje „vyspělostí“ a stabilizací investice v hostitelské ekonomice. V tomto období již není zapotřebí reinvestic, ale mateřská společnost se rozhodne k maximální repatriaci zisků. Reinvestované zisky pak samozřejmě poklesnou v poměru k celkovým ziskům (Brada, Tomšík, 2003).

Graf 2: Vývoj životního cyklu PZI

Zdroj: Brada, Tomšík, 2003

Teorii finančního životního cyklu investice potvrzují zkušenosti hostitelských zemí, kdy pozitivní efekty PZI jsou doprovázeny s časovým zpožděním. Reinvestice nepředstavují reálný finanční tok, nemají tudíž vliv na vnější stabilitu domácí ekonomiky. Závažným problémem však je repatriace zisku. Objem této položky se zvyšuje, neboť podniky se postupně dostávají do fáze „vyspělosti“. Mezinárodní zkušenosti nasvědčují, že v následujících letech bude odliv repatriovaných zisků vyšší než hodnota přílivu PZI. Tento trend se projeví i v České republice a bude souviset s procesem dozrávání PZI (Jahn, 2004).

Jelikož byl stav PZI v tranzitních ekonomikách na počátku transformace nulový, je možné sledovat jednotlivé fáze vývoje životního cyklu investice. V průběhu transformace se podařilo České republice přilákat vysoké množství zahraničních investic. Vysoký příliv PZI od roku 1998 vytváří akumulaci reinvestovaných zisků. Dochází ke zvyšování objemu reinvestovaných zisků ve zpracovatelském průmyslu. Dle Ženky (2007) se odvětvová struktura reinvestic značně mění, ale neexistuje souvislost výše reinvestic s technologickou náročností daného odvětví. Nejvíce reinvestic však směřuje do dynamicky se rozvíjejících odvětví (automobilový, strojírenský průmysl). Hrozba však spočívá v přesunu do fáze delokalizace zisků do zahraničí, což způsobí významný tlak na domácí ekonomiku a znehodnocení domácí měny.

Odklon PZI z hostitelské země se stává strašákem pro všechny importéry investic. Mezi hlavní faktory možného odlivu patří určení pozice spotřebitele produktu investic. Pokud jde o uspokojení poptávky v hostitelské zemi (obchodní řetězce), či má-li zahraniční investice proexportní charakter, hrozí odklon PZI více z důvodu využití lepších investičních podmínek (Agarwal, 1996).

6. Teorie regionálního rozvoje a PZI

Ve vývoji regionálních teorií sehrály podstatnou roli **lokalizační teorie** (Richardson, A., Weber, A.Lösch). Přestože byly kritizovány za svoji jednostrannost a ahistorické pojetí prostoru, představují lokalizační teorie ve vývoji regionálního výzkumu důležitou úlohu (Blažek, 2002). V souvislosti se zahraničními investicemi a výběrem vhodné lokality se dodnes pracuje s konceptem lokalizačních faktorů. „Za hlavní lokalizační faktory, které ovlivňují lokalizační rozhodování nadnárodních firem, jsou v současnosti považovány na národní úrovni zejména makroekonomická a politická stabilita, úroveň cenové hladiny a tržní potenciál, na regionální úrovni pak dostatek pracovních sil s odpovídající kvalifikací, dostatek a výhodná cena pozemků, kvalita infrastruktury, blízkost vědecko-výzkumné základny, kvalita životního prostředí v nejširším slova smyslu, dopravní spojení, průmyslová tradice apod. Význam těchto faktorů se liší především podle hlavního motivu, který vede investora k rozhodnutí o investici do zahraničí“ (Blažek, Uhlíř, 2002).

Prvořadé motivy investorů vycházejí z ekonomických snah o úspory nákladů. Investice do výroby směřují do regionů s nízkou úrovní mezd, tj. zajištění levné pracovní síly, výhodné ceny pozemků atd. Naopak investice směřující do sektoru služeb dávají přednost metropolitním regionům, které mají velký tržní potenciál (Dunning, 1994). Empirické prokázání této strategie zahraničních investorů v případě České republiky dokládá Blažek (1999b).

Nerovnoměrný rozvoj v jednotlivých regionech je dle Hirschmana (1958) z geografického hlediska nezbytný, je podmínkou pro růst samotný a vyvolává šíření růstu z center na meziregionální úrovni. Základním východiskem **polarizační teorie regionálního rozvoje** se stala myšlenka F. Perrouxe, že růst se neobjevuje všude najednou, projevuje se v pólech růstu, s různou intenzitou, šíří se různými kanály a s různými efekty na národní hospodářství (Blažek, Uhlíř, 2002).

Mechanismy šíření růstu však mohou být v určitém segmentu či regionu uzavřeny, zatímco v bezprostřední blízkosti zůstávají zaostalé oblasti či odvětví. Paralelní existence dvou systémů je označována jako duální ekonomika, např. zahraniční investor versus domácí podniky. Naopak silné póly růstu jsou schopné utáhnout za sebou v procesu růstu nejen ekonomiku jako celek, ale též vyvolat růst zaostalých oblastí. Stačí se jen podívat na oblast Mladoboleslavska, kde se odvětví výroby automobilových prostředků závodu Škoda Volkswagen stává hnací silou nejen regionu, ale i celé naší ekonomiky. Je největším zahraničním vývozcem v zemi, podporuje růst HDP, snižuje nezaměstnanost a je hnací silou pro malé a střední podniky v regionu.

Teorii nerovnoměrného rozvoje (A. Hirschman) dále rozpracoval John Friedman (1966), který polarizovaný prostor regionů rozdělil do **systémů jádro-periferie**. Friedmanova teorie v sobě nese i prvky marxistického přístupu, a to poukázáním na vliv a existenci mocenských struktur. Vedle nerovnoměrného ekonomického rozvoje vychází pro jádro pozitivněji rovněž vytvoření nerovnoměrného rozdělení společenských struktur (administrativní, autonomní závislost periferie na jádru, koncentrace inovací...). Prostorové ekonomicko-společenské vztahy vytváří hierarchii regionů různé řádovostní úrovně a vzájemné vztahy mezi regiony různého řádu. Šíření inovací v regionálním systému probíhá dle Friedmana snáze mezi regiony podobně strukturálně zaměřenými.

Dalším dynamickým bodem rozvoje jádra je tzv. *efekt aglomerace* (Krugman, 2002). Zahraniční investoři, kteří působí v určité oblasti, tvoří pozitivní vedlejší efekty. Tyto efekty zvyšují hodnotu daného místa a přitahují ostatní investory, kteří z nich chtějí těžit. Příchodem dalších a dalších firem se celý proces umocňuje. Vysoká koncentrace podobně zaměřených firem vytváří prostor ke vzniku specializovaných dodavatelů a služeb, umožňuje přenos know-how, nabídka velkého počtu pracovních míst přitahuje nové pracovní síly a může zapříčinit vznik specializovaných škol.

Lokalizační preference zahraničních investorů ve prospěch jádra je vyvažována snahou o přilákání zahraničních investic do periferních oblastí formou lokalizačních pobídek a úlev poskytovaných vládou. Intervence vlády do podpory montážní výroby v problémových regionech nese rizika spojená s odchodem investora, jakožto uměle přivedeného hlavního zaměstnavatele regionu a znovunastolení regionálních problémů. Je zřejmé, že tento přístup na přitáhnutí

mobilitních výrobních do problémových regionů za pomoci finančních pobídek je chybný, jednostranně zaměřený a neprovázaný s regionálními potřebami (Blažek, Uhlíř, 2002).

Na myšlenkové bohatství prostorových teorií se snaží navázat nové linie vyzvedávající jako hlavní růstový faktor vědeckotechnologický rozvoj, high-tech, invence, inovace a moderní technologie.

7. Determinanty přílivu přímých zahraničních investic

Pohled zahraničního investora na zkoumání faktorů hostitelské země je ovlivněn cílem jeho investice, zda se jedná o investice k získání surovinových zdrojů, nových trhů, využití nižších nákladů na výrobu atd. Zpracování těchto výsledků zkoumání je velmi prospěšné i pro hostitelskou zemi, která tak získá povědomí o svých přednostech, které zahraniční investory přitahují, či o svých záporných stránkách, kterými naopak potenciální investory odrazuje. Závěry těchto studií se dají využít pro zlepšení podnikatelského prostředí či pro sestavení systému investičních pobídek.

Mezi hlavní determinanty přílivu zahraničních investic patří velikost trhu, geografická poloha, náklady výrobních faktorů (zajištění komparativních výhod), další faktory jako je politická stabilita, ekonomická rovnováha, institucionální prostředí (na nedostatky v legislativě a nepružnost soudního aparátu jsou zahraniční investoři obzvláště obezřetní), podnikatelské prostředí (spolehlivost dodavatelů, platební morálka), technologická úroveň a kvalifikace pracovní síly. U transformujících se zemí hraje velkou roli způsob a hlavně rozsah privatizace (Benáček, 2000).

V literatuře se nejčastěji zmiňují dvě skupiny determinantů, které ovlivňují toky zahraničních investic. Jde o tzv. vnější (**push**) a vnitřní (**pull**) faktory. Push faktory jsou mimo kontrolu zemí, do kterých investice směřuje. Obecně je lze charakterizovat jako periodické změny ve vyspělých ekonomikách, které motivují investory k větší mezinárodní diverzifikaci a k hledání vyšších výnosů na rozvíjejících se trzích (Samson, 2001). Jde tedy např. o mezinárodní úrokovou míru nebo růst HDP v kapitálově exportních zemích.

Pull faktory naopak souvisí s makroekonomickými a strukturálními podmínkami kapitálově importních zemích, jako je inflace, produktivita kapitálu, volatilita měnového kurzu,

situace na běžném účtu platební bilance nebo rating země. Důležitou strukturální změnou je např. liberalizace domácích kapitálových trhů a kapitálových transakcí, omezení státní regulace a zrušení kapitálových kontrol. Podle Samsona (2001) růst domácí produktivity kapitálu vede zpočátku k přílivu portfoliových investic, později však vede k přílivu PZI. Také stabilita měnového kurzu má na příliv investic pozitivní dopad. Naopak vyšší míra inflace v domácí ekonomice investory spíše odrazuje. Na otázku, zda jsou pro příliv kapitálu do rozvíjejících se zemí důležitější pull nebo push faktory, není zcela jednoznačná odpověď. Některé práce vyzdvihují vliv vnějších faktorů (Fernandes, 1996), jiné zase naopak (Hernandez, 2001). Jedním z rysů přílivu zahraničních investic do reformních ekonomik je nejistota a nedostatek informací investorů. Jejich rozhodování má někdy rysy davového chování (příliv investic z asijských zemí). Tato skutečnost naznačuje, že ani znalosti a analytické schopnosti nejsou někdy k předpovědím budoucích kapitálových toků dostačující.

Push a pull faktory rovněž hrají důležitou roli v rozhodování zahraničního investora o **delokalizaci**. Otázka delokalizace je široce komplexním procesem, kterému se podrobně ve své práci věnuje Ženka (2007). Push a pull faktory jsou v této oblasti velice obtížně identifikovatelné, proměnlivé a závisí na spoustě dalších faktorů, které působí na lokální, regionální i globální úrovni. Pro lepší uchopení procesu delokalizace posloužilo Ženkovi stanovení tzv. keep-faktorů. Interní keep-faktory působí uvnitř firmy a odráží ziskovost a nákladnost investice. Geograficky zajímavější jsou externí keep-faktory, které jsou spojeny s působností investora v regionu, regionální zakořenění a prostředím. Nestabilními a rizikovými jsou především zahraniční investice směřující do oblasti montážní výroby. Obory s nízkou technologickou a kvalifikační náročností, které využily výhody investičních pobídek, po jejich vyčerpání odcházejí dále na východ, kde mohou čerpat nové pobídky, využít levnější pracovní síly a zvyšovat své zisky bez jakýchkoliv dlouhodobých pozitivních dopadů a přínosů pro hostitelskou ekonomiku.

Rozhodující roli pro konkurenceschopnost České republiky a jejích regionů bude hrát **inovační schopnost a vyspělé technologie** při produkci nových výrobků i služeb. Při transformaci české ekonomiky a nastavování podmínek pro příliv PZI nebylo dostatečně upřednostněno kvalifikovanější zaměření investic a zaostalo se u socialistického konceptu podpory tradičních oborů, pracovně náročných, ale s nízkým inovačním potenciálem, tzv. low-

tech. Viturka (2003) ve své práci zmiňuje doporučení vycházející z výsledků studie EU „Inovační politika v šesti kandidátských zemích: výzvy“. ČR by se dle této studie měla soustředit zejména na následující aktivity:

- podpora rozvoje inovací a tvořivosti ve vzdělávacím systému a podnikové sféře
- začlenění inovací do procesu reformy právního a regulačního rámce
- podpora rozvoje malých inovačních firem zejména v oblasti přístupu ke kapitálu a napojení na výzkumná a vzdělávací centra
- podpora tvorby inovačních sítí v podnikatelské sféře
- formulace koncepce inovační politiky

A.T. Kearney (2007) uvádí ve své publikaci výběr nejvýznamnějších determinant jak investoři hodnotí faktory ovlivňující lokalizaci investic do znalostně náročnějších aktivit výzkumu a vývoje. Zdůrazňovány jsou tři základní faktory:

- nižší náklady na výzkum a vývoj
- dostupnost a kvalita domácí pracovní síly pro aktivity výzkumu a vývoje
- odpovídající úroveň ochrany duševního vlastnictví

Ve skupině klíčových ukazatelů národního inovačního systému vykazuje Česká republika ve srovnání s průměrem EU slabá místa zejména v dostupnosti lidských zdrojů pro výzkum a vývoj, intenzitě vazeb mezi podnikovým sektorem a vysokými školami (a v intenzitě jejich VaV aktivit), ve vědeckém a inovačním výstupu a využití rizikového kapitálu. Nižší jsou i relativní výdaje na výzkum a vývoj a úroveň ochrany duševního vlastnictví (Kadeřábková, 2006).

Specializace na montáž dovážených dílů velmi omezeně přispívá ke zvýšení technologických schopností v domácí ekonomice. Kvalitativní (tj. technologická a kvalifikační) náročnost těchto aktivit je velice nízká. Podíly na exportu takových typů produktů proto neodrážejí ani tak schopnost produkovat technologicky náročné výrobky jako spíše specifika komparativní výhody v globálním produkčním systému. Pokud se v zahraničních pobočkách v těchto zemích vlastní výzkumné a vývojové aktivity rozvíjí, otázkou zůstává rozsah znalostních přelévání v hostitelské ekonomice, který je ovlivněn napojením na aktéry národního inovačního systému.

8. Transformace investičního prostředí České republiky

Investiční prostředí ČR prošlo v průběhu transformace české ekonomiky složitým a dynamickým vývojem. Během transformačního období se postkomunistické země začaly zapojovat do globalizující se ekonomiky, která se projevuje transferem kapitálu, know-how a výrobních kapacit v nadnárodních vazbách (Dicken, 1992). Postupně se začaly vytvářet obchodní i právní podmínky pro příliv zahraničního kapitálu a investic do České republiky. Základem se staly zejména legislativní kroky, které vedly k liberalizaci a vytvoření tržní ekonomiky. Nezastupitelnou roli v procesu transformace sehrála privatizace vlastnických vztahů v národní ekonomice. Zásadní otázkou však zůstává, zda zahraniční kapitál podpoří restrukturalizaci (modernizaci) průmyslu a celého hospodářství, nebo jen využívá levných vstupů hostitelské země a strukturu ekonomiky spíše deformuje (Čadil, 2000).

V procesu transformace můžeme rozlišit **dvě základní fáze vývoje investičního prostředí** a přílivu zahraničních investic (Petříček, 2006).

První fáze probíhala od počátku 90. let a týkala se především odstátnění národních podniků v procesu privatizace a restitucí. Cílem nové vlády po volbách 1992 bylo zajištění stability a rovných podmínek pro domácí i zahraniční podnikatele (Zemplínerová, 1997). Zahraniční investoři měli možnost vstoupit do privatizovaných společností ve vymezených sektorech hospodářství, především do zpracovatelského průmyslu a navazujících služeb. První období transformace bylo překotné bez důslednějších legislativních stanov zejména v problematice privatizace, což má dodnes neblahé důsledky (Petříček, 2003). Liberalizace zahraničního obchodu byla základem pro možnost vstupu PZI, stále však postrádala aktivní přístup vlády pro jejich podporu. Investiční politika tak ustupovala v rámci transformace do pozadí. Investoři vstupovali pouze v rámci probíhající privatizace, což se ale později ukazuje jako nedostatečné.

V roce 1996 byly dokončeny zásadní etapy transformace. Byla rovněž ukončena liberalizace cen a postupně dobíhaly i jednotlivé etapy privatizace. V ekonomice se však začalo projevovat ne příliš vhodné načasování jednotlivých transformačních kroků. Prohlubovala se bankovní krize, docházelo k přílivu značně spekulativních zahraničních investic, k tunelování

podniků i bank, legislativní podcenění stránky transformace oslabily pozici vlády a pod tlakem událostí podává vláda a premiér Klaus v roce 1997 demisi (Spěváček, 2002).

V druhé fázi transformace od roku 1998 pomalu dochází ke stabilizaci domácí ekonomiky. Hospodářství se však na druhou stranu dostává před problém konkurenceschopnosti vůči vyspělým především západoevropským státům v oblasti alokace zahraničních investic. Průmyslově vyspělá tradice je pro investory ve srovnání s ostatními regiony střední Evropy, ale i s investičním prostředím západních států, více než konkurenceschopná. Projevil se odmítavý postoj předchozí vlády k zásahům do liberální ekonomiky, neboť je chápala jako nesystémový prvek v budování tržní ekonomiky, a zavrnutí veškerých stimulů, které by podpořily příliv zahraničních investic a podpořily tak i restrukturalizaci českého průmyslu. Zahraniční investoři proto dávali přednost konkurenčním postkomunistickým zemím, především Maďarsku a Polsku, které politiku podpory přímých zahraničních investic zařadily do svých transformačních procesů (Kunešová, 2006).

K podpoře a stimulaci přílivu průmyslových investorů dochází až se zpožděním. Základním cílem je podpora přílivu zahraničního kapitálu do nových technologií a tím restrukturalizace a zvýšení konkurenceschopnosti domácích podniků.

Průmyslové podniky vybudované v klimatu centrálně plánované ekonomiky určené pro nenáročnou a kvalitativně stagnující trhy RVHP nebyly schopné obstát na liberálních trzích západního světa. Zastaralá výroba a neexistence moderních technologií vyvolala v procesu transformace potřebu nutných strukturálních změn. Možnosti domácích podniků však byly značně omezené. Chyběl potřebný kapitál, know-how, moderní výrobní procesy i znalost nového trhu. Navíc se Česká republika musela potýkat s růstem nezaměstnanosti v důsledku úpadku jednotlivých podniků, tak celých strukturálně postižených regionů. Nejpostiženějšími se staly oblasti těžebního a na něj navazujícího těžkého průmyslu v oblasti severních Čech a Moravy.

Česká republika nabízela řadu komparativních výhod tuzemského prostředí pro zahraniční investory, pro vytvoření atraktivního prostředí pro příliv PZI však bylo nutné poskytnout systém podpory investorů. Nutností bylo nastavení systému podpor tak, aby silněji stimulovaly proces přílivu PZI a tím tvorbu nových pracovních míst do nejvíce strukturálně postižených oblastí.

S funkčním obdobím nové vlády ČSSD je spojeno zahájení podpory na přilákání zahraničních investorů. Vzniká komplexní systém investičních pobídek. Aplikace systémové podpory průmyslových investorů v České republice spočívala ve třech krocích:

- vytvoření vládní agentury, které by se starala o celkové investiční klima, včetně jeho analýzy a o podporu PZI
- vytvoření systému investičních pobídek a dalších podpůrných programů
- ukotvení investičních pobídek a podpůrných programů v zákoně

Hranice pro dosažení pobídek byla stanovena na 25 mil. USD, ale ihned došlo k jejímu snížení na 10 mil. USD. Zahraniční investoři mají o poskytování pobídek veliký zájem a přiznávají jejich roli při rozhodování o alokaci svých investic. „Neposkytnutím pobídek se totiž nic nevyřeší - investice budou nasměrovány do jiné země, která pobídky poskytne, a domácí podniky budou stejně pod tlakem konkurence“ (Kunešová, 2006, str.38). Jestliže však existuje systém pro zajištění práv investorů, mělo by se rovněž dohlížet na jejich povinnosti vůči hostitelské zemi.

Dalším krokem vlády bylo dokončení privatizace velkých průmyslových podniků. Úspěšnou privatizaci Transgasu na přelomu let 2001/2002 střídá neúspěch privatizovat elektroenergetiku a nesolventní pokus o privatizaci Unipetrolu.

Zpoždění přílivu PZI v průběhu 90.let zapříčinil rovněž nedostatek ploch pro lokalizaci investičních záměrů, proto MPO zahájilo přípravu průmyslových zón i s rizikem, že budování zón nebude provázáno s příchodem konkrétního investora a zóny zůstanou z počátku neobsazeny. „Z této doby jsou všeobecně známá tvrzení o zakopávání trubek do země za státní peníze“ (Petříček, 2003, str.70).

Od roku 1998 prošel systém podpory investic pro zvýšení atraktivnosti České republiky značným vývojem. Podpora investic do zpracovatelského průmyslu, i když úspěšná a řešící problém zaměstnanosti, je již příliš jednotvárná a nepostačující. Nastavený systém se doposud věnoval podpoře „montoven“ bez vazeb na technický rozvoj. Pozornost by se již měla obrátit na sofistikovanější investiční aktivity a vytvořit pro ně motivující podmínky. Měli bychom následovat vyspělé země a zaměřit se na investice spojené s know-how, kvalitním lidským kapitálem, vývojem nových technologií, patentů a inovací. Místo vytváření takového prostředí

lákáme investice do montážních výrob, zatímco domácí „inteligence“ s vysokým vkladem duševní práce nám v podobě brain-drain mizí do zemí, které již tento trend modernizace následují.

Česká republika by měla zachytit tento trend a přesunout svou roli v globální ekonomice, kde se ekonomicky vyspělé státy zbavují relativně jednoduchých výrob, na které postačí levná pracovní síla, a sami se zaměřují na činnosti s vysokou kvalifikací. Stejně jako příliv přímých průmyslových investic i technologicky a strategicky náročnější investice se stávají předmětem mezinárodní soutěže. Jedná se však o soutěž „vyšší kategorie“ a příliv těchto investic do České republiky nelze bez stimulu ze strany státu očekávat. V roce 2002 byl na MPO zpracován Rámcový program podpory strategických služeb a technologických center, tento dokument však ještě nebyl zapracován do zákona o investičních pobídkách (zdroj: www.mpo.cz).

Z hlediska kvality investičního prostředí se ještě nedá srovnat úroveň české podnikatelské a profesionální etiky se západními zeměmi a nějaký čas potrvá než se těmto měřítkům přiblížíme.

9. Vliv přímých zahraničních investic na ekonomiku hostitelské země

Novodobý boom PZI s sebou přinesl spoustu otázek, na které začala vědecká společnost počátkem 60. let hledat odpovědi. Mezi prvními se objevovaly i otázky typu - „Jaký vliv mají přímé zahraniční investice na hostitelskou ekonomiku? Čím jsou PZI prospěšné a čím naopak mohou příjemci zahraničního kapitálu uškodit“.

Postoj vlád hostitelských zemí k PZI prošel během vývoje mnohými změnami. Otevření ekonomiky pro vstup zahraničních investorů je v dnešní době ze strany států chápáno jako prospěšné, s pozitivním přínosem. Zahraniční investice jsou posuzovány z hlediska dlouhodobého přínosu k zlepšení konkurenceschopnosti země a využití komparativních výhod, než z pouhého okamžitého prospěchu (Dunning, 1994).

Potencionální zisky hostitelské země plynoucí z přílivu PZI mohou mít různé formy. Zahraniční investor nepřichází ekonomiku zachránit, ale jde mu především o vlastní zájmy. Není možné předpokládat, že zájmy zahraničního investora se kryjí ze zájmy hostitelské země.

Ekonomické teorie nám poskytují mnoho důvodů, proč právě zahraniční investice hrají důležitou roli při rozvoji tranzitivních zemí. Většina ekonomických studií je zaměřena na analýzu třech problematik spojených s PZI. Jedná se o analýzu determinant přílivu PZI a analýza přímých

a nepřímých efektů PZI (Zemplínerová, 1997; Mišun, Tomšík, 2002; Driffield, Hughes, 2003 a další). Neoklasické přístupy spojují PZI s pozitivním růstem produkce, protože zvýšení objemu investic a tím produktivity posunuje ekonomiku na vyšší stupeň dlouhodobého rozvoje (Krugman, 1991).

Obecně v literatuře nalezneme dva krajní pohledy na roli PZI v ekonomice – „spása a pohroma“. Především marxističtí autoři vidí v PZI negativa, jež označují za příčinu trvalého technologického zaostávání, transferu důchodu z domácí země do zahraničí, trvalé mezery v hrubém domácím produktu na obyvatele podle parity kupní síly mezi domácí ekonomikou a nejvyspělejšími zeměmi a trvale vyšší míry nezaměstnanosti dané země. Naopak autoři liberální si mnohá negativa ani nepřipouští (Uhlíř, 1995). PZI pokládají za záruku budoucího ekonomického růstu, technologických inovací a nových pracovních míst.

Přestože v teoriích je vztah mezi PZI a rozvojem popisován obecně jako pozitivní, empirické výstupy jsou daleko méně přesvědčivé. Některé studie shledávají pozitivní efekt v přílivu PZI, ale naznačují i negativní důsledky přílivu PZI na hostitelskou ekonomiku (Van Pottelsberghe and Lichtenberg, 2001; Nachum, Dunning and Jones, 2000). Poukazují na možnosti snížení domácí inovační kapacity, vytěšňování domácích podniků i domácích investic. Naopak jiné studie vyzdvihují zřetelný pozitivní vliv přílivu PZI (Borensztein, Gregorio and Lee, 1998). Na časté zveličování pozitivních dopadů PZI upozorňuje i Pavlínek (2004a), který srovnává ve své studii pozitivní a negativní důsledky PZI na hostitelskou ekonomiku (Pavlínek, 2004b, s.48).

Příliv PZI můžeme chápat jako příznivou charakteristiku především v méně rozvinutých zemích, kde je s nimi spojeno očekávání vzniku nových pracovních příležitostí, otevření přístupu na zahraniční trhy, přenosu vyspělejších technologií (technologický transfer), zavádění efektivnějších výrobních postupů atd. Tyto příznivé vlivy (spillovers) jsou silnější v případě hlubší integrace s hostitelskou ekonomikou, např. prostřednictvím vazeb s domácími dodavateli (Markusen a Rutherford, 2004). Zůstanou-li pobočky zahraničních firem relativně izolovány od zbytku ekonomiky, dochází k vytvoření duální struktury v ekonomice. Zahraniční firmy jsou obvykle výkonnější oproti domácím (výrobní diferenciaci, struktura pracovníků s vyšším podílem nevýrobních pracovníků, produktivita práce, vývozní a dovozní orientace, ziskové marže, investiční aktivita, intenzita VaV). V méně vyspělých zemích je zákonitě mezera výkonnosti v neprospěch domácích firem větší než v zemích vyspělých.

Jestliže hostitelská země neposkytuje adekvátní prostředí ve smyslu lidského kapitálu, veřejné a soukromé infrastruktury, legálního klimatu, pozitivní efekty plynoucí z PZI se neuskuteční. Naopak veřejná infrastruktura jako vzdělávací instituce a veřejné organizace R&D mohou spillovers podpořit. Pozitivní účinky závisí kromě absorpční kapacity země také na struktuře ekonomiky (Caste Jon and Würz, 2006). Vliv PZI se tedy liší v závislosti na specifičnosti absorpční kapacity země, na úrovni rozvoje, na sektorové a průmyslové struktuře a alokaci PZI.

Vliv přímých zahraničních investic na hostitelskou ekonomiku nelze spatřovat tedy pouze v jeho pozitivěch. V následující kapitole je proto vhodné zmínit se o pozitivních i negativních stránkách PZI a jejich vlivu na českou ekonomiku.

9.1 Pozitivní dopady přímých zahraničních investic

Z hlediska regionálního rozvoje přináší vstup investora řadu pozitiv. Investor se v obci stává často klíčovým zaměstnavatelem, vytváří nová pracovní místa a snižuje nezaměstnanost. Ne vždy však nově vytvořená pracovní místa korespondují se strukturou poptávky po zaměstnání v daném regionu. Volná pracovní místa přitahují levné dělníky z východu, kteří zatíží sociální i ekonomickou strukturu regionu.

Spolu s investorem přichází nové technologie, znalosti a zkušenosti, vytváří se konkurenční prostředí, které tlačí na rozvoj kvalitních dodavatelských služeb, stimuluje rozvoj infrastruktury a v neposlední řadě akumulace kapitálu pozitivně působí na místní ekonomický rozvoj. Potenciální zisky plynoucí z PZI mohou mít různé formy. Pro vládu hostitelské země jsou zřejmým hmotným ziskem ze zahraniční investice daňové příjmy odváděné zahraničními firmami. Vyskytují se však snahy o manipulaci s cenami transferů (vykazování zisků v zemích s výhodnějšími daňovými sazbami), čímž může dojít k efektu snížení daňového výnosu.

PZI sebou přináší významný vliv na vyšší produktivitu a efektivitu firem. Produktivitu domácích firem zvyšuje nepřímý vliv PZI, který je realizován prostřednictvím technologických spillovers (transfer moderních technologií) nebo prostřednictvím konkurenčního tlaku, kterým zahraniční investoři stimulují růst kvality v odvětví. Domácí firmy jsou nuceny zvyšovat svou inovační aktivitu, aby obstály v konkurenci se zahraničním investorem. V případě, že domácí

firmy jsou v dodavatelsko-odběratelském vztahu s nadnárodní firmou, jsou lokální firmy nuceny zvyšovat kvalitu dodávaného zboží, aby dosáhly náročných mezinárodních standardů, což vede k jejich vyšší inovační aktivitě (Lall, 1993). PZI přispívají k ekonomickému růstu spíše stimulací technologického rozvoje než zvyšování celkové kapitálové akumulace hostitelské země.

Mezi pozitivní efekty se dle Benáčka (2000) dají zařadit:

- tvorba pracovních příležitostí
- doplňují nedostatečné domácí soukromé i veřejné úspory
- motivace pracovníků (vyšší finanční ohodnocení)
- vliv na podnikatelské prostředí (pracovní etika)
- působení na institucionální prostředí (tlak na legislativu, veřejnou správu)
- uplatnění špičkových odborníků (útlum brain-drain)
- podpora domácího trhu (dodavatelské české firmy)
- podpora výzkumu (investice do vědy)

Nadnárodní investoři jsou oproti domácím podnikům rovněž pozitivně diskriminováni jednodušším přístupem a příznivějšími podmínkami pro získání bankovních úvěrů a ostatních zdrojů financování.

9.2 Negativní dopady přímých zahraničních investic

Zahraniční firmy však mohou mít i škodlivé dopady na ekonomiku hostitelské země a příchod investora sebou přináší i negativní vlivy. Zahraniční investoři nevstupují do země jako dobrodinci s cílem podpory domácí ekonomiky (Kunešová, 2006). Pro domácí podnikatelskou sféru představují PZI silnou konkurenci, řadu rizik a ohrožení. Rozdíly mezi domácími a zahraničními podniky mohou způsobit dvojkoľejnost ekonomiky (tzv. duální ekonomika). Domácí firmy nejsou schopny konkurovat zahraničním rivalům a musí se z trhu stáhnout. I samotný vstup zahraničního investora do domácího odvětví může být realizován za účelem utlumit výrobu v oboru a odstranit potenciální konkurenci – tzv. nepřátelská převzetí.

Role domácích podniků jako dodavatele je ohrožena vzrůstající technickou náročností. Zahraniční investoři stále více nakupují meziproducty od zahraničních firem, jejichž výrobky

jsou na technologicky vyšší úrovni ve srovnání s domácí nabídkou a dochází tak k následné likvidaci domácích subdodavatelů.

Dalším sporným bodem efektu PZI je jejich stabilita a negativní dopad na místní ekonomiku spojený s problémy tzv. kreativní destrukce. Jde o obavy spojené se „sobeckým“ chováním zahraničního investora. PZI jsou často agresivní formou realokace zdrojů. Vysoce mobilní investice mohou být otázkou dočasného fungování v naší zemi. Dá se proto očekávat potencionální odchod investorů na východ z důvodů zejména levnější pracovní síly, cesty kapitálu za výhodnějšími podmínkami (Benáček, 1999). Odchod jednoho podniku nebo odvětví může být kompenzován rozvojem v jiné části ekonomiky, bohužel, v jiném regionu nebo odvětví.

Jako záporný jev rovněž vnímám nastavení investičních pobídek, které místo vytváření rovných příležitostí představují narušení konkurenčního prostředí. Jsou jimi zvýhodněny pouze silné firmy, které na pobídky dosáhnou a jsou diskriminovány slabší domácí firmy, které nedisponují takovým kapitálem.

Obrovský nárůst ekonomické síly, která v některých případech předčí i objem produkce celých států, ale i ohromný politický vliv nadnárodních korporací může být příčinou stále sílícího hlasu odpůrců PZI, který poukazuje na následující negativa (Benáček, 2000):

- vytěsnění domácích úspor zahraničními
- repatriace zisků
- útlum konkurence (účel PZI odstranit konkurenční produkci a nahradit, nejlépe monopolem, původní výrobu vlastními produkty)
- růst nezaměstnanosti
- transfer pricing (manipulace s cenami nadnárodních společností)
- duální hospodářství
- snižování spillovers efektů (soustředování výzkumných a vývojových pracovišť v blízkosti centrály nadnárodní společnosti)

Geograficky je lokalizační nevýhodou, že většina investorů staví nové výrobní haly v nově vytyčených průmyslových zónách, čímž dochází k záboru a znehodnocování zemědělské půdy, města se neustále rozšiřují a obyvatelům ubývá volná přírodní krajina kolem města. Nová výroba v každém případě znamená zhoršení životních podmínek, například větší dopravní provoz, hluk, produkci odpadů, prašnost a vysokou koncentraci nově přichozích osob a zástavby. Naproti tomu

existující výrobní budovy v centru města zůstávají opuštěny. Investoři argumentují tím, že jsou mnohdy nevyhovující a jejich rekonstrukce by byla dražší než nová výstavba. Řešením by mohlo být využití těchto objektů pro sektor služeb a obchodu.

10. Investiční pobídky

Vzhledem k postupující globalizaci ekonomiky roste objem poskytovaných investičních pobídek a to zejména u zemí a regionů procházející transformací či restrukturalizací. Investiční pobídky jsou významným faktorem v procesu investičního rozhodování. Při rozhodování mezi regiony podobných podmínek často rozhodují, investory jsou brány jako určitý standart a země, které je nenabízejí, mají malou šanci na úspěch. Cílem země je nastavení pobídek tak, aby z toho hostitelská země též sama těžila a nebyla pouze v roli štědrého dárce.

UNCTAD obecně vymezuje investiční pobídky jako „měřitelné výhody poskytnuté vládou konkrétním firmám či skupinám firem s cílem přimět je chovat se určitým způsobem“ (UNCTAD, 2003).

Investiční pobídky představují nezbytný a efektivní nástroj ke zvýšení přílivu PZI do země. Investiční pobídky (IP) jsou formou veřejné podpory sloužící k motivaci zahraničních, ale i domácích investorů k investicím do nových výrobních závodů a do rozšíření či modernizace stávajících výrobních závodů (Srholec, 2004). Obecně lze říci, že investiční pobídky jsou formou dotace a stimulem pro příliv PZI. Podle Víturky (2000) jsou investiční pobídky z pohledu hostitelské země nabízeny především z následujících důvodů:

- jako nástroj překonání ekonomické deprese,
- jako nástroj pro zvýšení exportní výkonnosti,
- jako nástroj řešení regionálních problémů nezaměstnanosti,
- jako nástroj podporující využití komparativních výhod s následnými pozitivními dopady na rozpočtové příjmy,
- jako nástroj podporující transfer know-how a moderních technologií.

Investoři povětšinou berou investiční pobídky dané země jako pomocné kritérium a rozhodujícím hlediskem bývá dlouhodobý ziskový potenciál regionu, či nízká hladina rizik snižující potenciál efektivnosti investice (Víturka, 2000).

Investiční pobídky lze rozdělit na:

- finanční a fiskální
- nefinanční

Fiskální pobídky zahrnují preferenční daňové sazby, které jsou pouze dočasné. Strategií investora se však může stát využití podmínek v jejich dané lhůtě a následný odchod (viz Ženka, 2007). Finanční pobídky jsou zastoupeny především státními granty, poskytnutím preferenčních půjček. Tento typ pobídek preferují ekonomicky rozvinuté země.

Skupina nefinančních pobídek představuje státní účast na projektech tvorby nové infrastruktury, budování průmyslových zón.

Investiční pobídky se dále dělí dle podmínek pro jejich udělení. Automatické pobídky jsou udělovány všem, kteří splní předepsaná kritéria. Druhá kategorie je selektivní a není předem stanovena, závisí na typu investice a jejím přínosu na vstup do regionu.

Za hlavní kritéria určující velikost podpory jsou považována:

- počet vytvořených pracovních míst,
- míra exportní orientace projektu,
- technologické úroveň,
- stupeň využití místních dodavatelů a surovin,
- zvýšení příjmové úrovně místní ekonomiky,
- spoluúčast místní reprezentace na rozhodování (pokuty..)
- dlouhodobý růstový potenciál
- zvýšení produktivity práce

Česká vláda přistoupila k zavedení systému investičních pobídek v roce 1998, aby zvýšila konkurenceschopnost českého trhu. Jedná se o jednu z forem veřejné podpory podléhající nařízení vlády č.310/2004 Sb., zákon byl akceptován Evropskou komisí, čímž dochází k transparentnímu prostředí pro zahraniční investory. Za předpokladu splnění zákonných podmínek pro investiční pobídky je možno poskytnout následující pobídky:

- úplnou slevu na dani z příjmů, a to na dobu 10 let v případě výstavby nového závodu, nebo částečnou slevu po dobu 10 let v případě rozšíření či modernizaci stávajících

výrobních kapacit

- hmotnou podporu vytváření nových pracovních míst
 - 200tis Kč na jedno nové pracovní místo v oblasti s mírou nezaměstnanosti nejméně o 50 % vyšší než je republikový průměr, nebo pouze o 20 % v případě, že tento region sousedí s oblastí nezaměstnanosti nad 50 % průměru ČR
 - 100 tis. Kč na jedno nové pracovní místo do oblasti s mírou nezaměstnanosti o 20 % vyšší než je průměrná výše v České republice, a dalších 25 tis. Kč, zaměstná-li investor osobu zdravotně postiženou, či dlouhodobě nezaměstnanou po dobu delší než jeden rok
- hmotnou podporu rekvalifikace a školení zaměstnanců
- převod technicky vybaveného území za zvýhodněnou cenu – pobídka úzce spojená s podporou budování průmyslových zón místní samosprávy
- převod pozemků dle § 17 odst. 3 zákona č. 229/1991 Sb., o úpravě vlastnických vztahů k půdě a jinému zemědělskému majetku, ve znění zákona č. 183/1993 Sb., evidovaných v katastru nemovitostí jako zemědělské pozemky a převod ostatních druhů pozemků, a to za ceny podle § 11 zákona č. 151/1997., o oceňování majetku

Investiční pobídky jsou investorovy poskytnuty v případě splnění určitých podmínek. Aby mohl být investor zařazen do procesu jejich poskytnutí, musí splňovat:

1. Investice musí být z odvětví zpracovatelského průmyslu, buď do odvětví high-tech, uvedených v zákoně, nebo do odvětví zpracovatelského průmyslu za předpokladu, že minimálně 50 % ceny výrobní linky budou tvořit náklady na strojní zařízení uvedeného vládou na seznamu vyspělého strojního zařízení.
2. Investice musí být realizována do zavedení nové výroby, rozšíření stávající či její modernizace za účelem podstatné změny výrobku, nebo výrobního procesu.
3. Investice ve výši minimálně 200 mil. Kč (zde se novelou snížila částka ze 350 mil Kč), v oblasti s mírou nezaměstnanosti o 25 % vyšší než průměr ČR je snížen požadavek na 150 mil. Kč, o 50 % vyšší nezaměstnaností pak na 100 mil. Kč.
4. Investice za nejméně 100 mil. Kč (před novelou 145 mil. Kč), 50 mil. Kč v případě umístění investice v regionu s vysokou nezaměstnaností. Investice musí být kryta z vlastního jmění.

5. 40 % z pořízeného dlouhodobého hmotného a nehmotného majetku musí být tvořeno vlastním strojním zařízením.
6. Navrhovaná výroba musí vyhovovat českým legislativním požadavkům na ochranu životního prostředí.

Investiční pobídky může získat pouze česká právnická osoba, případně fyzická. Znamená to, že zahraniční investor zakládá dceřinou osobu dle českého právního řádu. Proces získávání investičních pobídek je dvoukolový a během realizace investice je kontrolováno jejich plnění (Petříček, 2003).

Současný postoj k poskytování investičních pobídek je však velice rozporuplný. Neexistuje jednoznačná odpověď zda pobídky zrušit či nikoliv. Jejich úplné zrušení by bylo riskantním krokem, kterého by využily zejména okolní státy. Je však nutno zvolit systém IP takový, aby peníze daňových poplatníků byly využity efektivním způsobem s jasně definovanými výhodami a přínosy. Negativní odezvou na pobídky je zvýhodnění velkých zahraničních firem. Ačkoliv se pobídky v podání agentury CzechInvest teoreticky týkají všech podniků bez rozdílu původu, v praxi se však zhruba z 80 procent týkají zahraničních firem. Proč? Jen ty bývají dostatečně velké a na pobídky „dosáhnou“. Vytváří se tak prostředí, které odměňuje velké a trestá malé (Kohout, 2006).

Avšak výhody, kterými Česká republika disponovala v polovině 90. let, jako je například levná a kvalifikovaná pracovní síla, jsou již pryč. Země tak musí hledat jiné způsoby jak si své investory udržet a přilákat další. Cesta investičních pobídek je však často neefektivní a deformuje trh. Nedostatek pracovních míst v montážních pobočkách firem se navíc týká dělnických profesí, kterých je v současné době nedostatek. Investiční pobídky tak podporují tvorbu pracovních míst u investorů, kteří stejně zaměstnávají ve svých závodech často až z poloviny cizince (HN, 2007).

V současné době se ve světě stále více prosazuje trend výrazného posilování a investování do oblastí strategických služeb, informačních technologií a výzkumu a vývoje. Vývoj kvalifikovaně náročnějších investic by České republice přinesl mnohem dynamičtější rozvoj než samotné tradiční zaměření na zpracovatelský průmysl. Je tedy nutné v systému pobídek odlišit a zvýhodnit příliv právě takových investic. Technologicky vyspělé investice jsou náročné na kvalifikovanou pracovní sílu, vyšší mzdové nároky, ale naopak mají snížené vstupní náklady na

hmotné investice. Příliv kvalitně náročnějších investic by umožnil uplatnění českých odborníků přímo na českém trhu práce. Ti pak nebudou nuceni opouštět ČR v návaznosti na atraktivní nabídky okolních států (např. Německo). Systém investičních pobídek je již pro rozvoj konkurenceschopnosti ČR zcela nepružný a je nutné vytvořit prostředí, které bude pro zahraniční investory přitažlivé i v oblasti high-tech investic.

II. ČÁST

PŘÍMÉ ZAHRANIČNÍ INVESTICE VE SVĚTĚ A V ČR

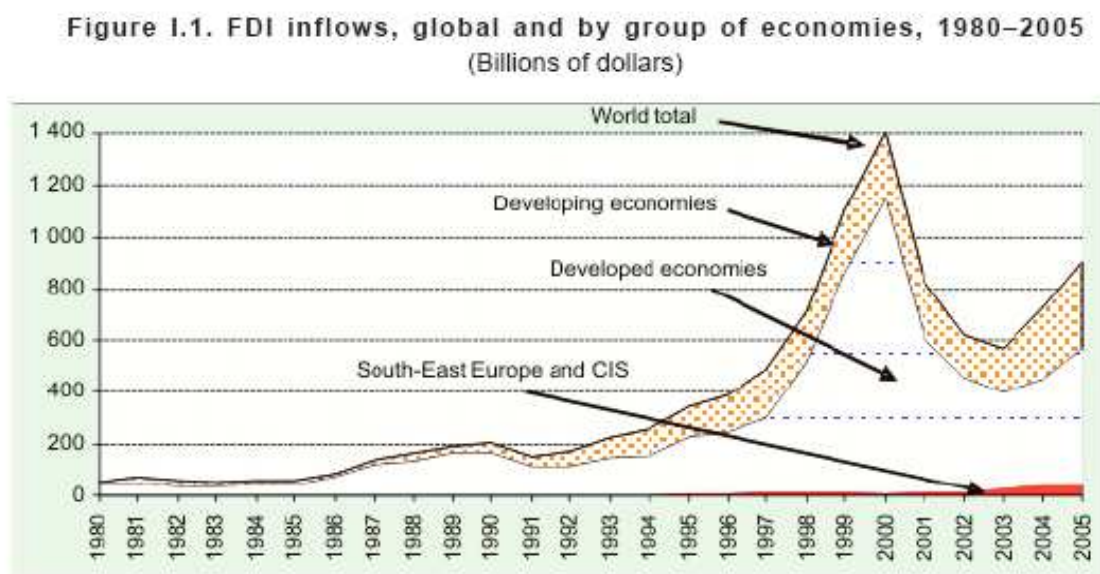
11. Vývoj investičního prostředí v období ekonomické transformace

11.1 Stav PZI ve světě

Vývoj investic ve světě se do roku 2000 vyznačoval stabilním růstem PZI, poté dochází celosvětově k poklesu investic. Výjimkou jsou země střední a východní Evropy, které zaznamenaly ve vývoji PZI nárůst. Podle UNCTAD se hlavní změnou v posledních letech stává fakt, že výrazně roste konkurence zemí, které lákají zahraniční investory. Vysoký příliv PZI dokázala do zemí střední a východní Evropy přilákat v 90. letech zejména liberalizace trhů a privatizace strategických podniků či celých odvětví. Obdobně jako ve světě i v nových zemích EU zhruba 60 % investic směřuje do sféry služeb, především do sektoru nemovitostí, maloobchodu a finančního sektoru, z čehož jednoznačně vyplývá odlišná orientace investorů oproti letům devadesátým (World Investment Report, 2006).

Z hlediska toků PZI ve světě je možno rozdělit tři základní skupiny a to toky do rozvinutých zemí, toky do rozvojových zemí a toky do tranzitních ekonomik (OECD). Mnoho ekonomů věnovalo pozornost těmto třem úrovním výzkumu PZI a nutno říci, že je vhodné mezi nimi rozlišovat. Podle zprávy organizace UNCTAD v poslední dekádě rostly PZI ve všech regionech světa, přesněji ve 126 zemích ze 200, které statistiky organizace pokrývají. Nárůst byl částečně zapříčiněn silným hospodářským růstem v některých zemích a vysokou ziskovostí, která zvýšila počet a objem přeshraničních fúzí a akvizic (M&A).

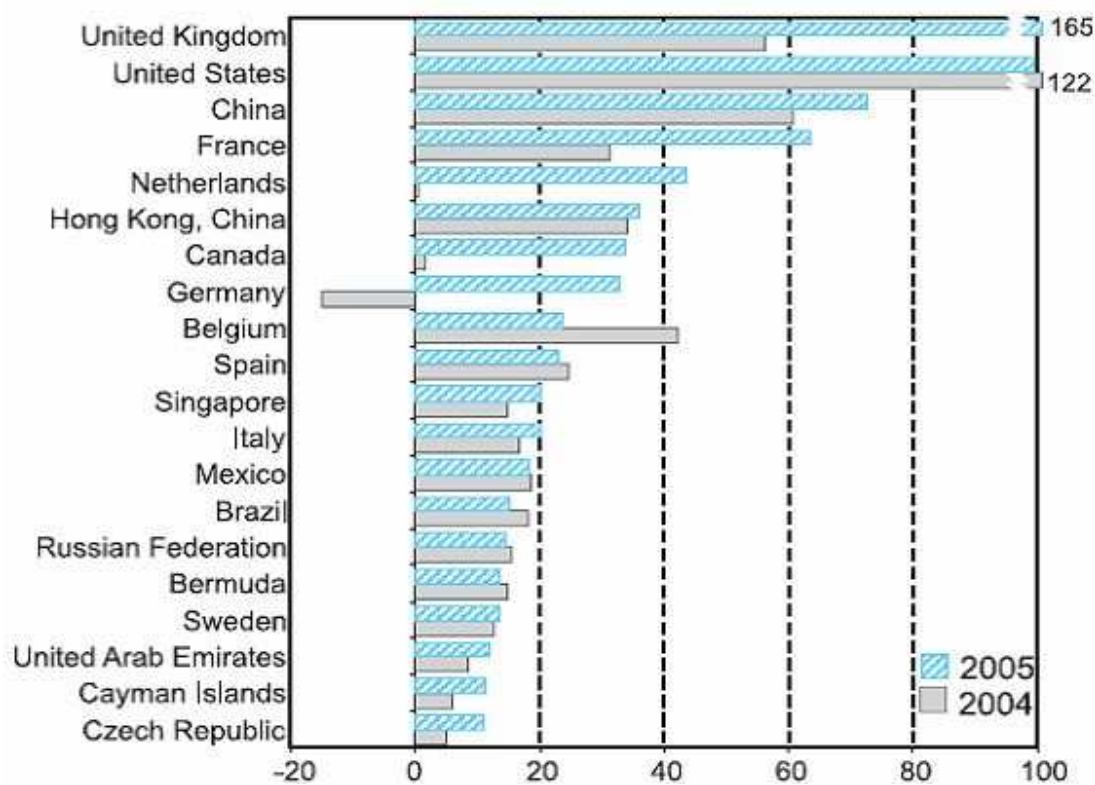
Graf 3.: PZI ve světě a vybraných ekonomikách v období 1980 – 2005

Zdroj: UNCTAD, *World Investment Report*, (2006)

V celosvětovém měřítku patřilo České republice v oblasti přílivu přímých zahraničních investic v roce 2005 dvacáté místo (viz graf, UNCTAD, 2005). Ze států s přibližným počtem obyvatel jako má ČR se na vyšších pozicích nachází již jen Švédsko, Belgie a Nizozemí. Největším celosvětovým příjemcem byla v roce 2005 Velká Británie (165 mld. amerických dolarů oproti cca 10 mld. USD v ČR), následována USA (122 mld. USD), Čínou (přibližně 73 mld. USD), Francií (cca 65 mld. USD) a Nizozemím (45 mld. USD).

Graf 4.: Příliv PZI ve světě, 20 neúspěšnějších zemí, 2004–2005* (mld. USD)

Pozn: * - řazeno dle pořadí v roce 2005

Zdroj: OSN - http://www.unctad.org/en/docs/wir2006overview_en.pdf

11.2 Přímé zahraniční investice ve střední Evropě

Rozdíly ve výši přílivu přímých zahraničních investic do zemí střední a východní Evropy pramení z odlišného ekonomického a politického vývoje, z rozdílných investičních pobídek nabízených investorům a z různorodé atraktivity země pro investory.

Celé čtyřicetileté období socialismu znamenalo postupnou ztrátu ekonomické dynamiky, konkurenceschopnosti s tržními ekonomikami a deformaci trhu. Československá ekonomika byla vysoce centralizovaná, strukturálně postižená s vysokým podílem těžkého průmyslu a technicky zastaralou výrobou i výrobky. České průmyslové podniky stály mimo nejnovější trendy technického vývoje a především dobrá úroveň českého strojírenství stagnovala. Investice byly rovněž plánované a odehrávaly se pouze v prostoru RVHP a „spřátelených“ komunistických

států. Investovalo se do stěžejních odvětví těžkého průmyslu, což prohlubovalo deformace české ekonomiky.

V České republice (Československu), Polsku a Maďarsku, které patřily k nejvyspělejším zemím bývalého sovětského politického a ekonomického bloku, tak vznikly při vstupu do transformačního období na počátku devadesátých let problémy trojího druhu. Bylo nutné provést: (1) institucionální změny při přechodu na tržní ekonomiku, (2) restrukturalizaci jednotlivých ekonomických odvětví při přechodu od industriální k postindustriální společnosti a také (3) řešit problémy související s regionálními specifiky zemí (Spěváček, 2002).

Ve všech třech zemích došlo těsně po roce 1990 k propadu hrubého domácího produktu způsobeného ztrátou zahraničních trhů, zejména v bývalých sovětských zemích (Šujan, Šujanová, 1997). Česká republika se dokázala velmi rychle přeorientovat na západní trhy a zdálo se, že hned v polovině devadesátých let se vrátí k ekonomickému růstu. Ovšem řada chybných kroků tehdejší vlády pouze oddalovala úpadek. Svérázný a do konce nedotažený způsob privatizace státního majetku, oddalování restrukturalizace velkých průmyslových podniků, úmyslné bránění v ozdravení bankovního sektoru pomocí vstupu zahraničního kapitálu vyústily v roce 1997 v krizi, ze které se následně daří dostat jen velmi pomalu.

Otevření zemí střední Evropy západu ukázalo, jak silně byl poddimenzován sektor služeb na úkor sektoru průmyslu a zemědělství, protěžovaných v období centrálního plánování. Můžeme si ale také všimnout jednoho protichůdného trendu, který vyplývá z konkurenčních výhod investičního prostředí sledovaných zemí. Investoři ze zahraničí využívají levné kvalifikované pracovní síly v některých odvětvích průmyslu, která mají v těchto zemích tradici, a umisťují zde výrobní závody na nejnižším stupni firemní hierarchie (Zeman, Chvojka, 2000).

Rozdílný přístup k zahraničním investorům hned na začátku devadesátých let způsobil, že Maďarsko až do roku 1997 mělo zdaleka největší přísun cizího kapitálu do země. Podstatná část státního majetku byla velmi brzo poskytnuta k prodeji zahraničním zájemcům a země také nabízela zajímavé podmínky investorům při výstavbě na zelené louce. Otálení s privatizací a mnohem méně aktivní přístup ze strany vlád Polska a hlavně České republiky znamenaly, že podíl zahraničních investic na hrubém domácím produktu tvořil v těchto zemích ještě dlouho po změně systému zanedbatelný podíl. Situace se v poslední době obrátila. Maďarsko si udržuje poměrně stabilní příliv zahraničních investic, avšak s klesající tendencí, protože investiční možnosti v zemi se do značné míry vyčerpaly. Naopak v Polsku a České republice bylo dosaženo

prudkého nárůstu v přílivu zahraničního kapitálu. Vysoký příliv způsobila jednak vrcholící privatizace největších státních podniků (bankovníctví, telekomunikace), jednak přijetí některých legislativních úprav zvýhodňujících zahraniční investory v roce 1998. Podle L. Resmini (1999), která shrnuje výsledky prací několika ekonomů, patří mezi hlavní faktory, které umožnily příliv PZI do střední a východní Evropy, následující: (1) *potřeba zajistit si přístup na trh*, (2) *načasování a forma privatizačního procesu* a (3) *stupeň politické a ekonomické stability*. Podle ní však neexistuje žádný jasný důkaz o tom, jak významnou roli hrají rozdíly ve výrobních nákladech a daňových zvýhodněních mezi zeměmi při přilákání investora. Tyto dva faktory však dle mého názoru hrají jednu z hlavních rolí při "boomu" v přílivu zahraničních investic do České republiky po roce 1998, přičemž rozdíly ve výrobních nákladech spočívají zejména v ceně pracovní síly.

Největší podíl investic do transformujících se zemí střední Evropy ze zahraničí směřoval do průmyslu a obchodu. Závody na nejnižším stupni firemní hierarchie, které využívají levné pracovní síly, pomáhají rychle řešit velkou nezaměstnanost v periferních a strukturálně postižených oblastech České republiky, jež se objevily po krachu státních firem. Velkou nevýhodou těchto typů provozů je malá zakotvenost v regionu, dovoz surovin a vývoz produkce, kdy vytvořený zisk putuje rozhodnutím ústředí do jiné země. Tyto koncové závody mohou snadno doplatit na ekonomickou krizi a jsou mateřskou firmou uzavřeny jako první. Výhoda levné pracovní síly však již ustupuje a nadnárodní firmě se vyplatí závod přemístit, například do zemí bývalého Sovětského svazu. Od konce 90. let je taktéž patrný masivní příliv investic nadnárodních maloobchodních řetězců a u větších a středních měst vznik nových komerčních center. Tento typ investic má v podstatě podobné vlastnosti jako investice do koncových výrobních závodů. Jejich existence je mimořádně závislá na řadě vnějších i vnitřních ekonomických podmínek.

Z dlouhodobé perspektivy považují za významné investice do takových odvětví, která mají hlubší vazby na region a využívají moderních technologií. Malé země se zanedbatelnou surovinovou základnou, jako je Česká republika, jsou nuceny se orientovat na produkci, která je založena na využití lidských zdrojů. Podobným směrem je úspěšně vedena například dánská ekonomika. Jak uvádějí Chvojka a Zeman (2000, s. 819), „transfer technologií je klíčovou komponentou růstu produktivity práce v období dohánění rozvinutějších ekonomik. Mezinárodní obchodní toky a přímé zahraniční investice tento transfer usnadňují (poválečné zkušenosti

západní Evropy a Japonska). Nicméně je nutno aplikovat vhodné politiky a organizační struktury (vytvořit tržní příležitosti, lokální kvalifikační struktury pracovních sil atp.), které umožní adaptovat tyto technologie na místní podmínky“. To znamená, že samotný import technologií zemi vyspělým státům nepřibližuje, je nutné vybudovat zázemí tvořené na jedné straně státními institucemi a na straně druhé soukromým sektorem ve sféře kvartéru. Pro rozhodnutí investorů o alokaci je klíčová exponovanost polohy a vybavenost center rozvoje, kam se koncentrují rozhodující instituce, řídicí složky velkých firem, významná vývojová centra i sídla nadnárodních firem progresivních výrobních služeb.

12. Vývoj přílivu přímých zahraničních investic do ČR

▪ Vývoj 1990-1997

Liberalizace pohybu investic související s politickým a ekonomickým vývoje České republiky umožnila po roce 1989 postupný růst přílivu PZI. V roce 1990, kdy začaly postupně vznikat podniky se zahraničním podílem, činil objem jen 1,1 mld. Kč.

Vzhledem k příznivému transformačnímu vývoji se ČR po hlubokém pádu v počátečním období 90. let a po negativním vlivu rozdělení Československa jevila jako země makroekonomicky stabilizovaná. Každý rok transformačního období docházelo k nárůstu ročního přílivu PZI. Vysoký příliv PZI dokázala přilákat zejména liberalizace trhu a privatizace strategických podniků či celých odvětví. Investoři do země přicházeli díky levné pracovní síle a svůj význam mělo i zahájení jednání o vstupu ČR do OECD či NATO.

V letech 1991-1993 byl příliv PZI do České republiky celkem 61,5 mld. Kč. Vytvořením největšího společného podniku VW-Škoda byl odstartován příliv kapitálu formou PZI.

Rok 1994 byl vyčkáváním zahraničních investorů na další vývoj ekonomické a politické situace, zejména pak na očekávanou druhou vlnu kupónové privatizace.

Za dalším růstem přílivu PZI stojí zejména následující faktory:

- pokračující privatizace za účasti zahraničních investorů
- makroekonomická stabilita země
- vstup země do OECD
- zlepšení hodnocení investorského rizika

Pokles přílivu v dalším roce 1996 nelze hodnotit zcela negativně, protože za vysokým přílivem v roce 1995 stála obrovská investice do telekomunikací.

Vývoj se vyznačuje v těchto letech nerovnoměrností (Tab.4), která je v transformující se ekonomice způsobena hlavně tempem a vlnami privatizace (Benáček, 1999). V období transformační deprese je tempo růstu zpomaleno, pokles je umocněn krizí v roce 1997.

Vývoj 1998-2007

V celkovém přílivu PZI byl zaznamenán výrazný růst až po roce 1998, kdy byl zaveden systém investičních pobídek a došlo k privatizaci bank (Jahn, 2001). Systém investičních pobídek odstartoval hlavní vlnu přílivu investic na zelené louce. Patrný přesun od privatizačních projektů k přílivu PZI dokládá graf z přílohy A. Výrazně povzbudivě zapůsobila kombinace nízkého zdanění firem, relativně levné a přitom kvalifikované pracovní síly, dosažitelnost unijních podpor, příznivého investičního prostředí a volného přístupu na trh EU. V tomto roce dosáhly investice přílivu téměř 120 mld. Kč. Nejúspěšnější byl rok 1999, kde se objem meziročně zvýšil téměř dvakrát na rekordních 218,8 mld. Kč.

Zhruba dvě třetiny získaných PZI měly v devadesátých letech podobu akvizic a fúzí a jedna třetina podobu investic na zelené louce. Ovšem zájem zahraničních investorů nebyl až na výjimky zcela v souladu s potřebami české ekonomiky. Investice do manuálně náročné výroby a montoven (tzn. vedle automobilového průmyslu to jsou obory oděvní, dřevařské nebo stavební) totiž slibují rychlou návratnost vložených investičních prostředků. PZI tak nevedly k posilování konkurenční výhody země, obecně přičítané produkci výrobků typu high-tech (k nimž jsou řazeny letadla, počítače, elektronická a komunikační zařízení, farmaceutické výrobky nebo přesné nástroje), tj. výrobků náročných na vědu a výzkum, jenž jsou zdrojem vysoké přidané hodnoty. Do zpracovatelského průmyslu, zvláště do odvětví zpracování ropy, výroby chemických a ostatních minerálních výrobků a výroby motorových vozidel směřovalo 36 % zahraničního kapitálu investovaného v ČR.

Od roku 2000 se postupně struktura investic zlepšuje, převažuje elektronický průmysl a více projektů se objevuje i v přesném strojírenství, farmacii nebo zdravotnickém průmyslu. Stále více investorů také připojuje k montážním závodům výzkumná a vývojová centra (Flextronics, Matsushita, Bosch či TRW).

Podle informací České národní banky přilákala Česká republika za rok 2000 přímé zahraniční investice ve výši 192,4 mld. Kč. Konkrétní číslo bylo menší než předpokládané odhady, což bylo zapříčiněno odkladem velkých privatizačních transakcí. Ke konci roku 2002 byla zaznamenána rekordní částka PZI v rozsahu celých 277,7 mld. Kč.

K zásadnímu vývoji v oblasti PZI dochází v roce 2003, kdy investice klesly na 59,3 mld. Kč. Příliv PZI klesl v České republice z důvodu celosvětového poklesu a ukončení hlavní vlny privatizace. Propad je třeba přičíst vedle vývoje na mezinárodním trhu i konkurenčnímu prostředí či změně struktury investic (orientace na menší projekty, zaměřené na služby a technologická centra). Navíc v tomto roce dochází k zpětnému odkoupení akcií Telecomu do rukou České republiky. Investice do výroby a hlavně do služeb nedokázaly po roce 2003 kompenzovat celkový propad PZI, přesto zůstalo Česko stále jednou z nejméně úspěšných zemí v oblasti lákání investic.

V roce 2004 profitovala Česká republika zejména ze vstupu do EU. V tomto roce si díky investicím a úspěšnému vývozu zajistila dosažení nejvýznamnějšího růstu domácího hospodářství za posledních 8 let, přitom více než 80 % investic plynulo ze starých členských států EU.

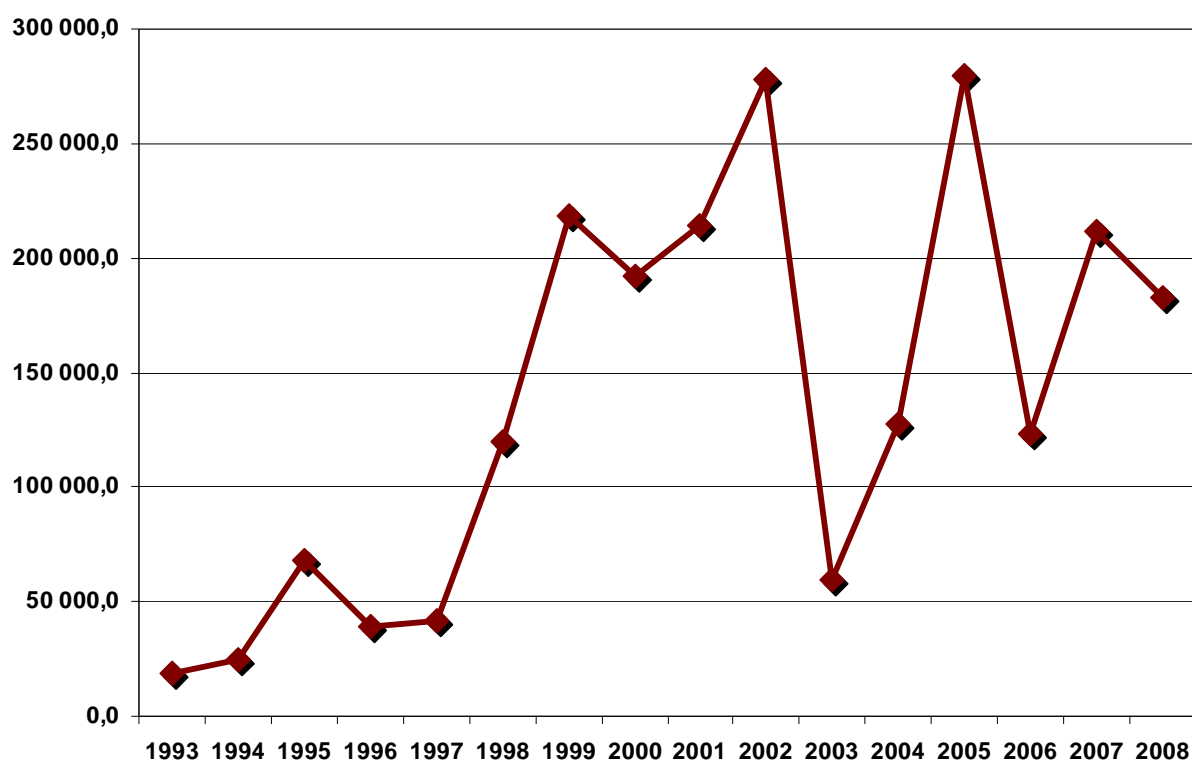
V roce 2005 a následujících letech byl se vstupem do EU očekáván nejen růst ekonomiky, ale i růst mezd a posílení koruny, proto se objevovaly obavy, že se staneme pro investory dražší zemí, kde se nevyplatí stavět levné montážní linky. Podle ekonomů a agentury CzechInvest lze očekávat, že do 5 let nebude ČR schopna konkurovat levnějším zemím jako je např. Rumunsko. Vedle vývoje konkurenceschopného prostředí pro příliv PZI je nutné řešit otázku využití existujících výrobních kapacit (tzn. jak budeme konkurenceschopní na trhu PZI při vyšších mzdových nákladech). Stále větší podíl na investicích tvoří reinvestovaný zisk a rovněž hrozí odliv kapitálu i výrob samotných.

Tab.1: Vývoj přílivu PZI do České republiky v období 1993-2008 v mil. Kč

Rok	Příliv PZI	Zákl. kapitál	Reinvestovaný zisk	Ostatní
1993	19 050,40			
1994	24 994,40			
1995	67 992,80			
1996	38 774,80			
1997	41 251,40			
1998	119 968,50	74 326,50	5 815,30	39 826,70
1999	218 811,50	156 667,24	16 895,57	45 248,70
2000	192 421,15	134 906,36	36 870,84	20 643,94
2001	214 585,30	128 224,75	57 756,62	28 603,94
2002	277 689,50	205 712,70	64 348,30	7 628,50
2003	59 316,05	-1 539,90	60 890,30	-34,35
2004	127 844,00	45 724,20	75 758,70	6 361,10
2005	279 181,49	184 317,80	78 154,00	16 709,69
2006	123 431,31	42 409,80	87 188,80	-6 167,29
2007	211 943,75	50 995,50	140 536,10	20 412,15
2008	182 796,49	50 723,00	124 955,00	7 118,49

Zdroj: ČNB, Roční zprávy o přímých zahraničních investicích

Graf 5.: Vývoj přílivu PZI do ČR v období 1993-2008 v mld. Kč

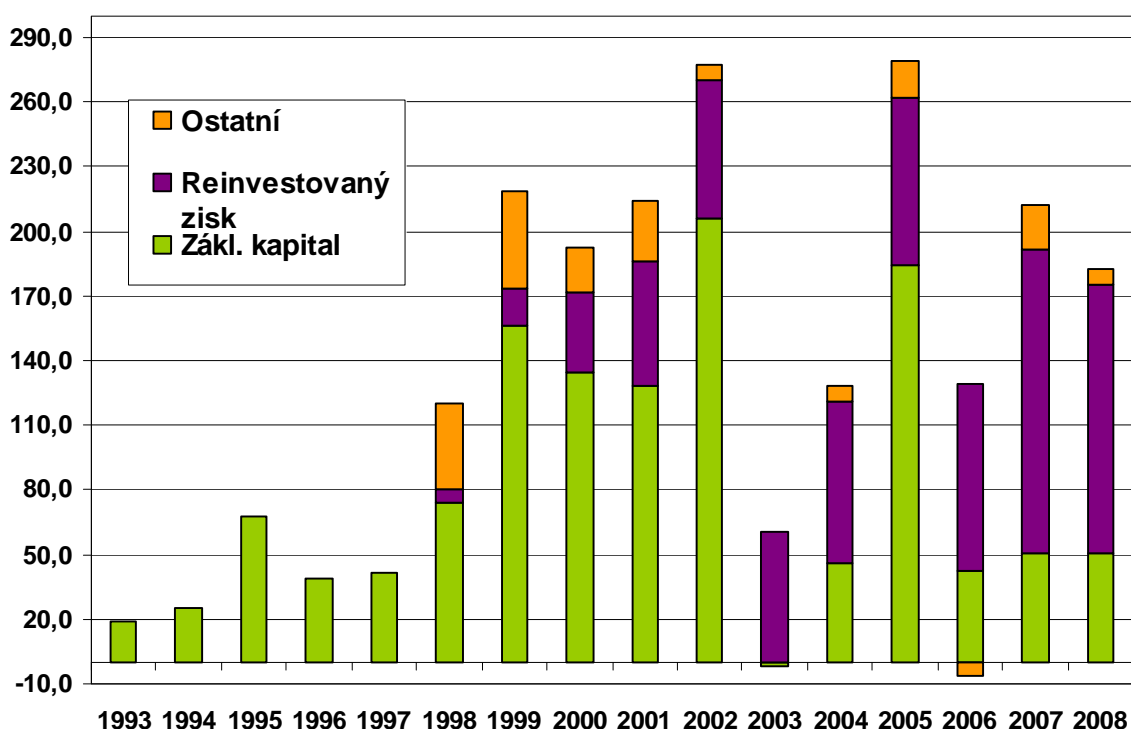
Zdroj: ČNB, vlastní úprava

Od roku 2002 dochází k strmému poklesu přílivu PZI. Výkyv v roce 2005 je způsoben uskutečněnou privatizací Českého Telecomu do rukou španělské společnosti Telefónica.

Naše země se již dostala do stavu nasycení zahraničními investory v podobě montážních hal, většina privatizačních prodejů je již dokončena (otázka privatizace ČSA a letiště Ruzyně – „ano či ne?“). Kromě poklesu přílivu se zde objevuje i hrozba v podobě odlivu mobilních průmyslových zahraničních investic dále na východ. Podle šéfa Sdružení pro zahraniční investice Martina Slabého (2006) je Hyundai „na jistou dobu poslední supervelký investor, který do ČR přichází“. Stát by se měl podle něj zaměřit na udržení těch investorů, kteří již v zemi působí.

Česká republika se musí soustředit na trend globální ekonomiky a kvalitního nastavení podmínek pro efektivní lákání investorů do odvětví high-tech. V současné době je významným jevem v oblasti zahraničních investic skutečnost, že zahraniční korporace stále častěji investují do vědy a výzkumu v zemích procházejících ekonomickou transformací. Vyplývá to ze zprávy Konference OSN pro obchod a rozvoj (UNCTAD) World Investment Report 2005.

Graf 6.: Struktura přílivu PZI dle kapitálu v ČR v mld. Kč

Zdroj: ČNB, Roční zprávy o přímých zahraničních investicích, vlastní zpracování

12.1 Odvětvová struktura přímých zahraničních investic v ČR

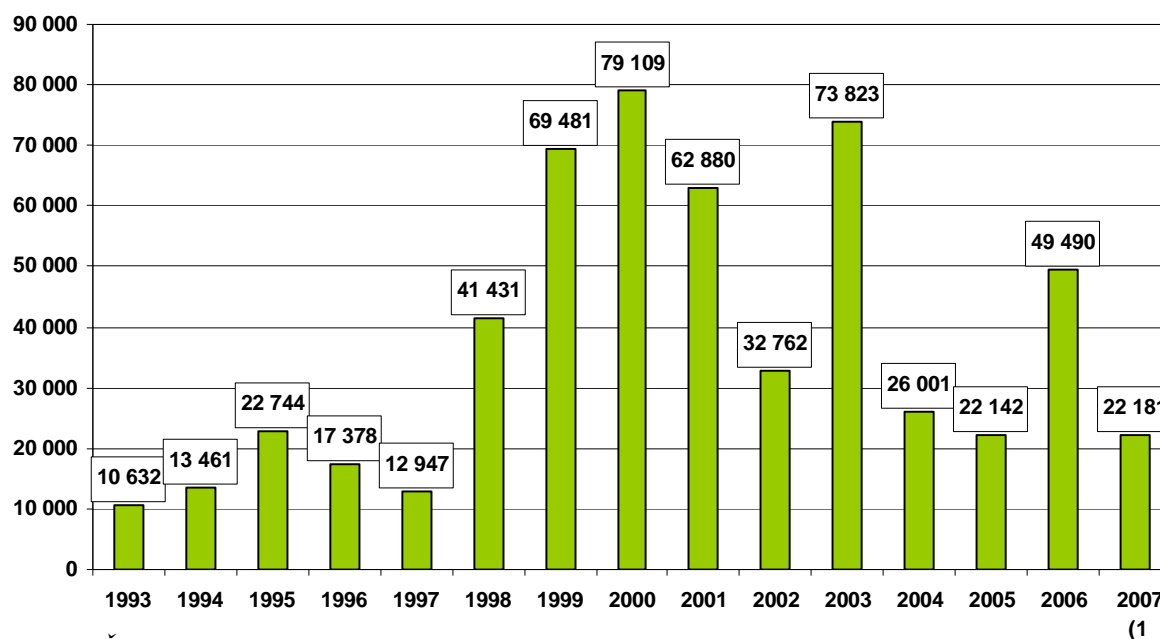
PZI se na počátku transformace přikládaly velké naděje, které měly zvýšit konkurenceschopnost zpracovatelského průmyslu při přeorientování exportu ČR na trhy států s vyspělou ekonomikou. Na začátku transformace byly podíly PZI mezi sekundárním a terciálním sektorem vyrovnané (Šindel, 2001). Ovšem odvětvová struktura PZI vykazuje, zvláště po roce 1994, nárůst podílu PZI do terciálního sektoru na úkor sekundárního sektoru (podíl v primárním sektoru je poměrně stabilní, cca. 1-2 %) (viz příloha B). Odvětvová struktura navzdory počátečním očekáváním neodpovídá potřebám restrukturalizace a proexportu českého průmyslu.

Pokud budeme uvažovat kumulované zahraniční investice, byl v ČR **podle odvětvové struktury** nejpřitažlivějším sektorem stabilně automobilový průmysl (Škoda Auto) následován elektronickým a elektrotechnickým průmyslem (LG Philips Display, Matsushita). Stejně tak naše země láká investory do chemického průmyslu, biotechnologií či výroby plastů.

Podíl podniků pod zahraniční kontrolou dosáhl v roce 2006 již 60 % na celkových tržbách průmyslu a podíl na vývozu produkce zboží ČR přesahuje 76 %. Současný zpracovatelský průmysl ČR je stále ještě koncentrován spíše v odvětvích s technologiemi středně nízké náročnosti a s nízkou kvalifikovanou pracovní silou. Podíl high-tech produkce na vývozu dosahuje 13,4 %, na přidané hodnotě jen 7,5 % (MPO, 2007).

Je tudíž nutné přejít k razantnějším strukturálním změnám ve zpracovatelském průmyslu. Zájem zahraničních investorů nebyl zcela v souladu s potřebami české ekonomiky, zahraniční investice nevedly z větší části k posilování konkurenceschopnosti země, jaké můžeme přičítat výrobkům typu high-tech, nýbrž k rozvoji aktivit vyžadujících pouze relativně levnou pracovní sílu, skládající se z rozvoje montážních výrob z dovezených komponent.

Graf 7: Příliv PZI do zpracovatelského průmyslu v ČR v mld. Kč v období 1993-2007

Zdroj: ČNB, vlastní úprava; (1=předběžný údaj)

Vývoj průmyslových investic naznačuje potenciál pro další rozvoj průmyslu, jeho konkurenceschopnost a technologickou úroveň. Vliv na tento vývoj má i samotná politická a hospodářská situace země, vývoje poptávky a podmínky její realizace. Průmyslové investice jsou charakteristické cyklickým vývojem. V jejich současné struktuře je zřetelný posun od stavebních investic k vyššímu podílu investic do strojů a technologií (MPO, 2007).

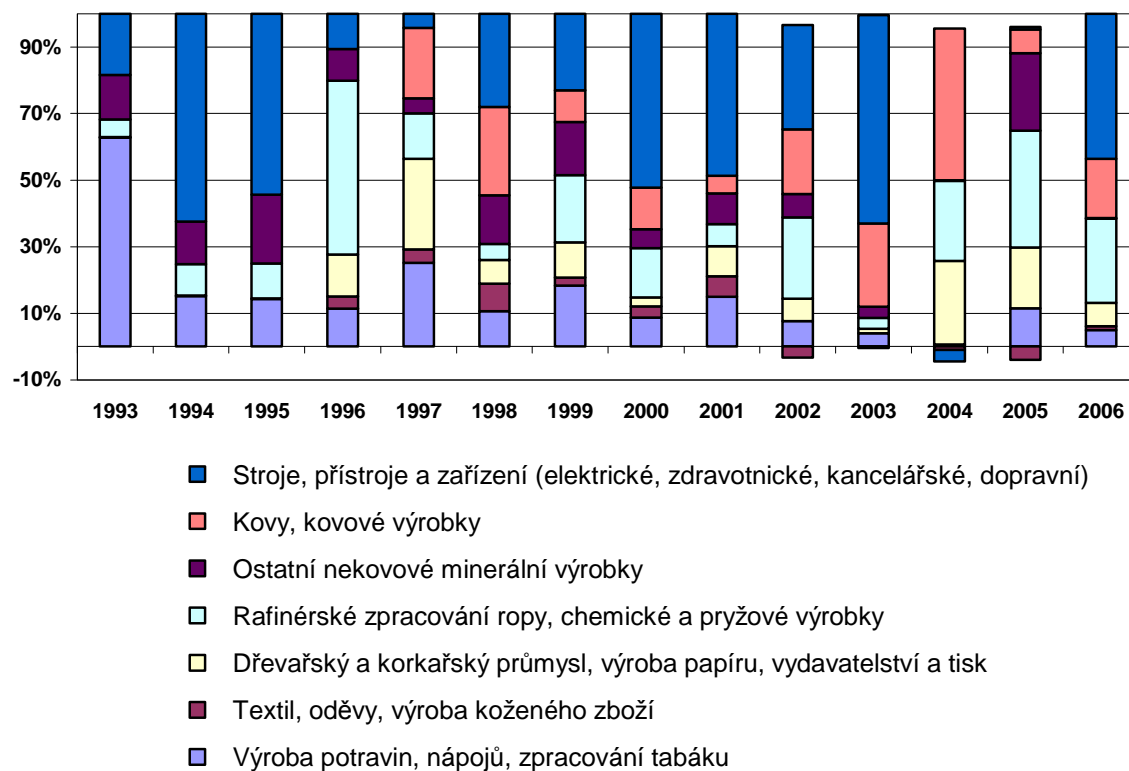
Příliv PZI do sekundárního sektoru je pro ČR význačný z hlediska zvýšení konkurenceschopnosti tuzemských výrobků v porovnání se zahraničními producenty. Terciální sektor se stal pro zahraniční investory atraktivní zvláště privatizací v oblasti telekomunikací (prodej části SPT Telecom), peněžnictví (prodej IPB, ČSOB, ČS, KB). Investice do terciárního sektoru mají pro ČR význam v podobě pozitivních externalit a modernizací českého hospodářství prostřednictvím vyspělých technologií (Šindel, 2001).

Odvětvovou strukturu PZI ovlivnila privatizace velkých podniků ve vlastnictví státu. Vedle toho je odvětvová struktura ovlivněna též velkými investicemi na zelené louce. V ČR je zastoupení podniků s PZI nerovnoměrné, je to dáno postojem vlády vůči zahraničním investorům v privatizaci jednotlivých odvětví. Vysoké je zastoupení podniků s PZI v odvětvích, kam směřuje příliv zahraničních investic na zelené louce a kam byl umožněn vstup prostřednictvím privatizace. Změny v rozložení investic dle odvětvové struktury v jednotlivých letech nejsou až

na výjimky příliš patrné. Do sektoru výroby směřovalo okolo 38 % zahraničních investic. V tomto sektoru je významné především odvětví výroby motorových vozidel, kde došlo již na počátku devadesátých let k privatizaci Škody Auto, dále také odvětví výroby ropných a ostatních minerálních výrobků. Zbývající 2 % celkového objemu byla investována v primárním sektoru, především v odvětvích dobývání nerostů.

Výraznější změnu přinesl teprve rok 2003, kdy došlo k navýšení investic do zpracovatelského průmyslu na 42 % a zejména pak k poklesu podílu sektoru služeb na 47 %, které bylo způsobeno snížením podílu v odvětví dopravy a komunikací již zmíněným prodejem podílu Českého Telecomu a Eurotelu. V posledních letech výrazně roste zastoupení investic na zelené louce do výroby automobilových komponent a investice do automobilového průmyslu. V Kolíně například byla zahájena výroba osobních automobilů konsorcia firem Toyota, Peugeot a Citroën. V dalších letech přicházeli investoři do výroby kovových součástí jako dodavatelé pro automobilové společnosti, např. Ronal Pardubice. Vývoj v odvětvové struktuře přílivu PZI do zpracovatelského průmyslu nejlépe dokumentuje následující tabulka.

Graf 8.: Vývoj podílu PZI v odvětvích zpracovatelského průmyslu ČR v %

Zdroj: ČNB

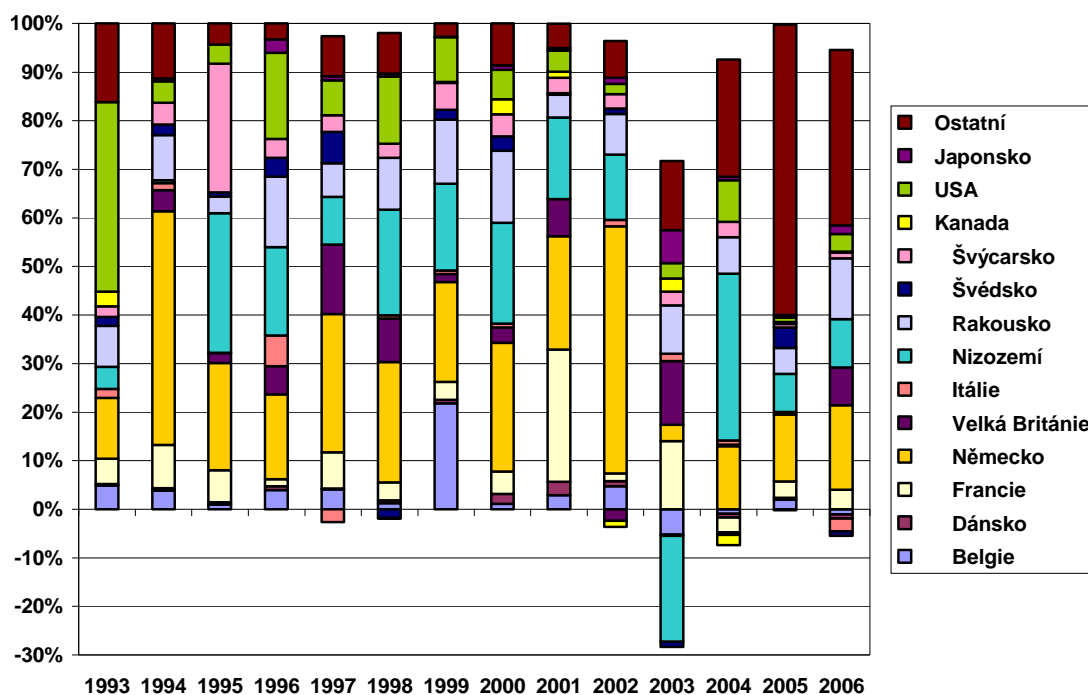
12.2 Teritoriální struktura přímých zahraničních investic v ČR

Mezi největší zahraniční investory v rámci PZI v ČR patří dlouhodobě investoři z Německa, Nizozemí, Rakouska, USA, Velké Británie, Belgie, Francie a Švýcarska. Teritoriální struktura PZI se mění zejména prodeji velkých státních podniků nebo podílů v těchto podnicích.

Od počátku přílivu PZI do konce roku 1998 mělo dominantní podíl na celkových PZI v ČR Německo, od roku 1999 bylo předstiženo Nizozemím, třetí místo si trvale udržuje Rakousko, ostatní místa jsou již více vyrovnaná a jejich pořadí se v jednotlivých letech liší. Od roku 1999 se na přední místo dostává také Belgie, zejména zásluhou privatizace ČSOB a.s. belgickou KBC Bank. Tato privatizace na druhé straně snížila hodnotu zahraničních investic Slovenska, neboť se privatizace týkala rovněž dosavadního podílu Národní banky Slovenska na vlastnictví ČSOB. Za vysokým podílem Nizozemí na PZI v ČR je mimo jiné také třeba spatřovat trend přesunu sídel nadnárodních společností do Nizozemí, např. z USA, Irsku a Austrálie, zřejmě z daňových důvodů. V následujících letech je struktura PZI z teritoriálního hlediska až na drobné výkyvy v podstatě obdobná. Ze zemí EU pochází vždy okolo 85 % investic.

V roce 2005 se na páté místo mezi nejvýznamnějšími investory zařadilo Španělsko, díky již zmiňované koupi státního podílu v Českém Telecomu španělskou společností Telefónica v hodnotě 82,6 mld. Kč. Podíl PZI ze zemí EU dosáhl v tomto roce 89 % a celkově z Evropy pochází 92 % objemu PZI v ČR. Z mimoevropských zemí pochází pouze 8 % zahraničního kapitálu, zejména z USA a Japonska. Je to mimo jiné způsobeno také investicemi přes třetí země, zejména prostřednictvím dceřiných společností založených v Nizozemí, Lucembursku nebo na Kypru. Nárůst zemí v kategorii „ostatní“ přikládám především velkým investicím z posledních let - výstavbě korejského závodu Hyundai v Nošovicích.

Graf 9.: Příliv přímých zahraničních investic do ČR podle zemí

Zdroj: ČNB

Dle země původu investic se liší i jejich struktura. Například německé investice tvoří v Česku přibližně třetinu z celkových investic. U investic směřujících ze země našich sousedů dominuje odvětví výroby motorových vozidel. Prvním velkým investorem byla automobilka Volkswagen v mladoboleslavské Škodě. Nejdůležitější z důvodů, proč německé firmy převedly alespoň část své výroby do České republiky, je zajištění konkurenceschopnosti na jejich domácím německém trhu. Pro Němce je samozřejmě dost důležité i to, že Česko je blízký trh. Týká se to například právě automobilového průmyslu, kdy subdodavatelé musejí být na místě, aby mohli reagovat na požadavky trhu.

13. Dualita v české ekonomice

Podniky pod zahraniční kontrolou přinášejí řadu pozitiv, ale také možných problémů. Mají odlišné a převážně silnější zázemí a vykazují výrazně odlišné výkonové charakteristiky oproti podnikům domácím, jež se velmi často do mezinárodních vazeb nezapojují. Dualita zjednodušeně spočívá v zaostávání domácího segmentu za segmentem firem pod zahraniční kontrolou (Jeřábková, 2009). V ekonomice a v konkrétním území potom existuje na jedné straně prosperující sektor firem pod zahraniční kontrolou, na straně druhé slabší domácí firmy.

Česká republika přilákala v poměrně krátkém období velký objem zahraničního kapitálu ve formě PZI. Přítomnost podniků pod zahraniční kontrolou je v České republice nadprůměrně vysoká a stále získává rostoucí podíl především ve zpracovatelském průmyslu. Společnosti pod zahraniční kontrolou jsou oproti domácím podnikům výrazně více vývozně orientované a vykazují lepší výsledky v produktivitě práce i výnosnosti, což sice dokazuje jejich pozitivní roli při restrukturalizaci, ale přetrvávající zaostávání domácích firem zároveň ukazuje na problém duality domácí ekonomické struktury (Vašendová, 2006). Případný odchod PZI ze země proto může mít pro státní, regionální či lokální ekonomiku závažné důsledky.

Tab. 2: Dvojkolejnost české ekonomiky

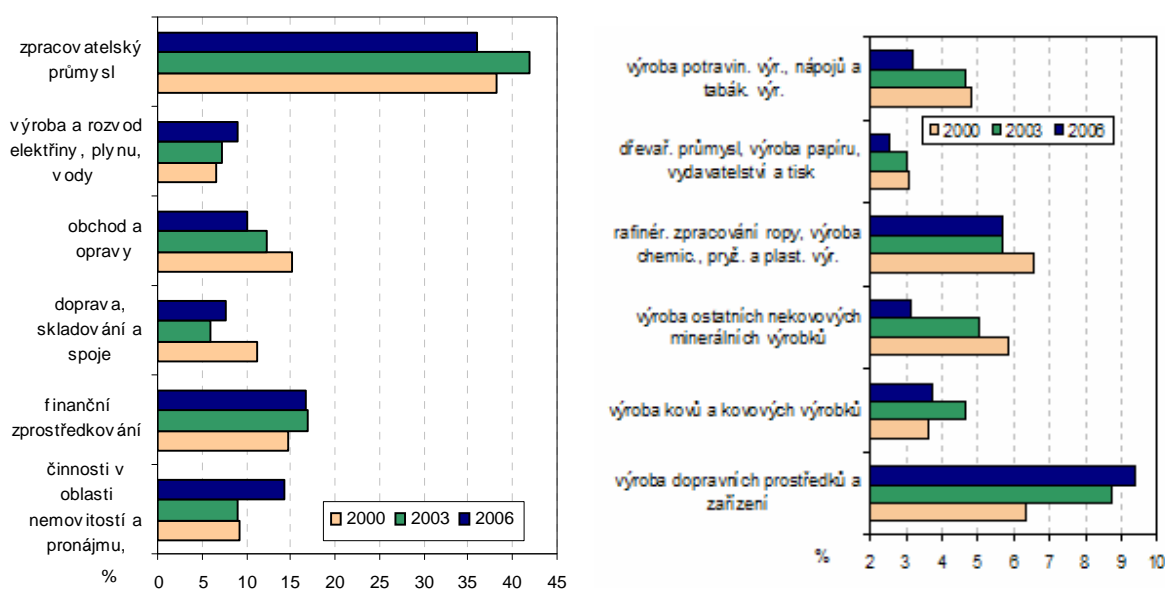
Průmyslové podniky v ČR	
zahraniční podniky	domácí podniky
Produktivita práce o 80% vyšší než u domácích podniků	Náklady práce na jednotku přidané hodnoty: o 40% vyšší než u zahraničních podniků
Mzdy: o 25-30% vyšší než u domácích podniků	Pracovníci: s rezervami v kvalitaci
Řízení lidských zdrojů: propracované přístupy	Organizace práce: nevyužité možnosti
Silnou stránkou export	Potenciál pro zisk: oslabený

Zdroj: Potůček (2005), vlastní úpravy

Kvůli rozdílům v konkurenceschopnosti domácích a zahraničních podniků se česká ekonomika rozdělila na dvě části. Přehled základních dualit v průmyslovém sektoru nabízí tabulka výše.

Ze studií zabývajících se efekty přílivu PZI do české ekonomiky vyplývá značná rozdílnost v efektivnosti mezi podniky pod zahraniční a domácí kontrolou (Kadeřábková, 2007). Dostupná data naznačují, že rozdílnost firem pod zahraniční kontrolou oproti domácím subjektům, tzv. problém duality, se sice již neprohlubuje, ale sblížení je pouze pozvolné a odvětvově diferencované (ČSÚ, analýzy). Důkazem je i zvyšování podílu PZI na jednotlivých odvětví českého hospodářství.

Graf 10: Podíl vybraných odvětví na zásobě PZI (%) a vybraných odvětví zpracovatelského průmyslu na zásobě PZI (v %) v ČR

Zdroj: ČSÚ, analýzy PZI

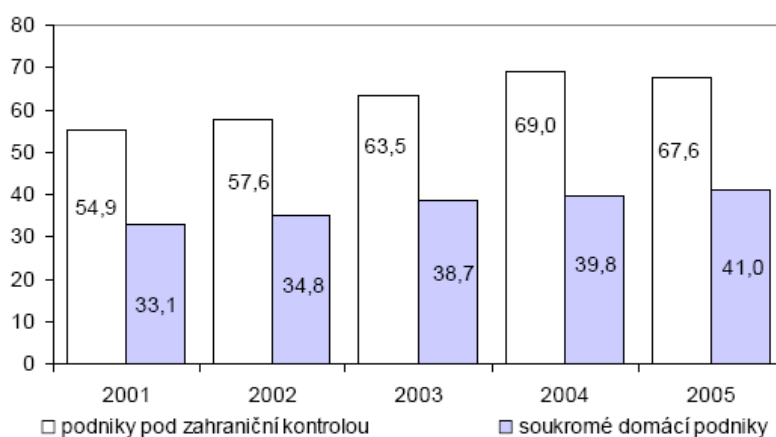
Zmírňování duality je podmíněno zejména schopností přenosu potencionálních pozitivních efektů PZI do sektoru domácích podniků a jejich otevřenost vůči kooperačním vazbám se zahraničními podniky. Politika České republiky je stále nasměrována na podporu přílivu PZI. Jejich příliv je však monotónní, koncentruje se do stále stejných odvětví, což může být pro domácí ekonomiku z dlouhodobějšího pohledu nebezpečné. Riziko však přináší i

přesměrování preferencí systému pobídek na technologicky náročnou výrobu. Slabší domácí penetrace náročnějších technologií do domácí ekonomiky může dualitu mezi zahraničním a domácím sektorem paradoxně zvýšit (Tomšík, 2001). Klíčovým by měla být podpora spolupráce mezi oběma sektory a rozvoj domácích inovačních schopností.

O propojenosti domácí a zahraniční firmy v hostitelské ekonomice do značné míry rozhoduje forma a motiv vstupu PZI - získání trhu, výrobní závod pro export apod. (Žďárek, 2005). Jestliže se domácí firmě podaří získat zakázku pro pobočku zahraniční firmy, existuje jistá pravděpodobnost, že se bude moci podílet i na dodávkách pro ostatní části v zahraničí. Pokud tomu tak není, může docházet k zakládání nových zahraničních dodavatelských podniků v lokalitě původní PZI, což je častý případ pro automobilový průmysl v České republice.

Jedním z faktorů stále přetrvávající duality mezi výkonností zahraničního a domácího ekonomického sektoru je rovněž nízká flexibilita českého trhu práce a jeho strukturální problémy, které v průběhu transformace z části odkryli zahraniční investoři. Diskutováno je vytlačování domácích podniků zejména přes trh práce a též rozporný dopad zahraničních investic na zaměstnanost (Zamrazilová, 2006). Zcela logicky dochází k přetahování pracovníků od českých firem, neboť zahraniční investoři nabízejí vyšší mzdy. Tuto výhodu však zahraniční investoři postupně ztrácí s rostoucí úrovní mezd v České republice. Zahraniční investice tak vytváří pracovní místa, z velké části je však obsazují levní cizinci. Finanční prostředky z investičních pobídek tak pomáhají řešit spíše nezaměstnanost zemí sousedních.

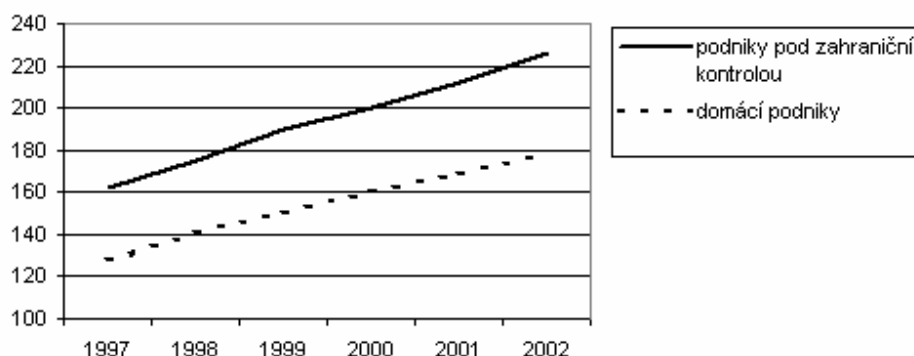
Graf 11.: Produktivita práce v ČR dle podniků

*Přidaná hodnota na 1 zaměstnance (tis. Kč/měsíc, podniky nad 20 zaměstnanců)

Zdroj: ČSÚ, analýzy PZI

Graf 12: Průměrná roční mzda na zaměstnance (v tis. Kč) v ČR dle podniků

Zdroj: Newton Holding, 2003

Do budoucna pravděpodobně již nebude docházet k prohlubování duality, trend sbližování úrovně produktivity v domácím a zahraničním sektoru však bude spíše postupný a odvětvově diferencovaný. Důležitým krokem je zohlednit strukturální i regionální charakter přichozích zahraničních investic při nastavování systému investičních pobídek a zaměřit hospodářskou politiku do oblasti technologií a inovací.

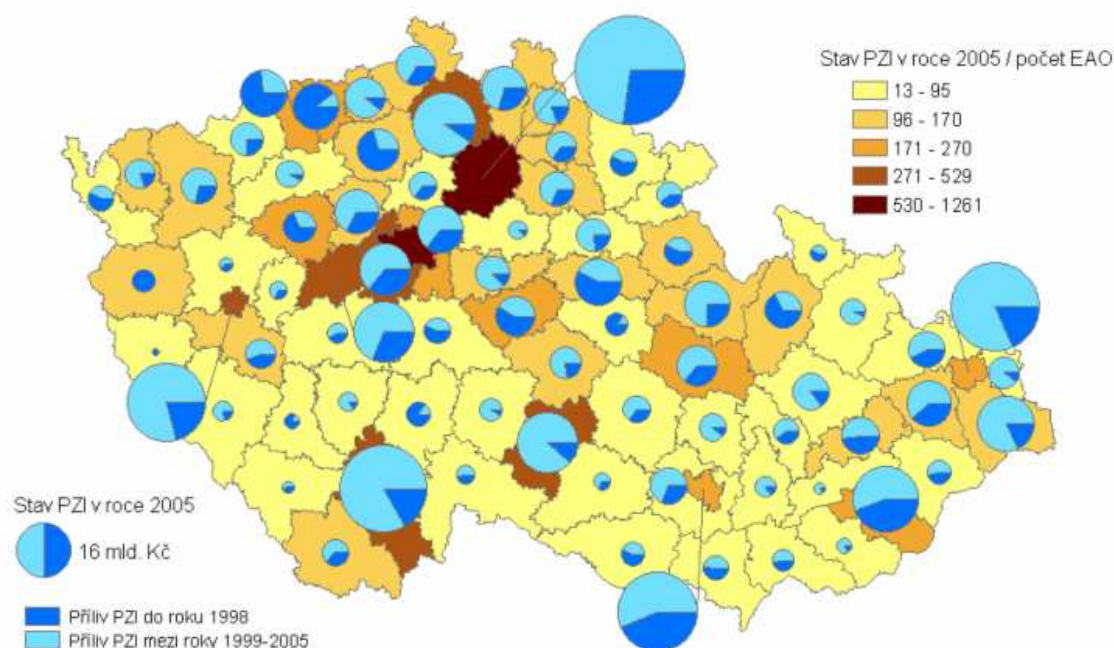
III. ČÁST

14. Regionální diference přímých zahraničních investic v ČR

V teoretických východiscích práce byly sledovány různé přístupy k problematice regionálního vývoje a PZI. V řadě teorií je zmiňována regionální nerovnoměrnost rozložení PZI v rámci jednotlivých regionů. Je zřejmé, že regiony jsou různé a že do hry zde vstupuje celá řada faktorů. Cílem následující kapitoly je podchycení základních procesů a tendencí v rozložení PZI v regionech České republiky. Hlavní otázkou následující analýzy je postižení vývojové dynamiky, a to i přesto, že se jedná o krátké období vývoje.

Klíčovou metodickou otázkou bylo sledování jevů rozmístění PZI. Využila jsem dat o absolutním stavu PZI v jednotlivých regionech a syntézy se stavem obyvatelstva. V prvním případě jsou tedy rozdíly mezi regiony a jejich vývojové tendence podchyceny podíly stavů PZI vždy k 31.12. daného roku a v druhém případě pak byl zohledněn stav obyvatelstva v jednotlivých regionech dle PZI na obyvatele.

Obr. 1: Přímé zahraniční investice v ČR podle okresů v období do roku 1998 a 2005

Pozn: EAO – ekonomicky aktivní obyvatelstvo

Zdroj: Podkladová mapa k Atlasu krajiny (Kopačka, Ženka)

Regionální rozčlenění zahraničních investic, jež plynuly do České republiky v období do roku 1998 a do roku 2005, můžeme vidět na obrázku 1. Bohužel jejich členění na okresy je publikováno pouze kumulované, a to do roku 1998. Pro lepší názornost jsou uvedeny dva stavy – jeden do roku 1998 a druhý mezi lety 1999-2005. Rozdíl mezi nimi ukazuje rozdíl v přílivu PZI uskutečněného zejména formou privatizace a příliv PZI po nastolení investičních pobídek. Největší podíl PZI ve sledovaných letech má Praha, a to přes padesát procent. Dále jsou logicky velmi významná další tři největší města v zemi a také okres Mladá Boleslav s investicemi do automobilového průmyslu. Ve zbytku země najdeme zonálnost, která do značné míry odpovídá členění podle J. Blažka (1996a, tab. 6.4.1, s. 311). Podle něj se severně od linie procházející Prahou a Brnem koncentruje dvakrát více obyvatelstva, ale třikrát více ekonomických aktivit, než do jižní části. V případě zahraničních investic to bude o trochu méně, protože některé strukturálně nepostížené, ale přitom relativně perspektivně položené okresy v jižní polovině země, jako například České Budějovice, ale i západní okresy Karlovy Vary nebo Beroun, mají nadprůměrný podíl PZI. Morava je díky periferní poloze značně znevýhodněná. Kartogramy v příloze E této práce zachycují podíly stavu PZI v jednotlivých okresech České republiky, a to v porovnání mezi lety 1998 a 2006.

Vzhledem k počtu obyvatel v jednotlivých okresech je za sledované období výrazná dominance Prahy a Mladé Boleslavi (viz příloha D). Mladá Boleslav je centrem automobilového průmyslu v ČR a koncentrují se zde zahraniční investice do závodu Škoda a.s., tak i obyvatelstvo, které v daném závodě nachází uplatnění. Uvažujeme-li pouze obyvatelstvo ekonomicky aktivní, zřetelně se vymezuje opět Pražský kraj, který zaujímá dominantní postavení ve sféře služeb. Nejnižší podíl pracovníků zahraničních firem ve službách vykazuje Středočeský kraj, který je fakticky determinován vlivem Prahy, získává však v podílu pracovníku v průmyslu, neboť je zde umístěna řada zahraničních podniků zaměřených převážně na automobilový průmysl (Mladá Boleslav, Kolín). Ve zpracovatelském průmyslu dosahuje nejvyššího podílu zahraničních firem na počet zaměstnanců v odvětví kraj Plzeňský.

Motivem pro alokaci zahraničních investic v regionech ČR nemusí být nutně spjatost s centrálním trhem EU, ale vliv může mít i dostatečně velký trh v blízké vzdálenosti – např. Irsko a britský trh (Spěváček a kol., 2002). V případě České republiky se nabízí paralela s blízkostí trhu německého. Tím je možné vysvětlení polarizace území ČR na západ (české kraje) a východ

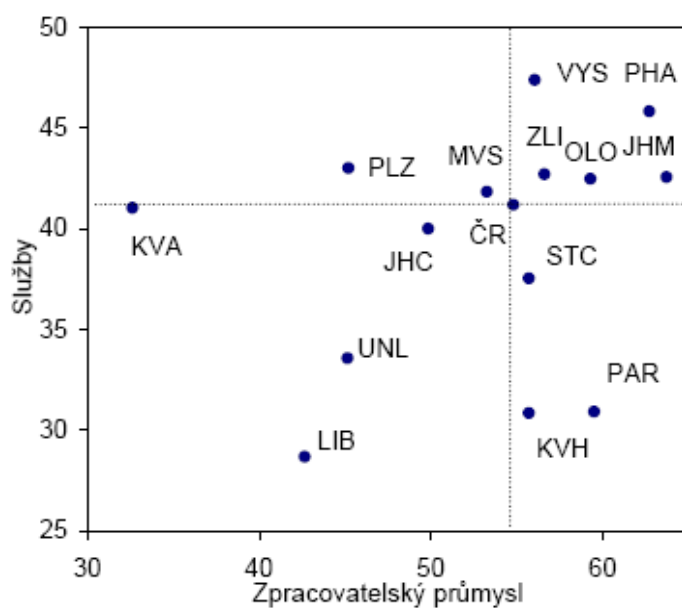
(moravské kraje). Rozhodující vliv v tomto případě mají průmyslově orientované investice (Viturka, 2003).

Při analýze rozložení PZI se můžeme opřít zejména o teorii územní dělby práce (Massey, 1984). Základem je myšlenka o rozdílném využití specifických podmínek jednotlivých regionů. V chování zahraničních investorů o lokalizaci investice hraje roli nejen výběr regionu, nýbrž i teritoriální organizace v umístění určité jednotky podniku v rámci firemní hierarchie (Blažek, 1996a). Umístění ústředí zahraničních firem má dle teorie územní dělby práce mnohem větší význam než sektorová příslušnost podniku. Zahraniční firmy koncentrují svá ústředí do nejvyspělejších metropolitních regionů, se špičkovým podnikatelským prostředím, sítí kontaktů a informací. Do těchto regionů se rovněž lokalizují firmy zaměřující se na vědu a výzkum, nové technologie a inovace. Nejnižší stupeň představují montážní závody. Za pomoci nástrojů regionální politiky byla Česká republika těmto typům poboček velice otevřená.

V České republice došlo k vytvoření silné polarizace mezi Prahou, kam se koncentrují progresivní PZI a ústředí velkých firem, a ostatními regiony, kde dominují montážní pobočky velkých zahraničních firem, zaměřené na velkosériovou výrobu s nejméně kvalifikovanou prací. Dle Blažka (2001) představují právě velké firmy klíčové subjekty pro regionální rozvoj. Trendem ve vývoji přílivu investic do České republiky však bylo upřednostňování investic montážního typu realizovaných na zelené louce v nových průmyslových zónách. Z hlediska perspektivy pro rozvoj regionu nemá však tento typ investic větší význam. Postrádají high-tech výrobní funkce, nemají vlastní autonomii a jsou vázané na rozhodování z centrálních ústředí firem umístěných v jiné zemi, od toho jsou dále odvozeny problémy regionů jako je nepříznivá kvalifikační struktura, nízká úroveň mezd, míra nezaměstnanosti atd. (Blažek, Uhlíř, 2002).

PZI jsou významným indikátorem inovační schopnosti. Jsou důležitým nositelem technologických změn s pozitivním dopadem na zaměstnanost a na celkovou ekonomickou výkonnost regionu. V regionálním členění dle inovační aktivity jsou odlišnosti. Postavení jednotlivých krajů ukazuje graf 13. K průměru ČR jsou vztahovány jednotlivé kraje za sektor služeb a průmyslu. Vysokou inovační výkonnost v obou sektorech vykazuje Praha, kraj Jihomoravský, Olomoucký, Zlínský a Vysočina. Za zpracovatelský průmysl pak dominují kraj Středočeský, Pardubický a Královéhradecký. Služby převládají v Karlovarském, Plzeňském, Moravskoslezském a Jihočeském kraji. Ostatní kraje vykazují podprůměrnou inovační aktivitu v obou sektorech (Ústecký, Liberecký).

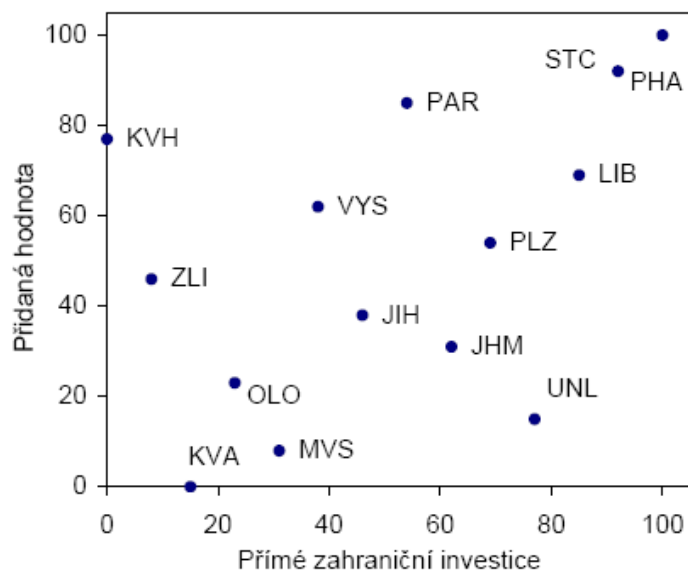
Graf 13: Podíl inovačních podniků podle krajů ČR v %

Zdroj: ČSÚ, 2006

Zajímavé je srovnání pozice krajů podle stavu PZI a úrovně přidané hodnoty (viz graf 14). Mezikrajové rozdíly jsou v tomto srovnání značné a ukazují na čtyři skupiny podle kombinace úrovně obou ukazatelů. Nejpříznivější je situace v krajích s vysokou úrovní PZI a technologicky náročné přidané hodnoty: Praha, Středočeský, Liberecký a Plzeňský kraj. Naopak nízkou technologickou náročnost PZI naznačuje pozice Ústeckého, Jihomoravského a Jihočeského kraje. Nejhorší je pozice regionů s nízkou úrovní investic i technologické náročnosti, tj. Karlovarského, Moravskoslezského a Olomouckého.

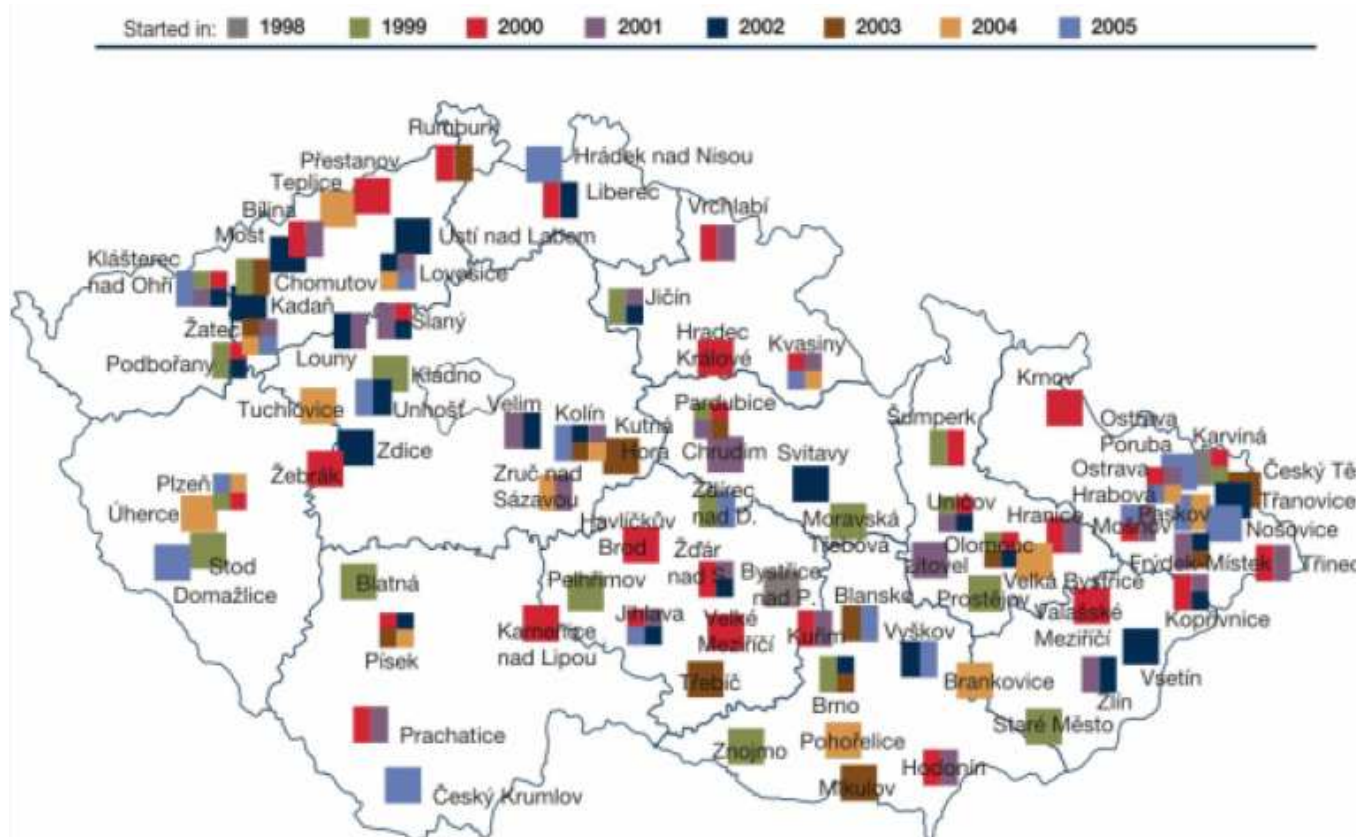
Graf 14: Pozice regionů podle stavu přímých zahraničních investic (rok 2004) a úrovně hrubé přidané hodnoty v technologicky náročných odvětvích (rok 2005)

Zdroj: ČSÚ, 2006

Lokalizace průmyslových zahraničních investic byla silně ovlivněna investičními pobídkami. Tyto pobídky preferovaly lokalizaci PZI do strukturálně postižených regionů. Takto bylo umístěno nejvíce projektů ve strukturálně postiženém Ústeckém a Moravskoslezském kraji. Dalšími regiony, které byly atraktivní pro příliv PZI do průmyslových aktivit, byly oblasti s průmyslovou tradicí jako Pardubice, Liberec, Plzeň a města Středočeského kraje. Následující obrázek 2 ukazuje rozložení průmyslových zón v České republice a jejich etapu výstavby. Patrná je kumulace podpořených zón právě v pánevních oblastech. Rozložení průmyslových zón podpořených agenturou CzechInvest neodpovídá sídelní hierarchii. Projevuje se zde snaha o lokalizaci zahraničních investic do regionů s menším potenciálem přirozeného přílivu PZI a vyrovnání meziregionálních rozdílů. Opačně se projevuje zonálnost země na regiony Čech a Moravy a to vyšším počtem průmyslových zón umístěných v moravských regionech.

Obr. 2: Mapa průmyslových zón podpořených agenturou CzechInvest

Zdroj: www.czechinvest.cz

Regionální diference přímých zahraničních investic České republiky odpovídá socioekonomické územní diferenciaci podle Hampla (2001, s.28). Vývoj regionální diference je spojen s podmiňujícími faktory, především kvalitativní stránkou jak ekonomického tak i sociálního rozvojového potenciálu regionu. Pozitivní význam hraje diverzifikace ekonomické základny, vyšší zastoupení progresivních aktivit, kvalita PZI a jejich firemní hierarchie, stejně tak i úroveň vzdělanosti obyvatelstva, investice do VaV, ale i technická a sociální infrastruktura. Diference lokalizace PZI se tedy orientuje dle sídelní hierarchie. Zároveň se projevuje zonálnost České republiky ve smyslu osy západ-východ. Zde se projevuje nejen makropoloha ČR v rámci Evropy, ale i ovlivnění blízkostí německého trhu. Třetím významným faktorem působícím na rozmístění PZI je zděděná nepříznivá ekonomická specializace regionů, zejména oblasti pánevních oblastí, či silně zemědělsky zaměřených regionů. Do těchto regionů byly podporou investičních pobídek nasměrovány PZI, které měly zajistit restrukturalizaci a snížení nezaměstnanosti. PZI kladně působily na strukturální změny především v regionech s výhodnou

polohou a přirozenou atraktivitou podnikatelského prostředí, které nebyly v minulosti zatíženy masivním rozvojem těžkého průmyslu. Sem můžeme zařadit kraj Středočeský, Jihočeský, Plzeňský, Liberecký, Pardubický, ale i Vysočina. PZI změnily tradiční odvětvovou strukturu průmyslu ve prospěch progresivních odvětví, v problémových regionech však převládá jejich jednotvárné zaměření doprovázené low-tech kvalitou se zaměřením především na montážní aktivity, využití nízkých nákladů a levné pracovní síly. Na rozdílný vývoj PZI v regionech tak nejvíce působila stávající struktura průmyslu a investiční pobídky.

14.1 Regionální diferenciaci lokalizačních faktorů

V rozložení zahraničních investic do regionů České republiky hrají podstatnou úlohu především rozdílné lokalizační faktory jednotlivých oblastí. V této části se proto snažím popsat jednotlivé regionální diferenciaci faktorů determinujících příliv PZI.

Skupiny lokalizačních faktorů se odvíjí především od základních preferencí zahraničních investorů na umístění své investice. Za nejdůležitější faktor, který ovlivňuje prostorové výhody geografické polohy regionu, je považována **blízkost trhu**. Zahraniční investice v případě investic do sektoru služeb využívají aglomerační efekt metropolitních areálů a jako pozitivní faktor zde působí význam podpůrných služeb. Význam těchto služeb dokazuje i fakt, že podpora obslužných aktivit je součástí regionální politiky v řadě vyspělých zemích. Zastoupení výrobních služeb zvyšuje potenciál regionu pro příliv PZI, zejména zastoupení ústředí firem nadnárodních společností. Jedná se o obousměrně ovlivněnou lokalizaci, kde zůstává otázkou, zda primárním faktorem lokalizace ústředí zahraničních firem je koncentrace výrobních služeb v regionu, či je tomu naopak (Blažek, 1996a, s. 310, in: Hampl). U průmyslových investic přistupuje význam jiných zahraničních firem, které jsou již v regionu přítomny, či aspoň firem poskytujících dodavatelskou základnu. Srovnáme-li jednotlivé kraje, lze všeobecně konstatovat, že při lokalizaci jsou preferovány metropolitní areály s výraznou dominancí Prahy. Kromě Pražského kraje dosahují nejlepší pozice kraje Plzeňský, Jihomoravský, nejhorší pozici pak kraje Moravskoslezský a Zlínský.

Další zásadní faktor se odvíjí od dopravní dostupnosti, zejména od napojení na hierarchicky významné železniční, dálniční a silniční tahy či přítomnost většího letiště. Hodnocením **infrastrukturních faktorů** se ve své práci zabývá Víturka (2003). Mimo Prahu

vykazují nejlepší postavení regiony na tahu hlavních železničních koridorů, tj. okresy Ústí nad Labem, Pardubice, Brno, Ostrava. Naopak nedostatečnost napojení na síť byla zjištěna v celém Jihočeském kraji. Z existence letiště samozřejmě těží Praha a Středočeský kraj. Dostupnost letiště ovlivňuje příliv PZI především u produktivních služeb a průmyslových aktivit typu high-tech (letecké komponenty). Kromě Ruzyně hrají význam i regionální letiště v Ostravě, Brně, Karlových Varech a Pardubicích. Opět zde nejhůře dopadá Jihočeský kraj a hned za ním Královéhradecký.

Posledním ze trojice hlavních lokalizačních faktorů je **dostupnost pracovních sil**, kdy s množstvím pracovníků souvisí i jejich kvalita. V případě zahraničních investic do zpracovatelského průmyslu jsou vyžadovány manuální dělnické profese. Tyto profese jsou spojeny s nízkými mzdami a řada českých pracovníků nemá již o takové pozice zájem. Trend přílivu PZI do průmyslu však přinesl vlnu nových pracovních míst právě takového charakteru. Místa jsou tedy obsazována imigranty především z východní Evropy, nebo si především asijské investory přivážejí své zaměstnance přímo ze své země (viz např. Foxconn Pardubice). Vyšší nároky na kvalifikaci pracovníků kladou investory v progresivních službách. Investic z oborů high-tech je v České republice velice málo a jsou vysoce koncentrovány (Praha, Brno). Investiční prostředí složené zejména z low-tech investic způsobuje odchod českých odborníků do zahraničí. Tento brain-drain částečně způsobuje bludný kruh v nedostatku vysoce kvalifikovaných pracovníků na přilákání sofistikovaných investic. V případě investic do zpracovatelského průmyslu jsou v dobrém postavení kraje Středočeský a Vysočina, z hlediska kvality pracovních sil pak těží kraje s univerzitním městem.

Další skupina lokalizačních faktorů je ovlivněna intervencí samotných regionů a snahou přilákat na své území zahraniční investice. Patří mezi ně nabídka připravených ploch, výhodná cena pozemků, dostupnost vědecko-výzkumné základny, výrobní tradice regionu, ale i kvalita jeho životního prostředí. Již ve své předchozí práci jsem však zjistila, že ekonomické faktory jsou pro lokalizaci zahraničního investora nejpodstatnější a „měkké“ lokalizační faktory regionu jsou pro něj nepodstatné. Proto se domnívám, že především při umístění průmyslových investic hraje z těchto faktorů rozhodující roli především připravenost vhodných pozemků. To se pak odráží v rozmístění především průmyslových zón v jednotlivých regionech.

15. Případová studie - regionální diferenciaci PZI v regionu Pardubice

V úvodu byla vyslovena hypotéza, že „Zahraniční investoři preferují lokalizaci svých investic do metropolitních areálů“. Dle předchozí analýzy regionální diferenciaci PZI byla dokázána polarizace mezi jednotlivými regiony České republiky, které vychází i z teoretických základů zabývajících se vztahy jádra a periferie. Mezi jádrem až periferií probíhají různé procesy, dle kterých preferují zahraniční investoři lokalizaci svých podniků ve prospěch jádrových regionů. Toto je umocněno systematickými vazbami mezi hierarchií regionů a hierarchií závodů velkých firem. Nově vznikající firmy pak bývají ovlivněny rozhodnutím firem před nimi. Tento kumulativní proces vede k utváření určitého sociálního a ekonomického profilu jednotlivých regionů, jež nově přichází firmy zdůrazňují. Cílem je posoudit jak postavení regionu v sídelní hierarchii ovlivňuje příliv a strukturu PZI.

V této kapitole se zaměřím na rozbor zahraničních investic v regionu Pardubice. Kapitola pojednává o přílivu PZI do Pardubického kraje a jeho okresů. Srovnává jak výši jejich přílivu, tak odvětvovou strukturu a poukazuje na základní rozdíly zahraničních investic v těchto regionech. Soustředím se hlavně na zahraniční investice směřující do průmyslu.

Základ diferenciaci mezi regiony spočívá především v diferenciaci jejich lokalizačních faktorů. Stěžejním cílem této kapitoly proto je zhodnotit lokalizační faktory v regionech podle zvolených ukazatelů. Zvoleny byly základní lokalizační faktory ovlivňující rozhodování zahraničních investorů na regionální úrovni. Výstupem této analýzy je objektivní zhodnocení atraktivity daných regionů pro PZI.

Analýza lokalizačních faktorů pro Pardubický kraj je dále doplněna o dotazníkové šetření mezi zahraničními investory. Dotazník je směřován na podchycení diferenciaci mezi okresy a vypovídá o subjektivním názoru investorů na lokalizační faktory. Zhodnocení otázek udává váhu jednotlivým faktorům použitým v analýze a umožňuje tak komplexní zhodnocení regionální diferenciaci PZI v daném regionu.

15.1 Charakteristika regionu Pardubice

Pardubický kraj je pátým nejmenším krajem České republiky a patří mezi průměrně ekonomicky rozvinuté kraje v ČR. Region disponuje dobrou geografickou i geodopravní

polohou. Po přerušení od roku 1960 se znovu v roce 2001 staly krajským městem Pardubice. Město Pardubice je centrem průmyslové výroby kraje a má v regionu výsadní postavení, konkurovat mu může pouze nedaleký Hradec Králové. Průmyslová výroba má pestrou strukturu s významným postavením chemického průmyslu, včetně rafinérií, všeobecné strojírenství, textilní, oděvní, kožedělní průmysl a výroba optických přístrojů. Významný je ale i zemědělský sektor soustředěný do úrodné Polabské nížiny, v kterém je zaměstnán nadprůměrný počet pracovníků (Sčítání lidu, domů a bytů, 2001).

Převod podniků ze státního vlastnictví proběhl v Pardubickém kraji již v první fázi transformace. S ohledem na strukturu okresů Pardubického kraje k privatizaci došlo poměrně rychle. V ní byly privatizovány především podniky patřící do strojírenství, elektrotechniky, potravinářství, průmyslu textilního a kovodělnického. Výrazný útlum zaznamenal textilní průmysl. V průběhu devadesátých let došlo k razantnímu poklesu zaměstnanců v textilním průmyslu v důsledku poklesu produkce. Nejvíce postiženy byly okresy Svitavy a Ústí nad Orlicí, kde bylo textilnictví významnou součástí struktury průmyslu v předtransformačním období.

Transformace průmyslu měla na Pardubický kraj dalekosáhlé následky. Došlo k zániku důležitých průmyslových podniků v kraji (Tesla, TMS) a řada dalších podstatně omezila výrobu a počet zaměstnanců (Synthesia). Na druhou stranu transformace však také přispěla k příchodu zahraničních investorů, kteří měli pozitivní vliv na zvýšení konkurenceschopnosti a zavedení inovací.

Přestože transformace ekonomiky po roce 1989 přinesla zánik některých podniků, počet nezaměstnaných se především v krajském městě Pardubice nijak drasticky nezvýšil. Bylo to především díky prozíravé politice, kdy vedení města přišlo už počátkem 90. let s nápadem založit poblíž letiště bezcelní zónu. Na šesti hektarech vzniklo svobodné bezcelní pásmo, jediné v České republice, které výrobním a obchodním formám nabízí montážní, skladovací a výrobní zázemí. Na tuto zónu pak navázalo vytvoření městské průmyslové zóny Pardubice. V ročence City Incest Czech 2000 byly Pardubice vyhodnoceny mezi všemi krajskými městy republiky jako nejvýhodnější pro investování.

Tab. 3: Srovnání základních charakteristik Pardubického kraje s ČR (2007)

	ČR celkem	Pardubický kraj	Podíl Pardubického kraje na ČR (%)
Rozloha v km²	78 867	4 519	5,7
Počet obyvatel	10 381 130	511 400	4,9
Míra ekonomické aktivity* (%)	58,8	58,0	x
Zaměstnaní v podnicích nad 20 zaměstnanců	3 221 502	130 691	4,1
Průměrná měsíční mzda (Kč)	22 382	19 180	85,7
Neumístění uchazeči o zaměstnání	354 878	15 417	4,3
Volná pracovní místa	141 066	9 541	6,8
Míra registrované nezaměstnanosti (%)	5,98	5,43	x
Uchazeči na 1 volné pracovní místo	2,5	1,6	x

* podíl počtu zaměstnaných a nezaměstnaných (pracovní síly) na počtu všech 15-tiletých a starších

Zdroj: Český statistický úřad – regiony

15.2 Vývoj PZI v regionu Pardubice

Vývoj zahraničních investic v Pardubickém kraji je spjat s privatizačním procesem po roce 1989. V Pardubickém kraji lze nalézt hned několik vstupů investora převzetím národního podniku (Pardubice - Synthesia a.s., Vysoké Mýto - Karosa a.s.). Po úpadku některých velkých průmyslových podniků sehrály důležitou roli v rozvoji Pardubického kraje přímé zahraniční investice. Příchod velkých zahraničních společností zacelil místo po zaniklých podnicích. Nejatraktivnější lokalitou pro zahraniční investory je okres Pardubice, který dosáhl největšího podílu z objemu PZI v Pardubickém kraji.

Konec devadesátých let byl na růst PZI pozvolný, jejich nárůst se projevil až po zavedení investičních pobídek v roce 1998. V porovnání s Českou republikou nebyl však tento nárůst nijak výrazný. Vzhledem k historii průmyslu vznikl v Pardubicích záměr vybudovat novou průmyslovou zónu. Za tímto záměrem byla vybrána lokalita s bezcelní zónou, kde nebyl problém se získáváním pozemků. Zpočátku bylo vykoupeno 50 hektarů, v současnosti se průmyslová zóna

rozkládá na 75 hektarech. Město mělo zprvu představu, že síť vybuduje až s příchodem prvního investora podle jeho požadavků. Tato idea se ovšem ukázala jako chybná, jelikož velcí investoři, kteří o novou průmyslovou zónu projeví zájem, nakonec raději investovali tam, kde již byly inženýrské sítě hotové. Proto se v roce 1998 započalo s projektováním veškerých inženýrských sítí předem. Po vybudování základní infrastruktury se městu jednalo s novými investory snáze.

Prvním velkým investorem, který vyjádřil konkrétní zájem, byla tchajwanská společnost Foxconn, jeden z největších světových výrobců osobních počítačů, vyrábějících takové značky jako Compaq, Dell, Apple a HP. Pro tuto společnost se však ukázalo výhodnější a rychlejší zakoupit v Pardubicích areál zkrachovalé společnosti HHT Tesla, v jejichž výrobních halách zahájila v roce 2000 výrobu.

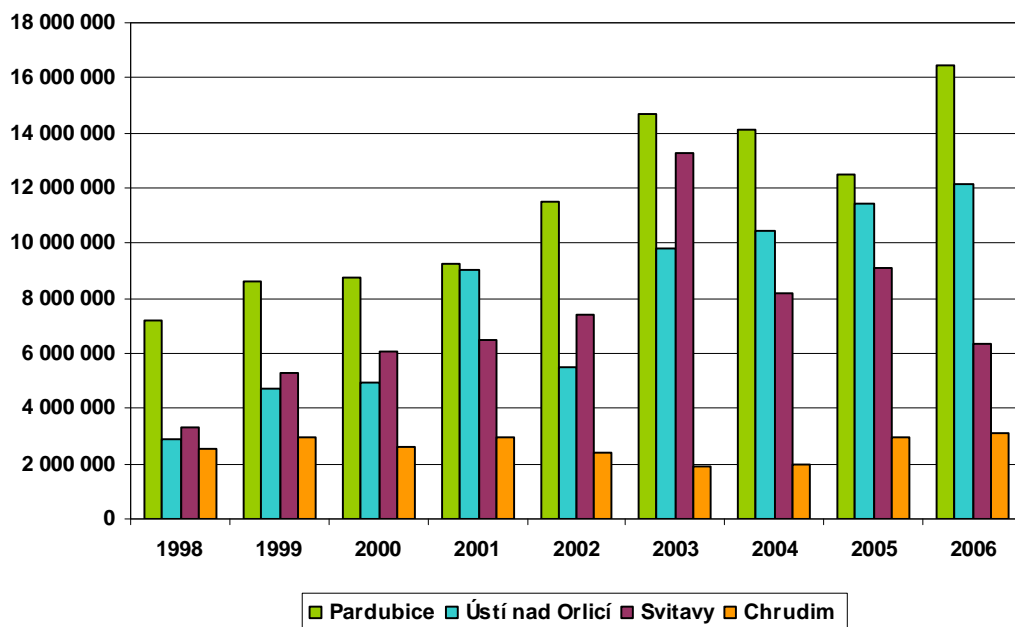
V letech 2002-2004 dochází v Pardubickém regionu ke značným výkyvům v přílivu PZI. V roce 2003 jejich výše dosáhla maxima, jejich hodnota v Pardubickém kraji činila bezmála 40 mld. Kč. Vůči České republice se jedná opět o paradox, neboť touto dobou celorepublikový příliv PZI již stagnoval. V dalším roce však následoval jejich strmý pád. Tento výkyv můžeme přisoudit očekáváním investorů na vstup České republiky do Evropské unie, ale svou úlohu hrají i regionální aspekty. V posledních letech je příliv PZI do regionu stabilní.

Tab. 4: Stav PZI v Pardubickém kraji, jeho okresech v letech 1998 – 2006 (tis. Kč)

stav PZI k 31.12.	Pardubický kraj	Chrudim	Pardubice	Svitavy	Ústí nad Orlicí
1998	15 903 231	2 524 017	7 198 146	3 303 734	2 877 334
1999	21 622 188	2 975 570	8 612 045	5 290 873	4 743 700
2000	22 410 793	2 640 124	8 762 565	6 090 729	4 917 375
2001	27 777 885	2 966 655	9 261 203	6 504 510	9 045 517
2002	26 814 995	2 376 716	11 520 781	7 425 671	5 491 826
2003	39 725 388	1 921 865	14 672 648	13 293 524	9 837 351
2004	34 699 313	1 951 773	14 097 507	8 171 378	10 478 655
2005	36 014 415	2 952 824	12 484 962	9 119 783	11 456 847
2006	38 051 368	3 115 869	16 423 517	6 383 352	12 128 630

Zdroj: ČNB, *Statistika platební bilance: Přímé zahraniční investice (1998 – 2006)*

Graf 15.: Vývoj stavu přímých zahraničních investic v okresech Pardubického kraje v letech 1998 – 2006 (v mil. Kč)

Zdroj: ČNB, *Statistika platební bilance: Přímé zahraniční investice (1998 – 2006)*, vlastní úpravy

Jak v tabulce tak především v grafu je zřetelné, které okresy v Pardubickém kraji přitahují největší objem zahraničních investic. Nejvíce investic samozřejmě přilákalo krajské město Pardubice, což se odrazilo ve výši investic jeho okresu. Kromě mírného propadu PZI v roce 2004 a 2005 objem investic sledovaného období v Pardubickém okrese roste. Podobná je i situace v okrese Ústí nad Orlicí, kde kromě poklesu stavu PZI v roce 2002 má jejich vývoj rostoucí tendenci. V ostatních okresech je vývoj poněkud kolísavější. Vysoký je skok v roce 2003 u okresu Svitavy. Chrudim je na tom dlouhodobě v přílivu PZI nejhůře.

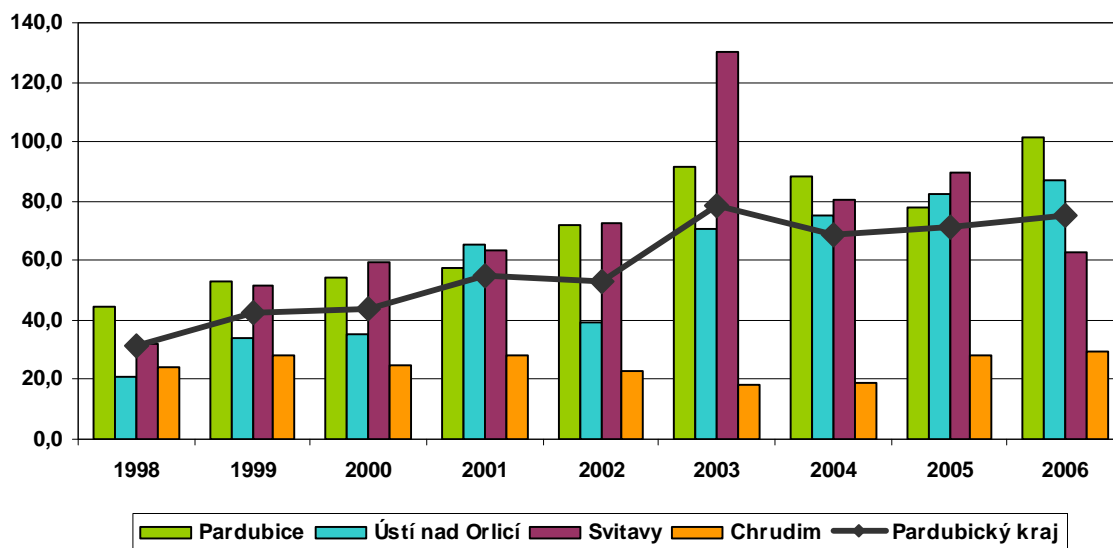
Tab. 5: PZI na jednoho obyvatele v Pardubickém kraji a jeho okresech v období 1998 – 2006 (tis. Kč)

	Pardubický kraj	Chrudim	Pardubice	Svitavy	Ústí nad Orlicí
1998	31,2	23,9	44,4	32,2	20,7
1999	42,5	28,2	53,3	51,7	34,0
2000	44,1	25,1	54,2	59,5	35,3
2001	54,8	28,2	57,6	63,5	65,1
2002	52,9	22,7	71,8	72,6	39,6
2003	78,6	18,4	91,8	130,2	70,9
2004	68,7	18,7	88,1	80,2	75,5
2005	71,2	28,2	77,6	89,6	82,6
2006	74,9	29,7	101,3	62,7	87,3

Zdroj: ČNB, *Statistika platební bilance: Přímé zahraniční investice (1999 – 2006)*, ČSÚ

Zajímavý pohled nabízí i tabulka a graf při posouzení objemu PZI na 1 obyvatele. Pokud podělíme objem investic počtem obyvatel v daném okrese, vyrovnáme tak silnou dominanci Pardubického okresu, který je nejsilnější v objemu PZI, ale i v počtu obyvatelstva. Patrný je pak skok v roce 2003, kdy největší objem investic na 1 obyvatele okresu byl zaznamenán v okrese Svítavy. Z tohoto hlediska si okresy Pardubice a Svítavy značně konkurují a střídají se ve vedení, co se v přepočtu PZI na jednoho obyvatele týká. Průměr Pardubického kraje snižuje velice slabé postavení Chrudimi.

Graf 16.: PZI na jednoho obyvatele v Pardubickém kraji a jeho okresech v období 1998 – 2006 (tis. Kč)

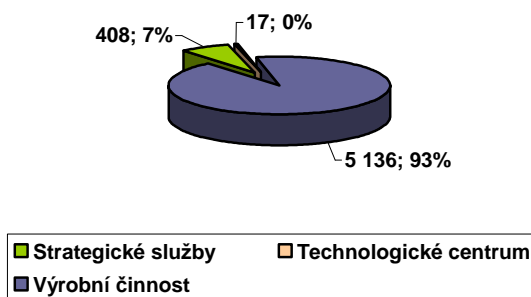

Zdroj: ČNB, Statistika platební bilance: Přímé zahraniční investice (1999 – 2006), ČSÚ; vlastní zpracování

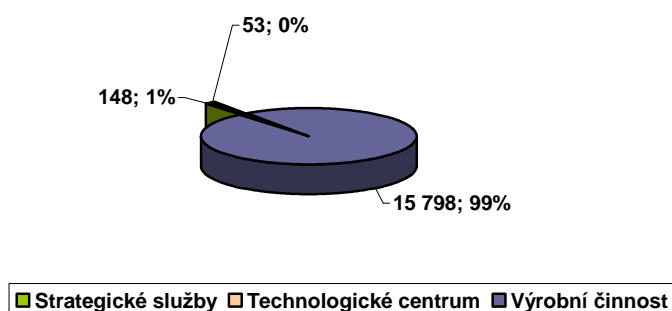
Dle databáze CzechInvestu lze vysledovat konkrétní investiční projekty, které na území Pardubického regionu vznikly za podpory této agentury. Projekty realizované v regionu okresu Pardubice jsou dokumentovány v příloze. Následující graf znázorňuje počet vytvořených pracovních míst z projektů agentury CzechInvest.

Graf 17.: Projekty zahraničních investorů v regionu Pardubice

- dle počtu vytvořených míst v %

- dle počáteční investice v %

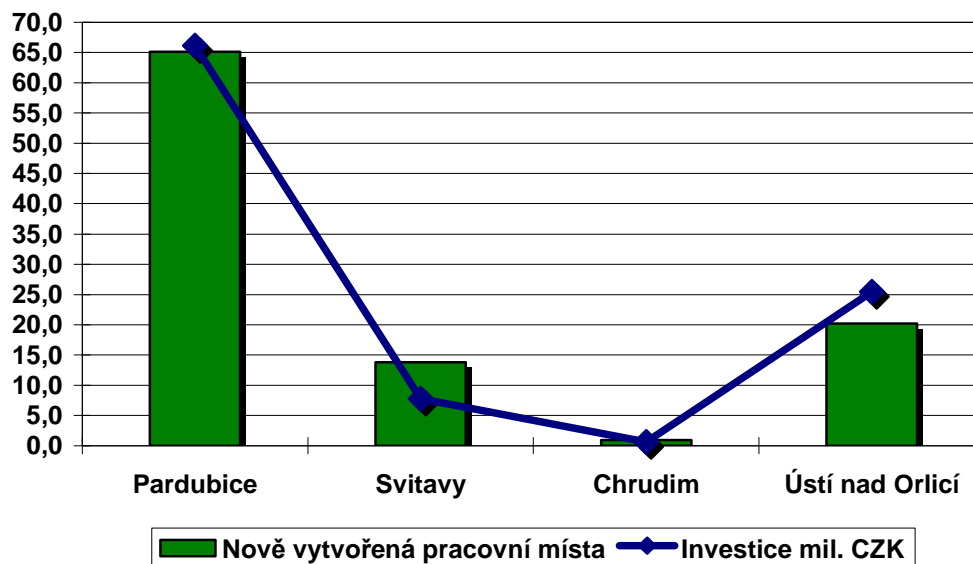
Zdroj: Projekty agentury CzechInvest, www.czechinvest.cz

V dalších grafech je znázorněn charakter zahraničních investorů, kteří vstoupili v letech 1998 až 2009 do Pardubického regionu a získaly investiční pobídky od agentury CzechInvest. Tato agentura zaštiťuje zejména projekty do odvětví průmyslu. Jelikož na Pardubický region nahlížím v této práci právě se zaměřením na investice do průmyslu a předchozí grafy potvrdily, že právě tam většina investic směřuje, je možné z těchto dat získat zajímavé závěry.

Z databáze udělených investičních pobídek, jsem sledovala údaje o rozložení PZI do okresů Pardubického kraje, zemi původu zahraničního investora vstupujícího do tohoto regionu a do jakých oborů průmyslu tyto investice převážně vstupovaly. Všechny vyjmenované údaje byly sledovány na základě dvou charakteristik, a to výše investice v mil. Kč a dle počtu vytvořených pracovních míst.

Graf vypovídá o rozložení pobídkových investic zahraničních investorů do jednotlivých okresů. Nejvíce pobídkových PZI dosáhl okres Pardubice, a to jak výši jejich objemu, tak i počtem pracovních míst, které tyto investice vytvořily. Chrudim potvrzuje své nejhorší postavení v tomto regionu.

Graf 18.: Pobídkové PZI dle % složení v okresech Pardubického kraje z let 1998-2009
v mil.Kč a dle počtu vytvořených pracovních míst

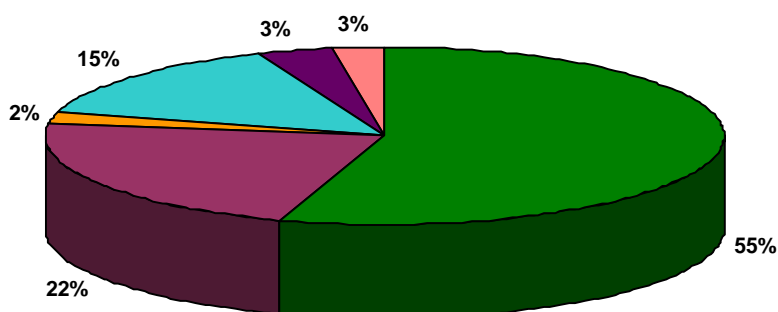

Zdroj: CzechInvest, Databáze udělených investičních pobídek, vlastní zpracování

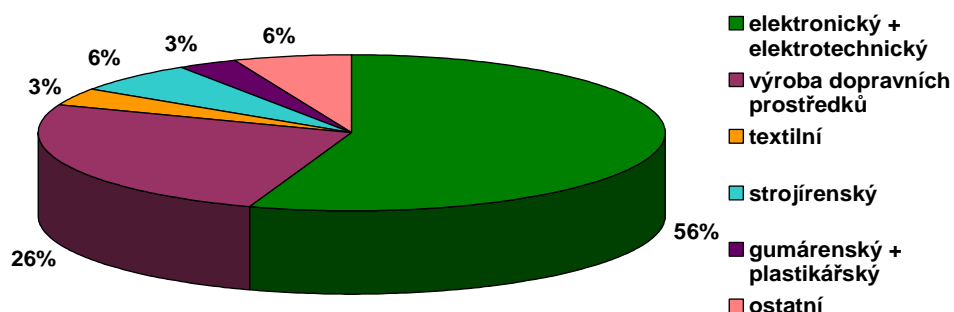
Pokud sledujeme do jakých odvětví tyto investice směřovaly, zjistíme z grafu, že více jak polovina PZI těžících v kraji ze získaných pobídek byla do elektrotechnického průmyslu, čtvrtina se zaměřovala na dopravní prostředky a na výrobu jejich komponent. Ostatní odvětví jsou proti těmto již víceméně zanedbatelné.

Graf 19.: Pobídkové PZI dle odvětví v Pardubickém kraji 1998-2009

- dle objemu PZI v %

- dle počtu zaměstnaných v %

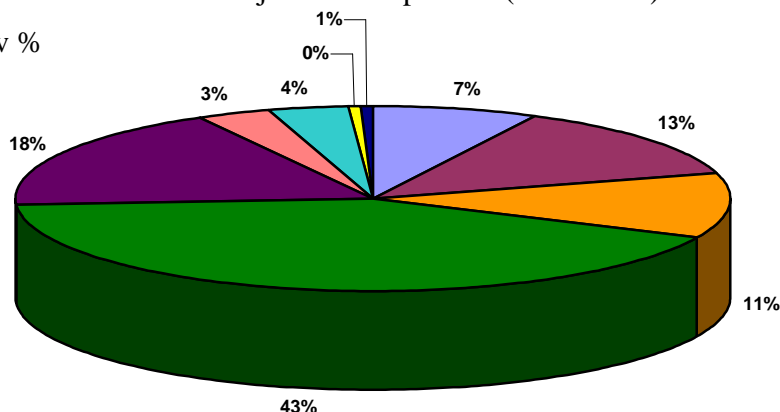

Zdroj: CzechInvest, Databáze udělených investičních pobídek, vlastní zpracování

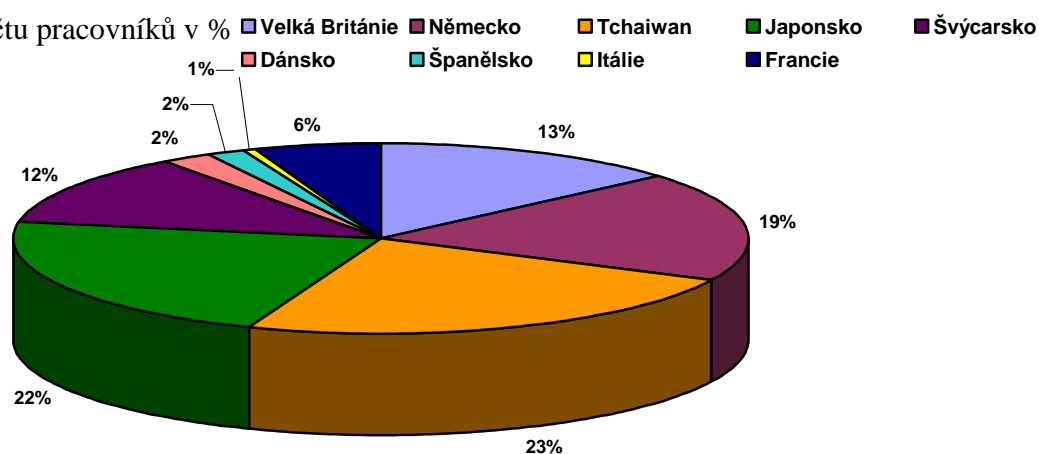
V posledním grafu jsou sledovány země, z kterých zahraniční investice zprostředkované agenturou CzechInvest do Pardubického regionu přitékají. Vysoký podíl investic přineslo Japonsko. Tato asijská země zde vytvořila pobočky svých závodů zaměřených především na elektrotechnický průmysl (Panasonic Automotive Systems, Panasonic Mobile) a výrobu dopravních prostředků (JTEKT Automotive, KYB Manufacturing). Japonci všechny své investice směřovaly pouze do okresu Pardubice, resp. přímo do města Pardubice. Přesto však Japonsko nevytvořilo nejvíce pracovních míst. Nejvíce pracovních míst vzniklo ve městě Pardubice příchodem tchajwanské společnosti Foxconn CZ. Velkou investici přineslo i Švýcarsko, které v průmyslové zóně Pardubice otevřelo závod na výrobu litinových kol automobilů.

Graf 20.: Pobídkové PZI v Pardubickém kraji dle země původu (1998-2009)

- dle objemu PZI v %

- dle počtu pracovníků v %

Zdroj: CzechInvest, Databáze udělených investičních pobídek, vlastní zpracování

Velkým zlomem, který by měl změnit především strukturu zahraničních investic směřujících do pardubického regionu, je dostavba projektu pro inovační podnikání a technologický výzkum. Celý soubor technologického zařízení bude postupně doplňován podle požadavků budoucích klientů, kteří vstoupí do TechnoParku Pardubice jako nájemci prostor a technologického zařízení.

„Strategickým cílem podnikatelského záměru je dlouhodobé využití technické erudice, tvořivosti, samostatnosti české populace k tomu, aby naše republika nebyla v budoucnu jen vyhlášenou dílnou Evropy, ale znova a dlouhodobě i určujícím motorem jejich technických inovací“, řekl předseda dozorčí rady TechnoPark Management a. s. Jiří Kovář (HN 4/2008).

Projekt poskytne nejen skvělé podmínky pro zahraniční a inovativní firmy, ale kromě odpovídajících prostor bude vybaven i unikátními technologiemi, o které se budou dělit firmy například z oblasti subdodavatelské infrastruktury automobilového průmyslu, a to zejména v oborech prototypové stavby a zkušebnictví. Cílem je nejen aktivně působit na strukturu investic a její stabilitu v celém regionu, ale zejména udržet „chytré hlavy“ kvalifikovaných lidí v regionu, vytvořit jim tvůrčí prostředí a přitahovat sem lidi s odvážnými nápady i odjinud.

15.3 Analýza lokalizačních faktorů v regionu Pardubice

Pardubický kraj má výhodné umístění v rámci celé střední Evropy, je zde možné využít železniční, silniční, leteckou i vodní dopravu, tyto dopravní aspekty lze považovat za významný faktor ovlivňující zájem zahraničních investorů o tento region. Kraj má snahu odlišit se od ostatních regionů a nabízí potenciálním investorům určité výhody, aby je přilákaly. Mezi tyto výhody patří zejména:

- přítomnost dodavatelů
- zlepšení dopravní infrastruktury
- dostupnost pracovních sil
- nabídka vhodných ploch

V následujících kapitolách zhodnotím jednotlivé lokalizační faktory, které jsou dle mého pro Pardubický region klíčovými.

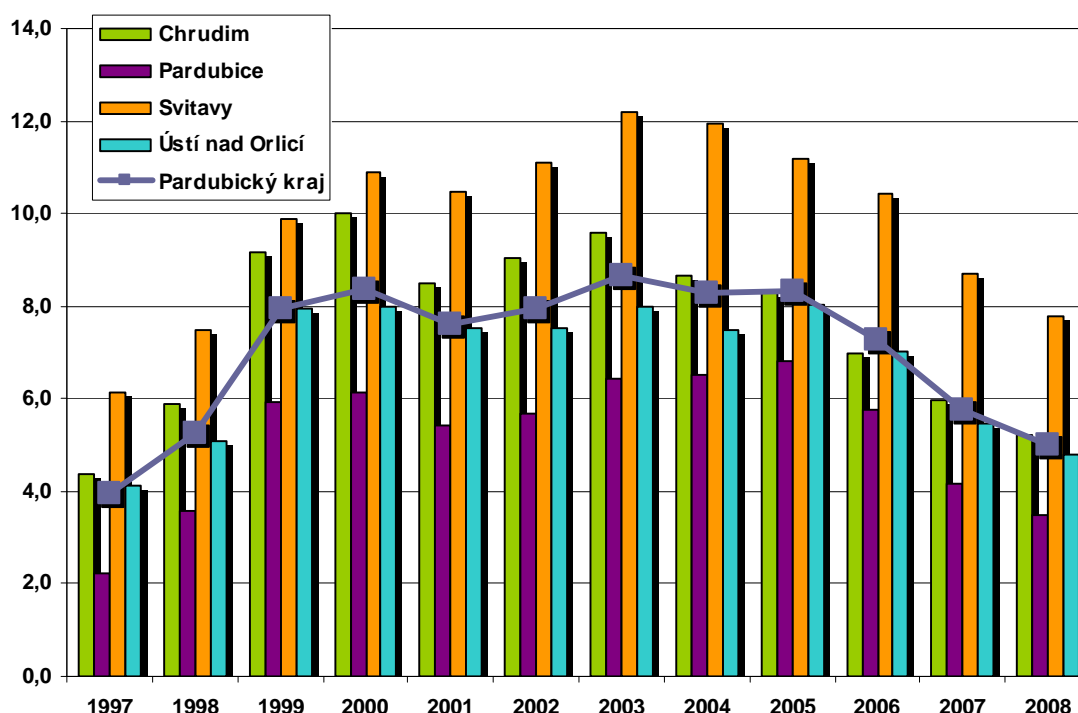
15.4 Lidské zdroje

- **Dostupnost pracovních sil**

Jedním z hlavních cílů v soutěži o přilákání PZI je tvorba nových pracovních míst a snížení míry nezaměstnanosti. V této kapitole chci analyzovat zda má příliv PZI vliv na zaměstnanost, resp. nezaměstnanost v regionu a potvrdit či vyvrátit tak hypotézu, že příliv PZI působí pozitivně na snižování nezaměstnanosti v regionu. Nově vytvořená místa mohou mít v zásadě dvojí efekt. Jednak mohou lákat zaměstnance z řad nezaměstnaných, či dle mého názoru zapříčinit přetahování zaměstnanců z jiných firem. Tento efekt škodí MSP (malé a střední

podnikání), kteří mají problém s náborem kvalifikovaných pracovníků. Potencionální zaměstnanci odchází pracovat do velkých společností, kde jim mohou nabídnout lepší pracovní zázemí i ohodnocení. Schwarz J. (2007) tento jev chápe jako pozitivní. Uvádí, že uvolněné místo může být nahrazeno právě nezaměstnaným. Nastává však otázka, zda má region dostatek kvalifikovaných odborníků.

Graf 21.: Vývoj míry registrované nezaměstnanosti v Pardubickém kraji dle okresů:

Zdroj: MPSV, Statistika - nezaměstnanosti

V souvislosti je nutno uvést skutečnost, že v České republice je evidováno v řádech tisíců:

- 250 tis. nezaměstnaných, z toho polovina dlouhodobě
- 150 tis. volných pracovních míst
- 250 tis. legálně zaměstnaných cizinců

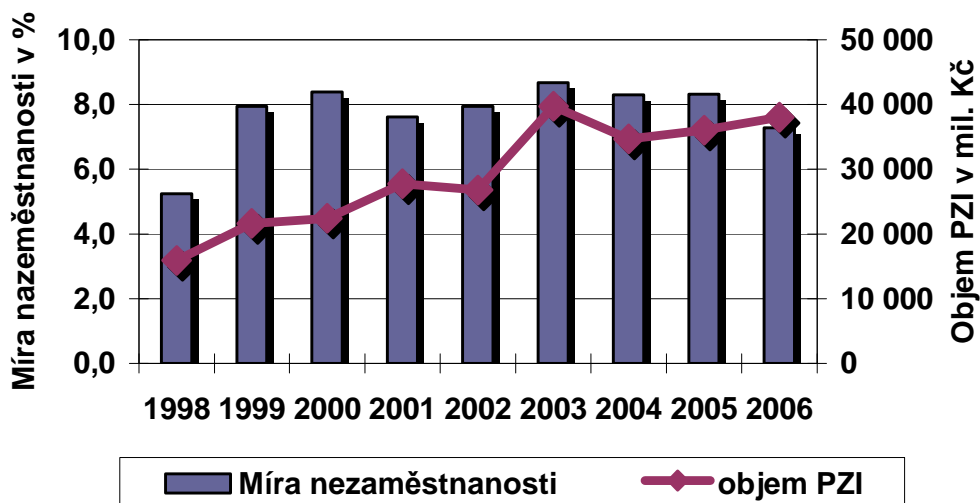
Zcela jednoduše lze z těchto čísel uvažovat, že 125 tis. nezaměstnaných nejspíše již nikdy pracovat nebude. Pokud zbytkem nezaměstnaných pokryjeme volná pracovní místa, zůstane ještě

25 tis. volných. Pokud se na počet zaměstnaných cizinců podíváme jako na pracovní místa, které by mohli zastat občané ČR, nemá Česká republika dostatek volných pracovních sil.

Přiliv legálně pracujících cizinců do České republiky stále stoupá. K tomu je nutné počítat s nelegálními cizinci pracujícími na našem území. Otázkou je, zda je tento jev pozitivní či nikoliv. Nová pracovní místa zahraničních investorů doposud vytvářely především „dělnické profese“, které obsazují právě cizinci, neboť čeští občané nejeví o tyto posty zájem.

Vliv přílivu PZI na snižování nezaměstnanosti není zcela zřejmý. Vývoj míry nezaměstnanosti nekorespondoval v Pardubickém regionu vždy s vývojem přílivu PZI. Například v roce 2003, kdy objem zahraničních investic dosáhl v Pardubickém kraji vrcholu, došlo naopak k nárůstu míry nezaměstnanosti. Při poklesu PZI v následujícím roce 2004 však poklesla i míra nezaměstnanosti. Faktorů, díky nimž růst objemu PZI přímo nesouvisí se snižováním nezaměstnanosti, je několik. Podle Janáčka, K. (2006) může jít o velký podíl akvizičních investic, kdy jde o vstup do již fungujícího podniku. Tento typ investice má pracovníě úsporný efekt. Dochází k zvyšování produktivity práce např. strukturálními změnami.

Graf 22.: Vztah mezi objemem přímých zahraničních investic a mírou nezaměstnanosti v Pardubickém kraji

Zdroj: ČNB, Statistika platební bilance; ČSÚ, vlastní zpracování

Ani investice na zelené louce nemusí znamenat přímý pokles nezaměstnanosti.

Vznik nových pracovních míst zahraničních investorů může naopak znamenat zánik slabších a méně konkurenceschopných českých podniků. V případě Pardubického kraje však můžeme tvrdit, že příliv investice měl na pracovní trh pozitivní vliv, neboť zahraniční investoři zaměstnali většinu pracovníků bývalých velkých národních podniků a nedošlo tak v tomto regionu k velkému nárůstu nezaměstnanosti. V tomto případě lze opět uvést nahrazení elektrotechnické výroby Tesly Pardubice vzniklým Tchajwanským Foxconnem.

▪ **Cena pracovní síly**

Zahraníční investoři sledují cenovou poptávku pracovní síly. Roli zde hraje zejména firemní hierarchie zahraničních investorů. Zatímco výzkumná střediska závodů jsou umístěna v mateřské zemi a lákají odborníky z ostatních zemí, čímž způsobují odchod elitních vzdělaných pracovníků za nabídkou vysoce hodnocených pracovních míst (brain-drain), v hostitelských zemích, odkud tyto odborníky čerpají staví levné výrobní haly s potřebou levné pracovní síly.

Přesto vliv PZI na mzdy je i pozitivní. Průměrné mzdy v podnicích vlastněných zahraničním kapitálem jsou o čtvrtinu až dvě pětiny vyšší, než u podniků českých. Zahraniční investoři tak přispívají k růstu životní úrovně české pracovní síly. Tento pozitivní vliv PZI na mzdy však má i svou negativní stránku. Vyšší hladina mezd v zahraničních podnicích tlačí na výši mezd v českých podnicích.

Jak rostla průměrná měsíční mzda v jednotlivých okresech Pardubického regionu ukazuje tabulka. Za sledované období rostly nejrychleji mzdy na Chrudimsku, v okrese Pardubice. Nejpomaleji rostly mzdy na Svitavsku. Údaje za poslední roky nejsou bohužel dostupné za jednotlivé okresy, pouze za celý Pardubický kraj.

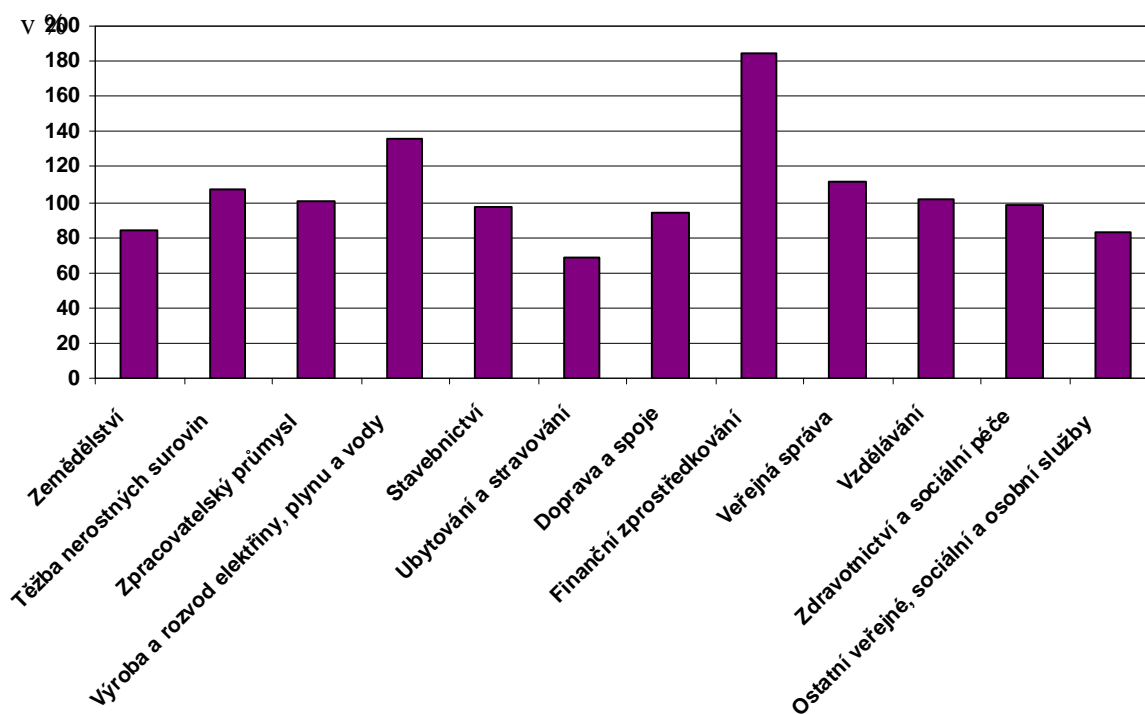
Tab 6: Vývoj průměrné měsíční mzdy v okresech Pardubického kraje 2000 -2008

Území	Rok								
	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Okres Chrudim	10 967	12 046	12 786	13 523	14 847	15 568	x	x	x
Okres Pardubice	12 383	13 565	14 583	15 909	17 016	17 867	x	x	x
Okres Svitavy	11 415	12 142	12 994	13 794	14 510	15 438	x	x	x
Okres Ústí nad Orlicí	11 565	12 332	13 086	14 074	15 021	15 561	x	x	x
Pardubický kraj	11 695	12 641	13 502	14 581	15 579	16 356	17 273	18 594	20 096
Česká republika	13 614	14 793	15 845	16 917	18 035	18 992	20 219	21 694	23 542

Zdroj: ČSÚ, Statistika z regionů

K nárůstu mezd v kraji přispívá odvětví průmyslu, a to zejména v oblasti výroba ostatních nekovových minerálních výrobků, výroba kovových konstrukcí a kovodělných výrobků. Zemědělství patří mezi nejnižší mzdy v kraji a absolutně nejnižší vykazuje oblast ubytování a stravování.

Graf 23.: Podíl průměrné měsíční mzdy v roce 2008 v jednotlivých oborech Pardubického kraje

Zdroj: ČSÚ, Statistika z regionů

V celorepublikovém vývoji průměrných mezd dochází k nárůstu mzdových příjmů. V Pardubickém kraji je výše mezd téměř ve všech odvětvích pod průměrem ČR. Nepříznivá situace je z velké části dána strukturou průmyslu, jako dominantního odvětví. Silné zastoupení má v regionu lehký průmysl (textilní, kožedělný), který je dlouhodobě na konci pořadí mezd podle odvětví (MPO).

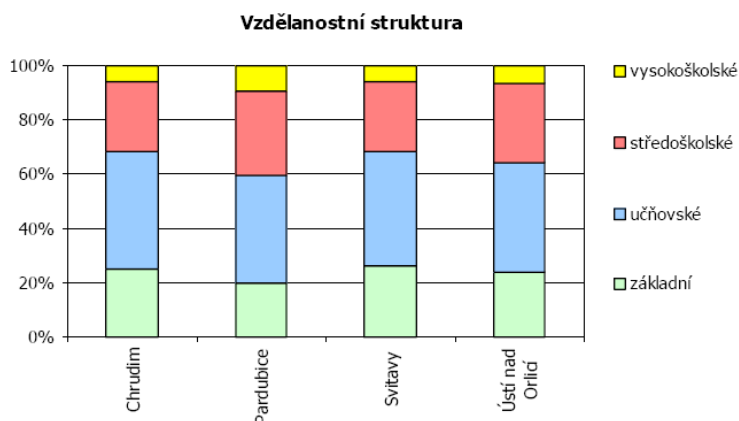
▪ Kvalita pracovní síly

Nabídka vzdělání měla v Pardubicích regionu úzkou spojitost s rozvojem průmyslu. Ve vazbě na jednotlivá odvětví průmyslu se rozvíjel i systém škol. Vznikaly střední školy a učiliště zaměřená na průmysl elektrotechnický, chemický, strojírenský a potravinářský.

Již od roku 1950 existuje v Pardubicích vysoká škola, od roku 1953 byla známá jako Vysoká škola chemicko-technologická. V roce 1994 byla přejmenována na Univerzitu Pardubice. Univerzita Pardubice nabízí fakulty chemických technologií, dopravní, ekonomie a administrativy, humanitních studií, poskytuje i dodatečné vzdělávání v oborech elektrotechniky, informatiky, zdravotní elektrotechniky, telekomunikací a IT.

Okres Pardubice má díky univerzitě výbornou vzdělanostní základnu a dostatek kvalifikovaných pracovníků pro rozvoj průmyslu i v oblasti vědy a výzkumu, tvorby nových inovací a technologií. Nelze říci, že by ostatní okresy nějak výrazně zaostávaly. Strukturu vzdělání přibližuje graf .

Graf 24.: Vzdělanostní struktura v Pardubickém kraji dle okresu, SLDB 2001

Zdroj: ČSÚ, Regionální statistiky, Výsledky SLDB 2001

Ačkoliv se Pardubický region může chlubit kvalitní pracovní silou, investoři si často stěžují na nedostatek „dělnických“ profesí.

Například již několikrát jmenovaná společnost Foxconn sváží zaměstnance až ze vzdálenosti 25 km. Značný počet zaměstnanců pak kvůli nedostatku tvoří Poláci a Slováci. Okresy Svitavy, Chrudim a Ústí nad Orlicí jsou při hledání vhodných pracovních míst pro příchozí zahraniční investice zvýhodněny širší nabídkou méně vzdělané pracovní síly. Obecným problémem je však nedostatek technicky zaměřených pracovníků ve všech okresech.

Ukazuje se zde aplikace teorie geografky Doreen Massey, které ve svých pracích vysvětluje teorii uzemní dělby práce. Podle ní jsou příčinou změn v prostorové dělbě práce změny v prostorové organizaci vztahů ve výrobě (Blažek, 2002). Příkladem tedy může být vydělení manažerských vrstev podniku od výrobního závodu a zánik kvalifikovaných vedoucích funkcí přímo v místě výroby. Tím dochází ke koncentraci „dělnických“ míst v jednom regionu a koncentraci kvalifikovaných sil v jiném.

Shrme-li získané poznatky, lze určit faktory, které ovlivňují vývoj na trhu práce v Pardubickém kraji.

- rozdílný vývoj nabídky a poptávky na trhu práce v některých odvětvích
- nerovnoměrné rozložení podnikatelského zázemí v kraji
- lokality pouze s jedním významnějším zaměstnavatelem
- nevyvážená situace mezi nabídkou a poptávkou na trhu práce podle vzdělání uchazečů
- nedostatek pracovníků s kvalifikací vyučen v klasických učebních oborech
- malý počet absolventů s maturitou z technických oborů (elektrotechnika, strojírenství, stavebnictví)

15.5 Věda a výzkum

Dalším z pozitivních efektů přílivu PZI je přesun moderní technologie, technologických postupů, zakládání vývojových a výzkumných center. Nejdůležitějším faktorem pro perspektivu výzkumu a inovací jsou lidské zdroje. Největší podíl pracovníků ve vědě a výzkumu je v Praze. Pardubický kraj se však umístil již na čtvrtém místě s 5,6 promile zaměstnaných v VaV (tab.)

Tab 7: podíl zaměstnanců VaV z celkového počtu pracujících 2001-2005 v promile

Podíl zaměstnaných VaV	
Pardubický kraj	5,6
Průměr ČR	6,4

Zdroj: ČSÚ, regionální správa

Pro inovace je nutná tvorba stimulující prostředí a zajištění efektivní spolupráce jednotlivých složek inovačního procesu. Mezi důležité nástroje podpory podnikání a výrazné prvky inovační infrastruktury patří budování technologických parku a klastrů na území Pardubického kraje. V současné době se připravuje na území Pardubického kraje výstavba TechnoParku, který má změnit strukturu zaměstnanosti v kraji směrem k inovačnímu podnikání s výrazným podílem přidané hodnoty. Jedná se o nemovitost, která vznikne v průmyslové zóně ve Starých Čivcích na rozloze několika hektarů a bude sloužit zejména k tomu, aby na její půdě působily podniky, které dosáhnou produktu s vysokou přidanou hodnotou.

Projekt umožní výborné podmínky pro začínající a inovativní firmy s odpovídajícími prostory a unikátními technologiemi. Velmi důležité je zapojení univerzity do celého projektu. Na jedné straně se tím zpřístupní špičkové technologie a inovativní procesy akademické sféry, na straně druhé může naopak průmysl využít lidských zdrojů a potenciálu vysoké školy. TechnoPark bude vybaven podnikatelským inkubátorem, centrem pro transfer technologií a vědeckotechnickým parkem (Magistrát města Pardubice).

15.6 Dopravní infrastruktura

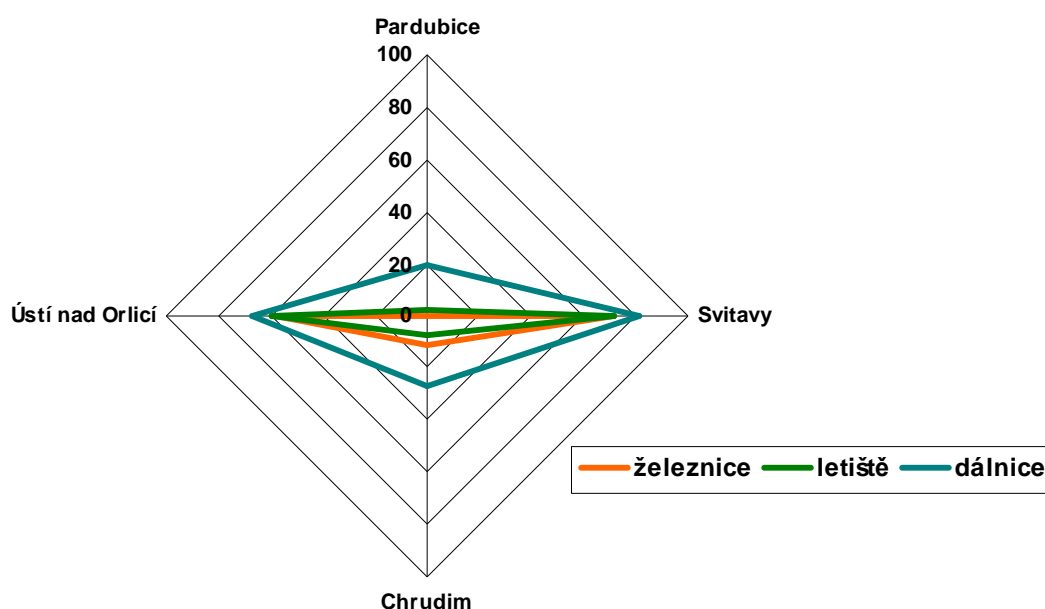
Dopravní spojení patří mezi velice důležité aspekty při výběru lokality zahraničním investorem. Její důležitost je doložena řadou lokalizačních teorií, z nichž některé zmiňuji v teoretické části této práce. Investor při výběru regionu pro svou investici pečlivě analyzuje dopravní obslužnost regionu.

V zásadě by měla doprava pro zahraničního investora splňovat tři základní funkce:

- dobré spojení k zajištění kontroly investora nad PZI
- zajištění obsluhy místních trhů
- spojení se zahraničními trhy

Dopravní dostupnost jako důležitý lokalizační faktor zhodnotím v Pardubickém regionu a na jeho okresech. U uvedených okresů zjistím vzdálenost od připojení jejich okresních měst ke strategickým dopravním sítím: železnice, dálnice, letiště.

Graf 25.: Vzdálenost od strategické dopravní infrastruktury v km v regionu Pardubice

Zdroj: Mapa ČR

Dostupnost strategických dopravních sítí je pro zahraničního investora důležitá z hlediska propojení se svou základnou v mateřské zemi a pro napojení na svá odbytiště na mezinárodních trzích. Mezi investicí a investorem musí docházet k neustále výměně informací, materiálů i osob. Důležitou roli hraje jak dostupnost různých druhů dopravy, tak jejich kvalita. Pohyb osob pro zajištění kontroly s investicí v hostitelském regionu je zajišťován individuální silniční nebo leteckou dopravou, nejčastěji pak jejich kombinací. Obslužnost Pardubického regionu je v tomto směru velice zvýhodněna existencí mezinárodního letiště v krajském městě Pardubice.

Rozhodujícím faktorem je tedy jak vzdálenost mezi sídlem investora a umístěním PZI, tak vzdálenost letiště od PZI. Nejbližší k letišti je po Pardubicích situovaná Chrudim. Zhodnotíme-li však fakt, že Chrudim je co do objemu investic nejhorším okresem v Pardubickém regionu, faktor dostupnosti letecké dopravy se zde neprojevil jako pozitivní lokalizační aspekt na přilákání investice. Stejně tak dostupnost hlavního železničního koridoru protínajícího Pardubice, s jeho regionálním napojením na Chrudim, nezapříčinil vyšší zájem o tento region. Dle mého názoru na sebe Pardubice strhávají pozornost zahraničních investorů a Chrudim se nachází ve stínu tohoto regionu. Zahraniční investoři tak při rozhodování volí raději přímo Pardubice, než blízkou Chrudim.

Napojení na železniční síť je pro investory ze zpracovatelského průmyslu jeden ze základních předpokladů při alokaci své PZI. Železniční doprava je využívána především k meziregionální a mezinárodní nákladní dopravě. V průměru nejvíce vzdálené jsou PZI od dálničního napojení. Důvodem může být právě preference využití železnice k transportu, nebo menší požadavky na rychlou a včasnou dopravu.

Dalším aspektem dopravního lokalizačního faktoru je obslužnost místních trhů. Za místní trhy považujeme trh s nabídkou pracovní síly, materiálních a nemateriálních vstupů a trh pro odbyt výstupů. Rozhodujícími faktory jsou kvalita regionální infrastruktury a dopravních prostředků včetně dopravní obslužnosti. Řada PZI je však ve svých výstupech na místních trzích nezávislá. Podniky se zahraniční účastí většinu své produkce vyvázejí a je pro ně důležitá spíše meziregionální a mezinárodní doprava. Přesto však regionální dopravní síť hraje důležitou úlohu při hledání nových partnerů mezi českými dodavateli a obsluhuje trh s pracovní silou.

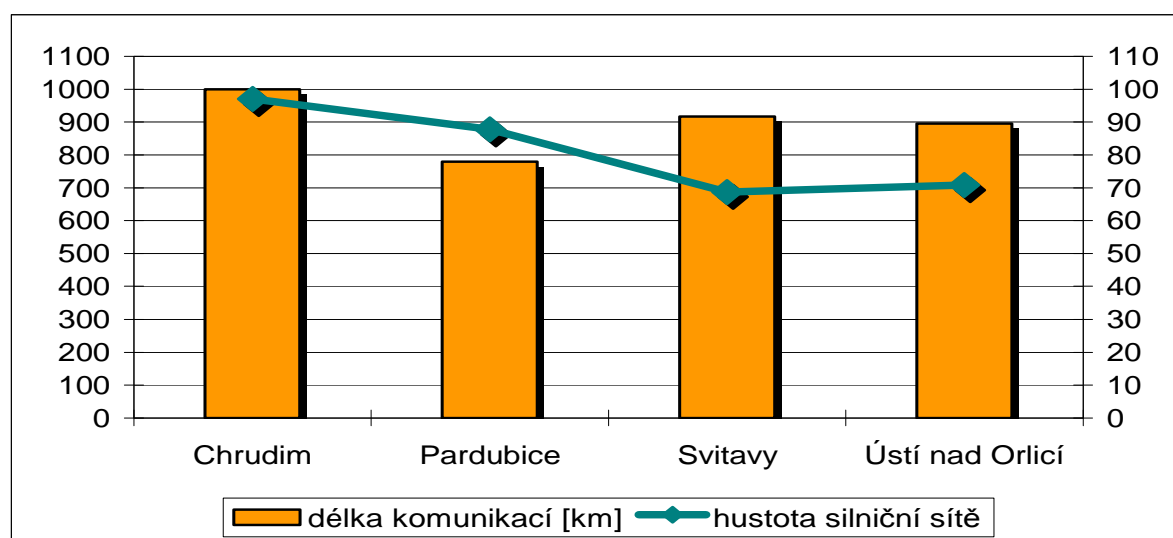
Tab. 8: Délka komunikací v Pardubickém kraji - stav k 1.7.2008

okres	dálnice	I.třída	II.třída	III.třída	celkem
	délka [km]	délka [km]	délka [km]	délka [km]	délka [km]
Chrudim	0,00	87,95	246,51	665,34	999,79
Pardubice	8,15	123,84	135,47	512,77	780,23
Svitavy	0,00	114,94	258,11	544,26	917,31
Ústí nad Orlicí	0,00	127,06	269,47	499,18	895,71
Pardubický kraj	8,15	453,79	909,55	2221,55	3593,04

Zdroj: Ředitelství silnic a dálnic, silniční databanka

Okres Pardubice má jako jediný na svém území vedenou dálniční síť. Tento faktor se vzhledem k výši zahraničních investic v tomto regionu ukazuje jako klíčový. Přestože okres nedisponuje takovou sítí silnic nižší třídy jako ostatní okresy, je okresem s nejvyšším podílem PZI (viz vývoj PZI v Pardubickém kraji).

Graf 26.: Délka a hustota komunikačních sítí v Pardubickém regionu.

Zdroj: Ředitelství silnic a dálnic, silniční databanka; ČSU; vlastní úprava

Rovněž údaje o hustotě silniční sítě potvrzují fakt, že dopravní síť místního významu nehraje pro lokalizaci podniků pod zahraniční kontrolou významnou roli. Naopak se potvrzuje aspekt důležitosti napojení regionu na meziregionální a mezinárodní síť vyššího významu a potvrzuje se tím i skutečnost, že většina PZI je na místních trzích nezávislá.

16. Šetření mezi zahraničními investory regionu Pardubice

Objektivně získané poznatky z analýzy vybraných lokalizačních faktorů v Pardubickém kraji hodnotím dále na základě subjektivního hodnocení samotných zahraničních investorů.

Pro zhodnocení jsem zvolila **metodu dotazování** uskutečněnou pomocí nástrojů písemného dotazování a telefonického dotazování. Dotazník je nejpoužívanějším nástrojem při získávání primárních dat na základě vyplnění formuláře s otázkami, na něž respondenti odpovídají a volí z uvedených variant hodnocení. Základem dotazníku bylo zvolit jednoduchou a srozumitelnou formu dotazování i hodnocení, které neodradí respondenty od jeho vyplnění a zároveň, aby výsledky odpovídaly potřebám a cílům výzkumu.

Struktura dotazníku vycházela z předešlé kapitoly a byla logicky řazena od otázek obecnějšího charakteru po hodnocení jednotlivých lokalizačních faktorů. Závěrečné otázky byly kladeny pro shrnutí celkového hodnocení regionu. Pro snadnou orientaci byly jednotlivé skupiny lokalizačních faktorů zapsány v tabulce.

Dotazník se skládal z deseti otázek. Otázky byly kladeny přímo a jednoduše, tak aby bylo pochopitelné, co se chce z otázky získat.

U většiny otázek bylo využito škálového hodnocení. Zahraniční investoři, zde hodnotili své stanovisko dle číselné stupnice. Hodnoceno bylo dle stupnice 1 až 5, podobně jako známkování ve škole, aby bylo hodnocení respondentům srozumitelné. Toto hodnocení bylo použito u všech takto známkových otázek, aby bylo možné jednotlivé odpovědi mezi sebou dobře porovnat. Pouze u dvou typů otázek jsem zvolila otevřenou formu dotazování, kdy nedostali respondenti žádné varianty odpovědí. Zahraniční investoři zde mohli více rozepsat a sami uvést svůj vlastní názor. Odpovědi na tyto otázky považuji za velmi hodnotné, nevýhodou je však jejich zpracování a neochota respondentů více se rozepisovat. Tři otázky byly pouze na kladnou či zápornou odpověď s možností uvedení možnosti „jiné“ s vysvětlením.

Dotazníkové šetření proběhlo pomocí elektronické rozesílky. Seznam respondentů z řad zahraničních investorů byl získán s databází agentury CzechInvest, z Registru ekonomických subjektů a zdrojů městských úřadů. Kontakty na jednotlivé investory pak byly dohledány na jejich webových stránkách. Osloveno bylo 63 subjektů, při určení konečného počtu však muselo být přihlédnuto k nefunkčnosti některých emailových adres. Celkovou charakteristiku realizovaného šetření zachycuje tabulka. Vzhledem k nízké návratnosti jsem rozhodla o druhé

fázi dotazování, kdy místo elektronické rozesílky byli respondenti kontaktováni telefonicky. Tato forma dotazování mě přivedla na další zajímavé poznatky.

Tab. 9: Celková statistika

Počet oslovených subjektů	63
Počet nedoručitelných adres	8
Počet reálně oslovených subjektů	55
Navracených dotazníků	8
Návratnost v procentech	4,4 %

Nízkou návratnost dotazníků přisuzuji následujícím příčinám:

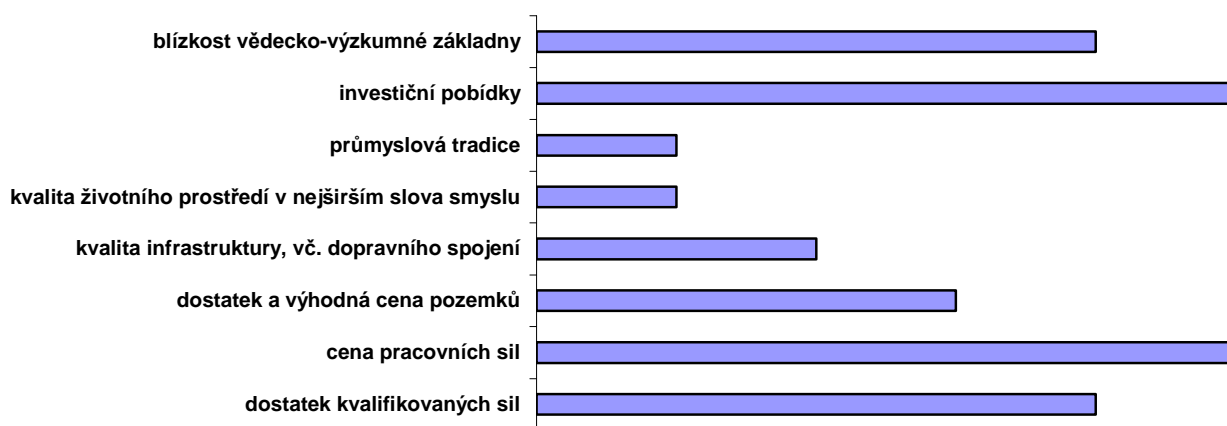
- malá informovanost zahraničního investora v regionu o lokalizaci závodu
- nezájem a nechuť zapojit se do šetření
- většina adres uvedena v databázích a kontaktech není cílena na konkrétní kompetentní osoby
- časová zaneprázdněnost, řešení jiné firemní problematiky

Následné telefonické kontaktování firem prokázalo především, že v závodech zahraničních investorů v regionu nejsou kompetentní osoby, které by měly na starosti problematiku lokalizace investice, či její regionální rozvoj. Tento poznatek mi jen potvrdil, že závody umístěné v regionu jsou pouze odnoží řízenou z mateřské firmy v zahraničí bez jakýchkoliv vyšších rozvojových manažerských aktivit a možnosti samostatného rozvoje.

16.1 Vyhodnocení dotazníkového šetření

V následující části jsou vyhodnocena získaná data během dotazníkového šetření. Kladené otázky jsou graficky zpracovány dle jednotlivých odpovědí. První skupina otázek byl soustředěna na lokalizační faktory z pohledu zahraničního investora obecně a s konkretizací na jejich region působení. Jako na velice důležitý faktor je pohlíženo na pracovní sílu, a to jak na její cenu, tak zároveň na dostatečnou kvalifikaci. Hodnocení lokalizačních faktorů v jednotlivých okresech pak kopíruje samotné postavení daného okresu v Pardubickém kraji. Nejvyššího hodnocení dosáhl okres Pardubice, jedná se o okres s průmyslovou tradicí, která přinesla v návaznosti veškeré lokalizační faktory vhodné pro umístění investice se zaměřením na průmysl. Velice kladně je proto hodnocena blízkost vědecké základny a na to navazující kvalifikace pracovní síly. Dobré hodnocení lokalizačních faktorů dosáhla i Chrudim. Zde se domnívám, že zahraniční investoři vnímají pozitivně blízkou přítomnost krajského města Pardubice. Nejhůře z hlediska lokalizačních faktorů vychází Ústí nad Orlicí. Investoři vstoupili do vybraných regionů za účelem pokrytí sítě odběratelů, objevení nových trhů a možností expanze, přiblížení se západním trhům. Za vším samozřejmě stojí návratnost vstupních investic a zisk. Investoři z pardubického regionu zvažovali i jiné regiony ČR, a uvažovali i o lokalizaci své investice v Polsku.

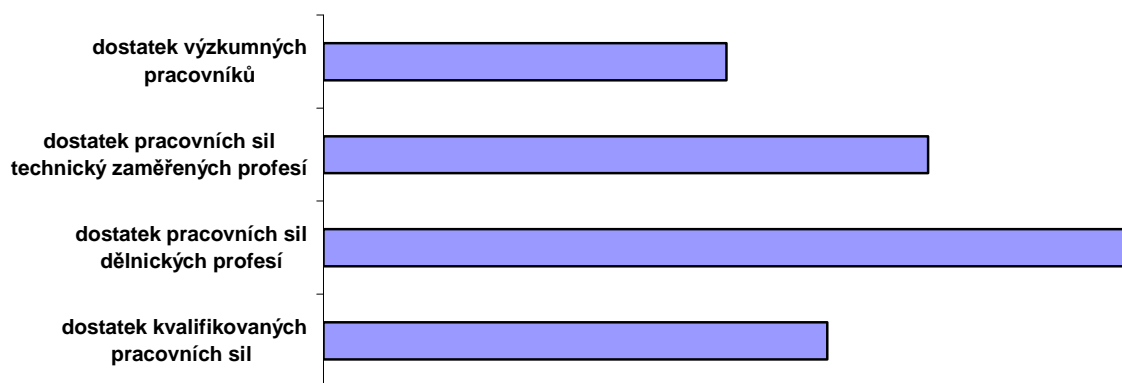
Graf 27.: Hodnocení lokalizačních faktorů

Další otázky byly zaměřeny na rozbor jednotlivých lokalizačních faktorů rozebíraných v předchozí kapitole. Při hodnocení kvalifikace pracovní síly, se dle mého názoru ve výsledcích,

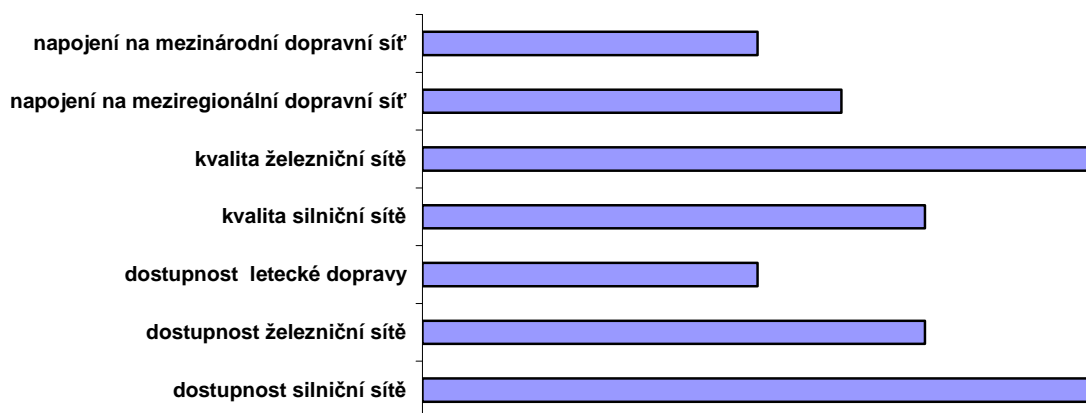
resp. do odpovědí, promítla vzdělanostní struktura jednotlivých okresů. Zatímco v Pardubicích byl negativně hodnocen dostatek dělnických profesí a naopak pozitivně dostatek pracovníků ve výzkumu, u Svitavy a Ústí nad Orlicí tomu bylo naopak.

Graf 28.: Hodnocení pracovní síly

V hodnocení dopravní infrastruktury dopadl dle očekávání nejlépe okres Pardubice. Zahraniční investoři z Pardubic hodnotili nízkými známkami především blízkost letiště, železnici a s tím související napojení na meziregionální i mezinárodní dopravní síť. Obecně je však dobře hodnocena dostupnost silniční sítě, která je v regionu Pardubice hustá a umožňuje investorům dobré propojení zejména na regionální úrovni mezi dodavateli a odběrateli.

Graf 29.: Hodnocení dopravní infrastruktury

Zahraníční investoři vyjádřili v dotazníku nespokojenost se spoluprací s orgány místní správy. Domnívám se, že po fázi „nalákání“ investora do regionu značně klesá komunikace s příchozím zahraničním investorem. Přitom oboustranná jednání by mohla přinést pozitivum pro obě strany a být přínosem pro celý region. Jsme v období, kdy příliv nových investic stagnuje a úsilí by místo na lákání PZI mělo být zaměřeno na zkvalitnění a rozvoj stávajících investic.

17. Souhrn případové studie

Případová studie potvrdila efekt sídelní hierarchie i na úrovni regionu. Alokace přímých zahraničních investic je silně ovlivněna působením pro PZI významných lokalizačních faktorů. Tyto faktory jsou však pouze výsledkem působení celé řady ekonomických, sociálních, geografických, ale i politických a morálních mechanismů.

Závěry vycházející z tohoto šetření nelze považovat za souhrnné, ale spíše za názory těch, kteří se „odvážili“ a byli ochotni odpovědět. Vypovídající může být sama o sobě i nízká návratnost dotazníkových šetření. Vede k zamyšlení, zda lze sociologické postupy výzkumu použít na ekonomické subjekty, které jsou vázány různými tajemstvími. Prostředí PZI v České republice je typické izolovanými závody, které jsou odtrženy od jakýkoliv rozhodovacích pravomocí. Všemmu nasvědčuje i odpověď jednoho z respondentů: „Obávám se, že Vám nebudu moci pomoci, jelikož jsme společnost se 100% zahraničním podílem, bohužel asi nenajdu zodpovědnou osobu, která by Vám mohla poskytnout relevantní odpovědi vztahující se k procesu rozhodování o umístění dané investice“.

18. Závěr

Ve světové ekonomice dochází v sílícím procesu globalizace ke stále většímu provázání ekonomik jednotlivých států. Konvergence České republiky k průměru EU tak bude záviset stále větší měrou na změně zdrojů konkurenceschopnosti. Doposud jsme využívali levných nákladových výhod. Nízké náklady na pracovní sílu však již nemohou být strategií jak dohánět vyspělé země. Těžiště konkurence se přeorientovává na znalostně založené ekonomiky. Česká republika se nedostatečně zapojila a proplývala své předpoklady pro industriální rozvoj a vývoj vzdělanosti vycházející z historických tradic. Setrváváme v modelu, že vyrábíme pouze to, co dokážeme vyrobit levněji, nikoliv, co bychom dokázali vyrobit lépe.

Orientace na levné a kvalifikované pracovní síly nevede k potřebné modernizaci hospodářství a průmyslu a k růstu zahraniční konkurenceschopnosti. Vede spíše jen do slepé uličky udržování cenové konkurenceschopnosti českého průmyslu, neschopného reagovat na vnitřní ani vnější vývoj. Investiční prostředí České republiky se v dosavadní fázi transformace nezaměřilo na přilákání high-tech investic, spíše naopak. V současné době se s růstem cen a mezd vrací tato orientace jako bumerang v podobě od hrozby delokalizace PZI až po brain-drain.

Dle stanovených cílů diplomové práce jsem našla cestu k ověření hypotéz a stanovení těchto závěrů:

- **Příliv PZI může mít na ekonomiku hostitelské země a regionu i negativní dopady.**

Jakým, či zda byly PZI přínosem? Přinesly očekávaný efekt? Po rozboru pozitivních a negativních stránek PZI nelze jednoznačně vidět pouze pozitiva spojená s přílivem PZI do hostitelské země. **Vliv přímých zahraničních investic na ekonomiku hostitelské země a rozvoj regionů je rozporuplný.** PZI jsou jedním z důležitých faktorů rozvoje české ekonomiky, spoléhat na ně jako na všelék je však nerealistické. V důsledku přílivu PZI (a jejich pobídkové podpory) se zvyšuje konkurenční prostředí pro domácí firmy, které takovou podporu nemají. Vytvořila se duální ekonomika či její reálná hrozba, kdy vedle sebe existují prosperující zahraniční společnosti a skomírající domácí firmy.

Obloukem se vracíme zpět k řešení problémů, které v České republice vyvstaly po roce 1989. Nejde však již o pouhé řešení chybné orientace trhu, ale o chybnou jednostrannou orientaci jádra výroby. Vysoká koncentrace podobně zaměřených firem, pokorný přístup k přílivu PZI. Aktivity velkých PZI uvedly do chodu spouštějící mechanismus nežádoucího přesunu výrob do oblastí s levnější pracovní silou. Vysoce exportní orientace, dovoz komponent pro výrobu, zde jen využití levné manuální práce. Další hrozbou a realitou je v současnosti výrazný odliv zisků (dividend) jako nevyhnutelný výsledek zahraničních investic – kvůli tomu přece investoři přicházejí. PZI byly přínosem při transformaci hospodářství, příchodu know-how a nových technologií. Považuji to však pouze za dočasný přínos, který při růstu světové konkurenceschopnosti založené na kvalitě již postrádá efekt.

Důležitým krokem je zohlednit strukturální i regionální charakter příchozích zahraničních investic při nastavování systému investičních pobídek a zaměřit hospodářskou politiku do oblasti technologií a inovací. **Vliv PZI se tedy liší v závislosti na specifčnosti absorpční kapacity země, na úrovni rozvoje, na sektorové a průmyslové struktuře a alokaci PZI.**

- **Vlivem různých faktorů se v rozmístění PZI na území České republiky prosadila pronikavá regionální diferenciaci.**

Vývoj regionální diferenciaci je spojen s podmiňujícími faktory, především kvalitativní stránkou jak ekonomického tak i sociálního rozvojového potenciálu regionu.

V lokalizaci investic se výrazně projevuje vliv vertikální geografické polohy. Tento trend podporuje teorii vytváření skupiny jádro-periférie. Regionální diferenciaci přímých zahraničních investic České republiky odpovídá socioekonomické územní diferenciaci.

Základními faktory, které mají vliv na vývoj regionální diferenciaci, jsou:

- **kvalitativní stránka ekonomického a sociálního rozvojového potenciálu regionu**
pozitivní význam hraje diverzifikace ekonomické základny, vyšší zastoupení progresivních aktivit, kvalita PZI a jejich firemní hierarchie, stejně tak i úroveň vzdělanosti obyvatelstva, investice do VaV, ale i technická a sociální infrastruktura
- **projev zonálnosti České republiky ve smyslu osy západ-východ**

projevuje se makropoloha ČR v Evropě a vliv blízkosti německého trhu

- zděděná **nepříznivá ekonomická specializace regionů**

tento faktor se týká např. pánevních oblastí či silně zemědělsky zaměřených regionů. Do těchto regionů byly podporou investičních pobídek nasměrovány PZI, které měly zajistit restrukturalizaci a snížení nezaměstnanosti.

Vliv PZI na regionální diferenciaci, strukturální změny ekonomiky a průmysl krajů v jednotlivých regionech je relativně silný. PZI kladně působily v regionech s příznivou geografickou (či spíše ekonomickou) polohou. V strukturálně postižených regionech směřovaly investice do oborů s technologicky nízkou kvalitou, zaměřené na montážní aktivity a využívání levných výrobních faktorů.

- **Zahraniční investoři preferují lokalizaci svých investic do metropolitních areálů.**

Z hlediska regionální diferenciaci PZI v ČR zaujímá **dominantní postavení Praha**. Její dominantní postavení sebou nese pozitivní i negativní stránky. Hlavní výhodou je skutečnost existence konkurenceschopného centra nejen v rámci ČR, ale i Evropy.

Na rozhodování zahraničních investorů o lokalizaci má silný **vliv ekonomické postavení regionu v rámci sídelní hierarchie**. V České republice je historickým vývojem silně vyhraněn model jádro - periferie. Zatímco do některých regionů byl nasměrován rozvoj ekonomický, sociální i politický, jiné oblasti byly ponechány samovolnému vývoji, či spíše úpadku. Tento vývoj samozřejmě předurčil samotné lokalizační faktory, dle kterých se zahraniční investoři rozhodují.

Lokalizační rozhodování PZI závisí na poměrně nepružných charakteristikách hostitelské ekonomiky jako např. na daňovém systému a pobídkách. Proto nelze tuto hypotézu zcela potvrdit. Zatímco příliv přímých zahraničních investic bez intervencí státu se lokalizoval dle přirozeně vytvořených lokalizačních faktorů, které korespondovaly s diferenciací dle modelu jádro - periferie, zahraniční investoři, kteří přišli na popud využití investičních pobídek se lokalizovali protipólově.

Zde se otevírá prostor pro diskuzi k poskytování investičních pobídek. Ačkoliv je jejich poskytování rozporuplné, nelze se jednoznačně vyslovit pro jejich zrušení či nikoliv. Jednalo by se o riskantní krok, z kterého by mohly těžit okolní státy. Investiční pobídky jsou však v současné podobě neefektivní a deformují trh. Cestou je zvolit takový systém investičních pobídek, aby peníze daňových poplatníků byly využity efektivním způsobem s jasně definovanými výhodami a přínosy.

- **Příliv PZI působí pozitivně na snižování nezaměstnanosti v regionu**

Případová studie potvrdila, že vliv přílivu PZI na snižování nezaměstnanosti není zcela zřejmý. V současné době lze však očekávat odliv PZI, které byly založeny na levné pracovní síle, jelikož dostatek levné pracovní síly se snižuje. V tuto chvíli je důležité, aby tyto PZI byly nahrazeny investicemi, které budou zaměstnávat kvalifikovanou pracovní sílu.

Vytváření především levných pracovních míst způsoboval příliv legálně i nelegálně pracujících cizinců, neboť čeští občané nejevili o tato místa zájem. Otázkou je, zda je tento jev pozitivní či nikoliv, neboť sebou přináší sociální, etické a kulturní rozdílnosti. Navíc v současné světové hospodářské krizi jsou právě zahraniční pracovníci vystaveni největším problémům.

Vznik nových pracovních míst zahraničních investorů může znamenat zánik slabších a méně konkurenceschopných českých podniků. V případě Pardubického kraje však můžeme tvrdit, že příliv investice měl na pracovní trh pozitivní vliv, neboť zahraniční investoři zaměstnali většinu pracovníků bývalých velkých národních podniků a nedošlo tak v tomto regionu k velkému nárůstu nezaměstnanosti.

Ze získaných poznatků vyplývá velmi pesimistická odpověď na základní výzkumnou otázku **„zda-li příliv přímých zahraničních investic odpovídá strukturálně, kvalitativně a regionálně charakteru této země“**. Dle získaných závěrů a verifikace hypotéz se rozhodně nenabízí odpověď „ano“. Nechci však výlučně odpovídat záporně. Strukturální složení přímých zahraničních investic do průmyslu bylo zdeformováno především vlivem investičních pobídek, které jednostranně propagovaly příliv technicky nenáročných, na montážní výrobě založených investic. Obce měnily své územní plány pro uvolnění místa plechovým šedým halám, ať pro

logistická centra, tovární haly nebo hypermarkety. Příliv PZI byl vítán nehledě na narušení územních a zdrojových podmínek, životního prostředí a charakteru krajiny.

Období krize dává příležitost obrátit vývoj i u PZI úplně novým směrem. Má-li být hospodářství České republiky postaveno na zdravých základech a dosáhnout i v neustále se měnících vnějších podmínkách předpokladů prosperity, musí se země, a příkladů existuje ve světě mnoho, vydat na cestu flexibilní reakce, orientace na kvalitu a kultivaci lidského kapitálu. Musí zapojit do procesu území a jeho přednosti a dlouhodobé předpoklady, změnit postoj k vědě a výzkumu a vědecko-technickému rozvoji včetně zapojení domácích podniků do spolupráce v rámci výzkumu a vývoje se zahraničními partnery a zvýšení technologické úrovně výroby. Investice a jejich struktura musí být zvažována nejen z hlediska kvantity nově vzniklých pracovních míst, ale i z hlediska její kvality. Bohužel vývoj ve vědě a výzkumu v ČR v poslední době o změnách tendencí nesvědčí.

Předvídat příliv investic není jednoduché a záleží na mnoha okolnostech, které nejsou pouze v rukou hostitelské země. Nicméně velkým investicím je nejspíše již v Česku konec. Změnit Českou republiku z výrobní základny na vědeckotechnologické centrum Evropy, to je úkol pravděpodobně pro dalších několik vlád. Přilákat tento druh investic je těžké a země musí nabídnout odpovídající legislativní a právní prostředí, vysoce kvalifikované pracovníky a výzkumné kapacity, čemuž je nutné přizpůsobit celou politiku země.

19. Seznam literatury:

BENÁČEK, V. (2000): Přímé zahraniční investice v české ekonomice. Politická ekonomie, 48, č. 1, Praha, s. 7-21.

BENÁČEK, V. (1999): Přímé zahraniční investice v teorii a praxi: Aplikace na ČR. In: 13. seminář ČSE, Praha, s. 12-23.

BHAGWATI, JAGDISH N., ARVIND PANAGARIYA, T.N. SRINIVASAN (1998): Lectures on International Trade. 2nd Edition, The MIT Press, Cambridge, s.628.

BLAŽEK, J., UHLÍŘ, D. (2002): Teorie regionálního rozvoje - nástin, kritika, klasifikace. Karolinum, Praha

BLAŽEK, J. (2001): Velké firmy a subjekty progresivního terciéru jako aktéři regionálního rozvoje v České republice. In: Hampl (ed.): Regionální vývoj: Specifika české transformace, evropská integrace a obecná teorie. Univerzita Karlova v Praze, Přírodovědecká fakulta, katedra sociální geografie a regionálního rozvoje, Praha, s.227-250.

BLAŽEK, J. (1999): Regional Development and Regional policy in central East European Countries in the Perspective of EU Enlargement. In: Hampl (ed.): Geography of Social Transformation in the Czech Republic, Prague, Department of Social Geography and Regional Development, Charles University, pp. 181-207.

BLAŽEK, J. (1996a): Nové institucionální rámce ekonomiky a regionální rozvoj: velké firmy a sektor progresivních výrobních služeb. In: Hampl (ed.): Geografická organizace společnosti a transformační procesy v České republice. Univerzita Karlova v Praze, Přírodovědecká fakulta, katedra sociální geografie a regionálního rozvoje, Praha, s.303-314.

BLAŽEK, J. (1996b): Regionální vývoj v České republice v nových podmínkách: subjekty, organizační rámce a regulační mechanismy. Univerzita Karlova v Praze, Přírodovědecká fakulta, katedra sociální geografie a regionálního rozvoje, Praha, s.120.

BORENSZTEIN, E., GREGORIO J. D., LEE, J. W. (1998): How does foreign direct investment affect economic growth? Journal of International Economics, č.45, Cambridge, s.115-35.

BRADA, J. C., TOMŠÍK, V. (2003): Reinvested Earnings Bias, the „Five-Percent“ Rule and the Interpretation of the Balance of Payments – with an Application to Transition Economies. The William Davidson Institute, WD Working Paper, č. 543.

[Dostupné na <http://econpapers.repec.org/paper/wdipapers/2003-543.htm>]

CASTEJÓN, C. F., WÖRZ J. (2006): Good or Bad? The Influence of FDI on Output Growth: An industry-level analysis. Working Paper, č. 38, Vídeň, s. 29.

DICKEN, P. (1998): Global shift : transforming the world economy. Guilford Press, New York, s. 496.

DICKEN, P. (1992): Global shift: The Internationalisation of Economic Activity. Guilford Press, New York, s.512

DOSTÁL, P., HAMPL, M. (1994): Changing economic base of Prague: Towards new organizational dominance. In: Barlow, M., Dostál, P., Hampl, M.: Development and Administration of Prague. Instituut voor Sociale Geografie, Universiteit van Amsterdam, Amsterdam, s. 29-46.

DUNNING, J. H. (2001): The Eclectic (OLI) Paradigm of International Production: Past, Present and Future. International Journal of the Economics of Business, Taylor and Francis Journals, Routledge, č. 8(2), pp. 173-190

DUNNING, J.H. (1994): Re-evaluating the benefits of foreign direct investment. Transnational Corporations, č. 3, Amsterdam, pp. 23-51.

EVROPSKÁ CENTRÁLNÍ BANKA (2004): Doporučení Evropské centrální banky o požadavcích Evropské centrální banky týkajících se statistické zpravodajské povinnosti v oblasti statistiky platební bilance, statistiky investiční pozice vůči zahraničí a výkazu devizových rezerv. ECB, Frankfurt am Main

FEENSTRA, R. (2004): Advanced International Trade: Theory and Evidence. Princeton University Press, Princeton, s.496

FERNANDES, A. (1996): The new wave of private capital inflows: Push or Pull? Journal of Development Economics, Amsterdam, č 48, s. 389-418.

FRIEDMAN, M. (1966): A General Theory of Polarized Development. In: Hansen (ed.): Growth Centres in Regional Economic Development, New York, Free Press, s. 82-107.

HAMPL, M. (2001): Teorie regionálního vývoje: principy a/nebo problémy. In: Hampl (ed.): Regionální vývoj: Specifika české transformace, evropská integrace a obecná teorie. Univerzita Karlova v Praze, Přírodovědecká fakulta, katedra sociální geografie a regionálního rozvoje, Praha, s.277-327.

HAMPL, M. (1996): Teorie geografické organizace společnosti. In: Hampl (ed.): Geografická organizace společnosti a transformační procesy v České republice. Univerzita Karlova v Praze, Přírodovědecká fakulta, katedra sociální geografie a regionálního rozvoje, Praha, s.13-34.

HEAD, K., RIES, J., SWENSON, D. (1995): Agglomeration benefits and location choice: Evidence from Japanese manufacturing investments in the United States. *Journal of International Economics*, č. 38, Amsterdam, s.257-321.

HEJZÁK, R. (2005): Korupce a PZI. CzechInvest, Ministerstvo průmyslu a obchodu, Praha, dostupná z <<http://www.mvcr.cz/>>.

HERNANDEZ, L. (2001): Determinants of private capital flows in the 1970s and 1990s. IMF Working Paper, č. 01/64, Washington, s.25.

HIRSCHMAN, A., O. (1958): The strategy of Economic development. Yale University press, New Haven, s. 217

KUBÁTOVÁ, Z. (2007): Podnikatelé-pobídky nám berou lidi. *Hospodářské noviny*, 20.9.2007, Praha

CHVOJKA, P., ZEMAN, K. (2000): Tendence dosavadního vývoje zemí střední a východní Evropy. *Politická ekonomie*, ročník 48, č. 6, s. 799 – 821.

IETTO-GILLIES, GRAZIA (2005): Transnational corporations and international production: concepts, theories, and effects. Edward Edgar, Cheltenham, pp.252

IMF (1993): Balance of Payments manual. International Monetary Fund, 5.th edition, Washington, D.C.

JAHN, M. (2001): Role zahraničních investic v ČR. In: 13. seminář ČSE, CERGE, Praha, s.13.

JAHN, M. (2004): Zahraniční investice - cesta k prosperující ekonomice. In: Proč skomírá evropská ekonomika. CEP, Sborník č. 36/2005, Praha, s.125.

JIRÁSKOVÁ, E. (2005): Vybrané přístupy k hodnocení míry korupce. Pracovní sešity CES VŠEM, č. 9/2005 Praha, s.17-28.

KADERÁBKOVÁ, A. A KOL. (2007): Růst, stabilita a konkurenceschopnost III. Česká republika v globalizované a znalostní ekonomice. Nakladatelství Linde, Praha, s.380.

KEARNEY (2007): Foreign Direct Investment Confidence Index. Global Business Policy Council, A.T. Kearney, Inc.

KERR, W. A., PERDIKIS N. (1995): The Economics of International Business: A Guide to the Global Commercial Environment. Estey Centre Program in International Trade Education, Estey Centre for Law and Economics in International Trade, Saskatoon, pp. 268

KINOSHITA, Y., A MODY A. (2001): Private Information for Foreign Investment Decisions in Emerging Markets. Canadian Journal of Economics, č. 34, pp. 33-47

KINOSHITA, Y., CAMPOS, N. F. (2003): Why Does FDI Go Where it Goes? New Evidence from the Transition Economies. IMF working paper, č. 03/228, Washington: IMF, pp. 28-31.

KOHOUT, P. (2006): Mnoho investic málo užitku. Dostupný z <pavelkohout.blogspot.com >

KOPAČKA, L. (2008): Podkladové materiály pro Atlas krajiny. Univerzita Karlova, PŘF, KSGRR, Praha

KRUGMAN, P. (1991): Geography and trade. Leuven University Press, Leuven, s. 142.

KUNEŠOVÁ, H., a kol. (2006): Světová ekonomika : nové jevy a perspektivy. Vydavatelství Beck, 2. doplněné a přepracované vydání, Praha, s.320.

LALL, S. (1993): Transnational Corporations and Management Division. United Nations Publisher, Routledge, london, pp. 428.

LANKES, H. P., VENABLES, A. J. (1997): Foreign Direct Investment in Eastern Europe and the former Soviet Union: Result from a Survey of Investors. In Zecchini S.: Lessons from the Economic Transition: Central and Eastern Europe in the 1990's. OECD and Kluwer Academic Publishers, pp. 432.

MARKUSEN, J. AND T. RUTHERFORD (2004): Learning on the Quick and Cheap: Gains from Trade Through Imported Expertise. CEPR Discussion Paper, č. 4504

MASSEY, D. (1984): Spatial divisions of labour : social structures and the geography of production. Macmillan, London, pp. 339.

MIŠUN J., TOMŠÍK V. (2002): Podniky pod zahraniční kontrolou v české ekonomice. Newton Holding, a.s., Praha

DRIFFIELD N., HUGHES D. (2003): Foreign and Domestic Investment: Regional Development or Crowding Out? Regional Studies, Taylor and Francis Journals, vol. 37(3), Oxford, pages 277-288

MPO (2007): Analýza vývoje ekonomiky ČR a odvětví v působnosti MPO za 1. čtvrtletí 2007. Odbor analýzy a statistiky, Praha

Nachum, L., J. H. Dunning and G. G. Jones (2000), UK FDI and the Comparative Advantage of the UK. The World Economy 23 (5), 701-20.

NEWTON (2003): Přímé zahraniční investice a měnové krize. Newton Holding, a.s., Ekonomická analýza, Praha, dostupné na <http://www.newton.cz>

OECD (1999): Benchmark definition of Foreign direct investment. Third edition, OECD, Paris

PAVLÍNEK, P. (2004a): Geografie postkomunistické transformace se zvláštním zřetelem na automobilový průmysl. Habilitační práce, Univerzita Karlova v Praze, Přírodovědecká fakulta, katedra sociální geografie a regionálního rozvoje, Praha, s. 280.

PAVLÍNEK, P. (2004b): Regional development implications of FDI in central Europe. European urban and regional studies, roč 11, č. 1, Sage Publication, , London

PETRÁKOVÁ, I. (2006): Analýza vztahů mezi přílivem přímých zahraničních investic a českými investicemi v zahraničí. ČZU, Provozně ekonomická fakulta, Katedra ekonomických teorií, Praha, s. 243.

PETRÍČEK, V. (2003): Vývoj investičního prostředí v České republice. Corona, Praha, s. 104.

POTŮČEK, M. a kol. (2005): Jak jsme na tom. A co dál? Strategický audit České republiky. SLON, Praha, s. 212.

PRICEWATERHOUSECOOPERS (2001): Průzkum PZI v ČR. PricewaterhouseCoopers, Praha

PROVAZNÍKOVÁ, R. (2002): Vývoj a význam přímých zahraničních investic pro ČR. Sborník z mezinárodního vědeckého semináře Hospodářská politika v tranzitivních ekonomikách III, VŠB TU Ostrava, Ostrava

PŘÍMÉ ZAHRANIČNÍ INVESTICE-PŘÍRUČKA PRO MÍSTNÍ SAMOSPRÁVU (2005): Regionální rozvojová agentura Jižní Moravy, Brno

RESMINI, L. (1999): The Determinants of Foreign Direct Investment in the CEECs. New Evidence from Sectoral Patterns. Centre for Institutions and Economic Performance, Leuven, s. 28.

SAMSON, Š. (2001): Ekonomické myslenie a teórie v klasickej a neoklasickej ekonómii. EkF TU, Košice, s.

SEREGHYOVÁ, J. (2003): Vybrané makroekonomické a mikroekonomické aspekty PZI v transformovaných státech střední a východní Evropy. VŠE, Praha, s.10.

SLABÝ, M (2006): Příliv investorů končí, stát musí udržet ty současné. Dostupný z <<http://www.finance.cz/zpravy/finance/62521>>

SOKOL, J. (2006): Rozbor přímých zahraničních investic v české ekonomice. Modelový test jejich determinant. Univerzita Karlova v Praze, FSV, Praha

SPĚVÁČEK, V., a kol. (2002): Transformace české ekonomiky: politické, ekonomické a sociální aspekty. Nakladatelství Linde, Praha, s. 525.

SRHOLEC, M. (2004): Přímé zahraniční investice v České republice. Teorie a praxe v mezinárodním srovnání. Nakladatelství Linde, Praha, s. 171.

ŠINDEL, J. (2001) : Vliv přímých zahraničních investic na obchodní bilanci České. VŠE, Praha

ŠUJAN, ŠUJANOVÁ (1997): Makroekonomická situace v České republice. In: Švejcar a kol: Česká republika a ekonomická transformace ve střední a východní Evropě. Academia, Praha

UHLÍŘ, D. (1995): Nadnárodní korporace, zahraniční investice a regionální rozvoj : obecná východiska a konkrétní situace České republiky. Univerzita Karlova, PŘF UK, Praha, s. 99.

UNCTAD (2006): World investment report 2006: FDI from Developing and Transition Economies: Implications for Development. Geneva and New York, UNCTAD

VAN POTTELSBERGHE DE LA POTTERIE, B., LICHTENBERG, F. (2001): Does Foreign Direct Investment Transfer Technology Across Borders? MIT Press , Review of Economics and Statistics, č. 83 (3), pp. 490-497.

VITURKA, M. (2003): Regionální vyhodnocení kvality podnikatelského prostředí v České republice. Masarykova univerzita v Brně, fakulta Ekonomicko-správní, katedra regionální ekonomie a správy, Brno, s. 141.

WHEELER, D., MODY, A. (1992): International investment location decisions: The case of U.S. firms. Elsevier, Journal of International Economics, č. 33, s. 57-76.

Zákon č. 72/2000 Sb., o investičních pobídkách a o změně některých zákonů (zákon o investičních pobídkách)

Zákon č.219/1995 Sb., devizový zákon, ve znění pozdějších předpisů.

ZAMRAZILOVÁ, E. (2006): Přímé zahraniční investice v ČR: makroekonomické souvislosti. CES VŠEM WorkingPaper, č. 7/2006, Praha

ZEMPLINEROVÁ, A. (1997): Foreign direct investment in the Czech republic: environment, structure and efficiency in the manufacturing. CERGE-EI, Praha

ŽDÁREK, V.(2005): Přímé zahraniční investice. Bulletin CES VŠEM 2005/19, Praha

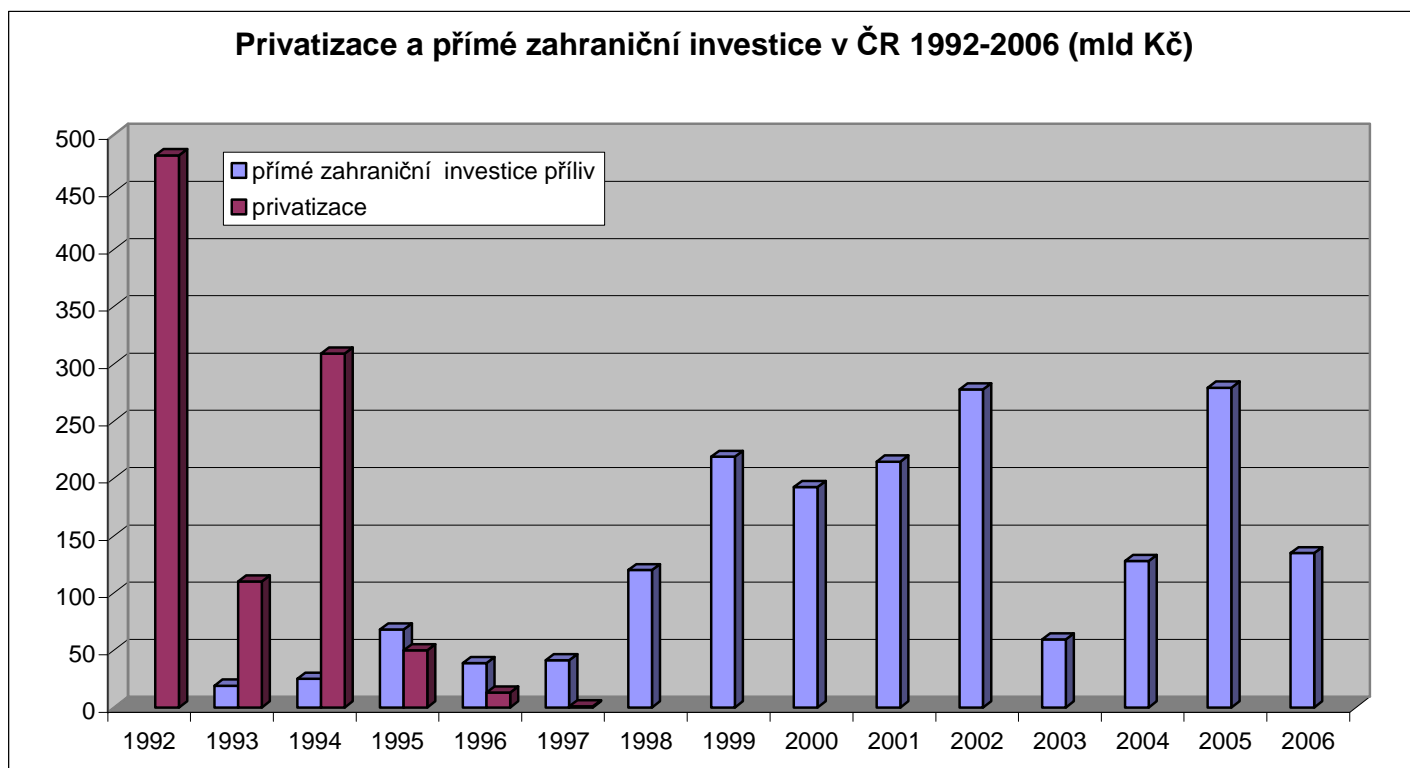
ŽENKA, J. (2007): Delokalizace zpracovatelského průmyslu Česka: faktory, oborová struktura, regionální diference. Univerzita Karlova v Praze, PpF UK, KSGRG, Praha, s. 155

Internetové zdroje:

- ČNB: Česká národní banka. Dostupný z
<<http://www.cnb.cz>>
- ČSÚ: Český statistický úřad. Dostupný z
<<http://www.czso.cz>>
- EUROSTAT Dostupný z
<<http://ec.europa.eu/eurostat>>
- MMF: Mezinárodní měnový fond. Dostupný z
<<http://www.imf.org/>>
- MPO: Ministerstvo průmyslu a obchodu. Dostupné z
<<http://www.mpo.cz/>>
- www.investmentmap.org
- www.netherlandsembassydhaka.org

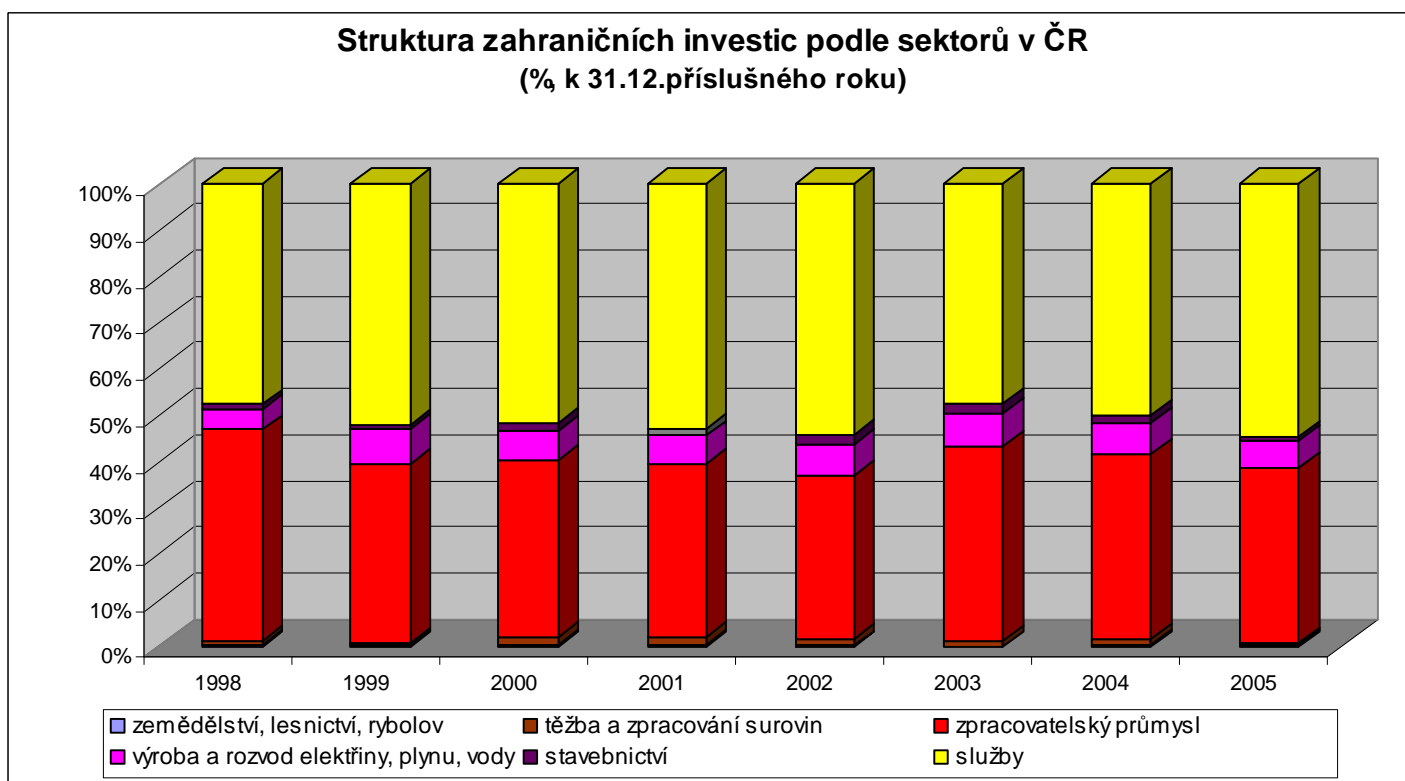
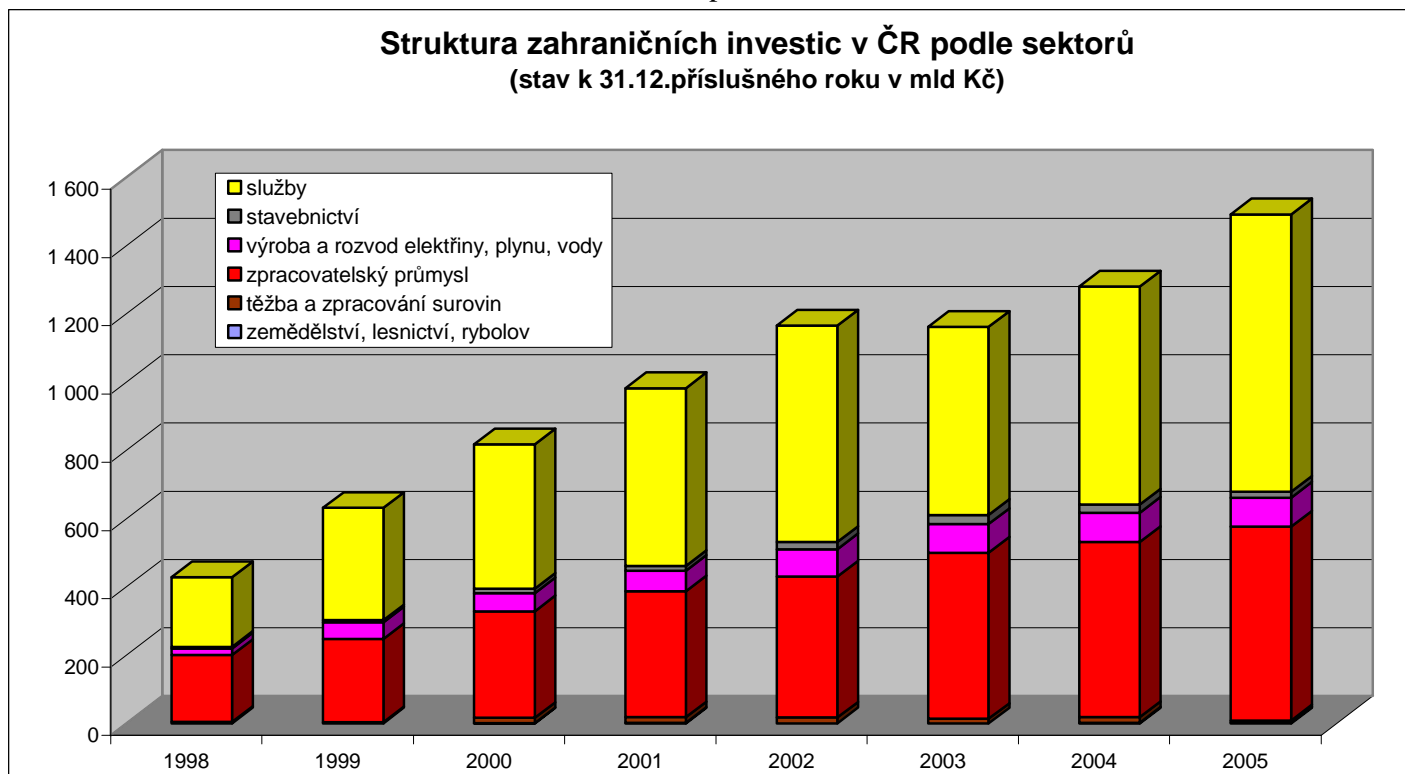
20. Přílohy

Příloha A: Privatizace a přímé zahraniční investice v ČR

Zdroj: ČNB

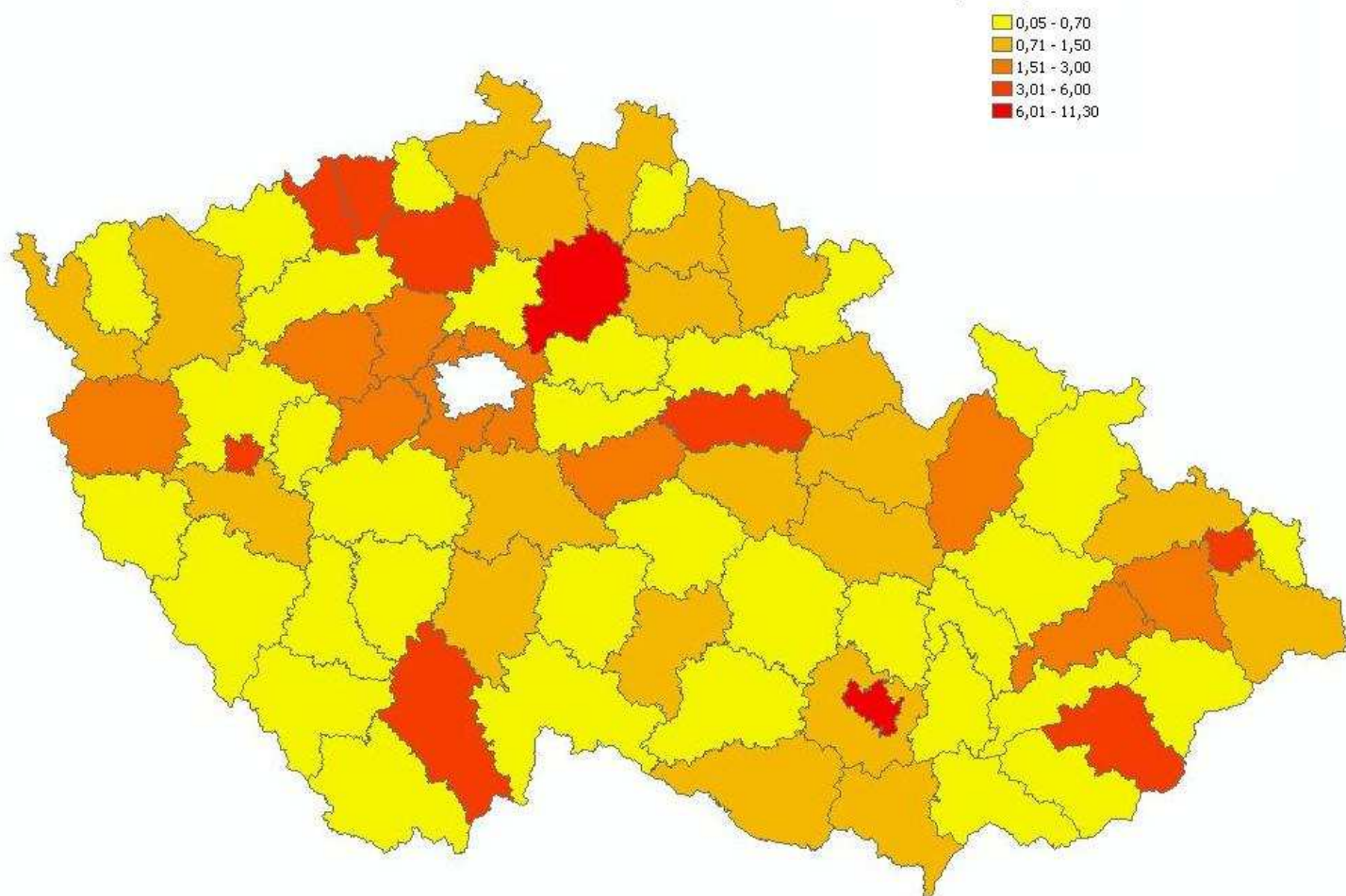
Příloha B: Struktura zahraničních investic v ČR podle sektorů

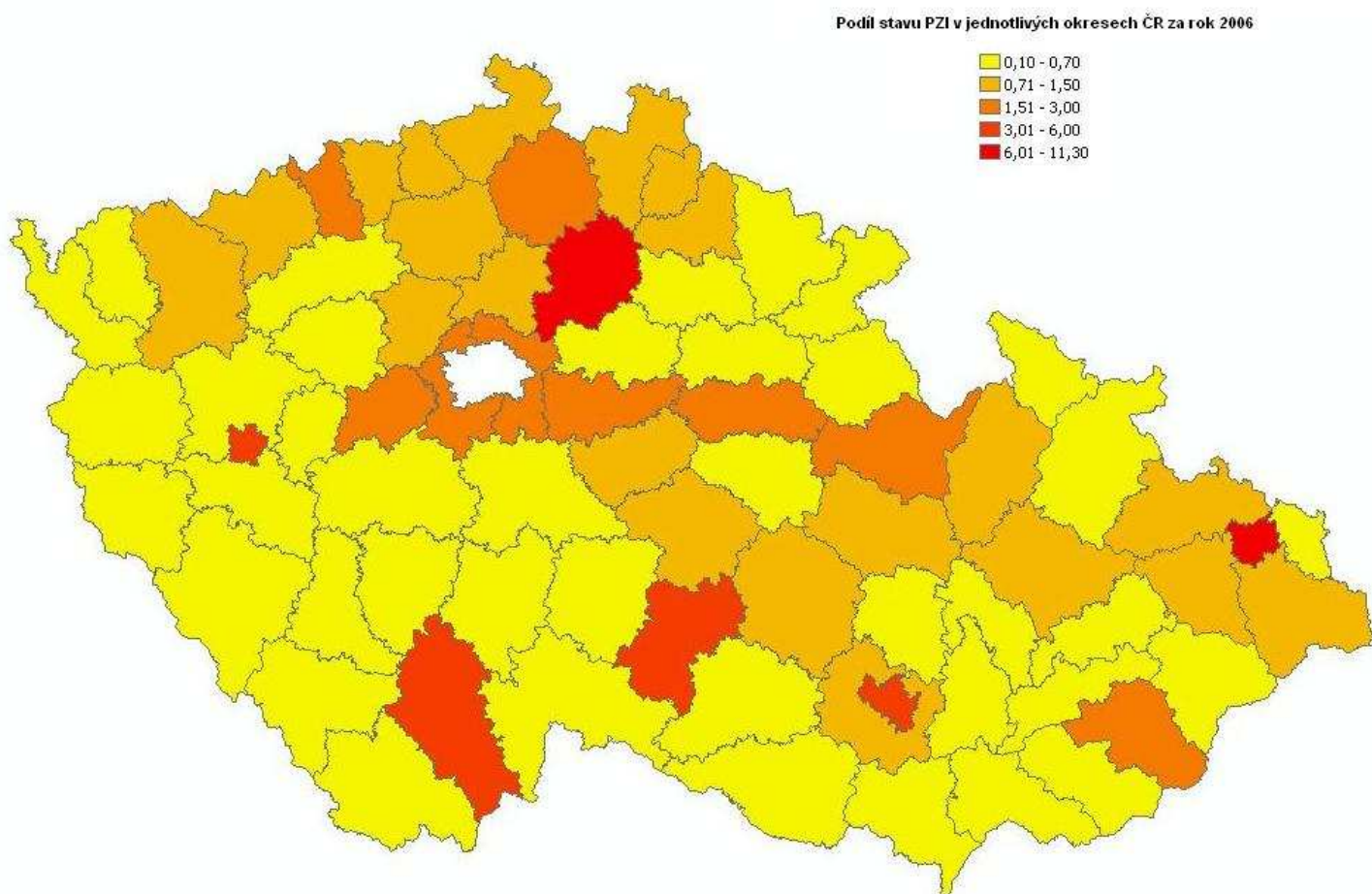

Zdroj: ČNB

Příloha C: Stav PZI v jednotlivých okresech ČR za rok 1998 a 2006 (podíl v %, bez Prahy)

Podíl stavu PZI v jednotlivých okresech ČR za rok 1998

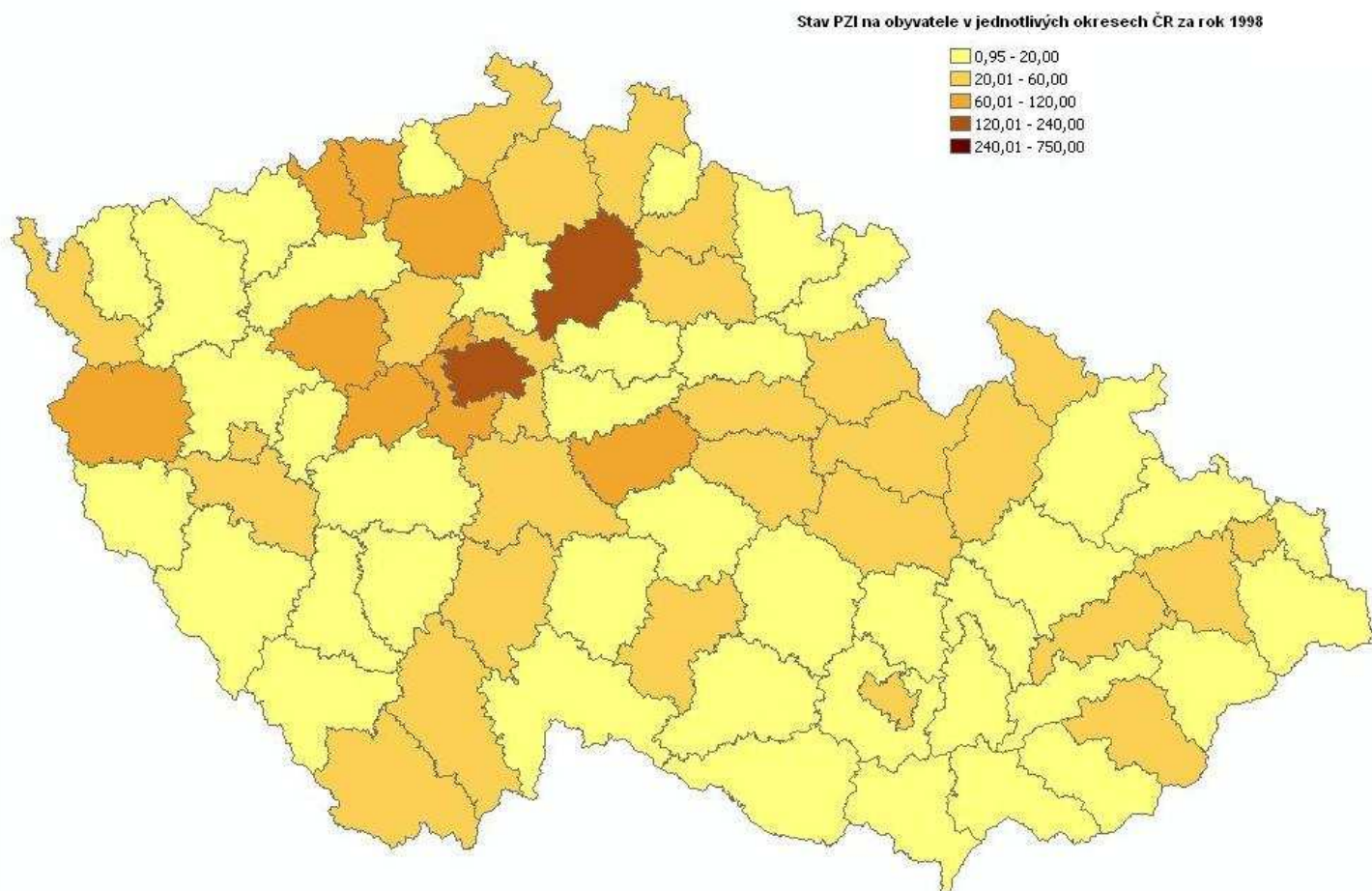

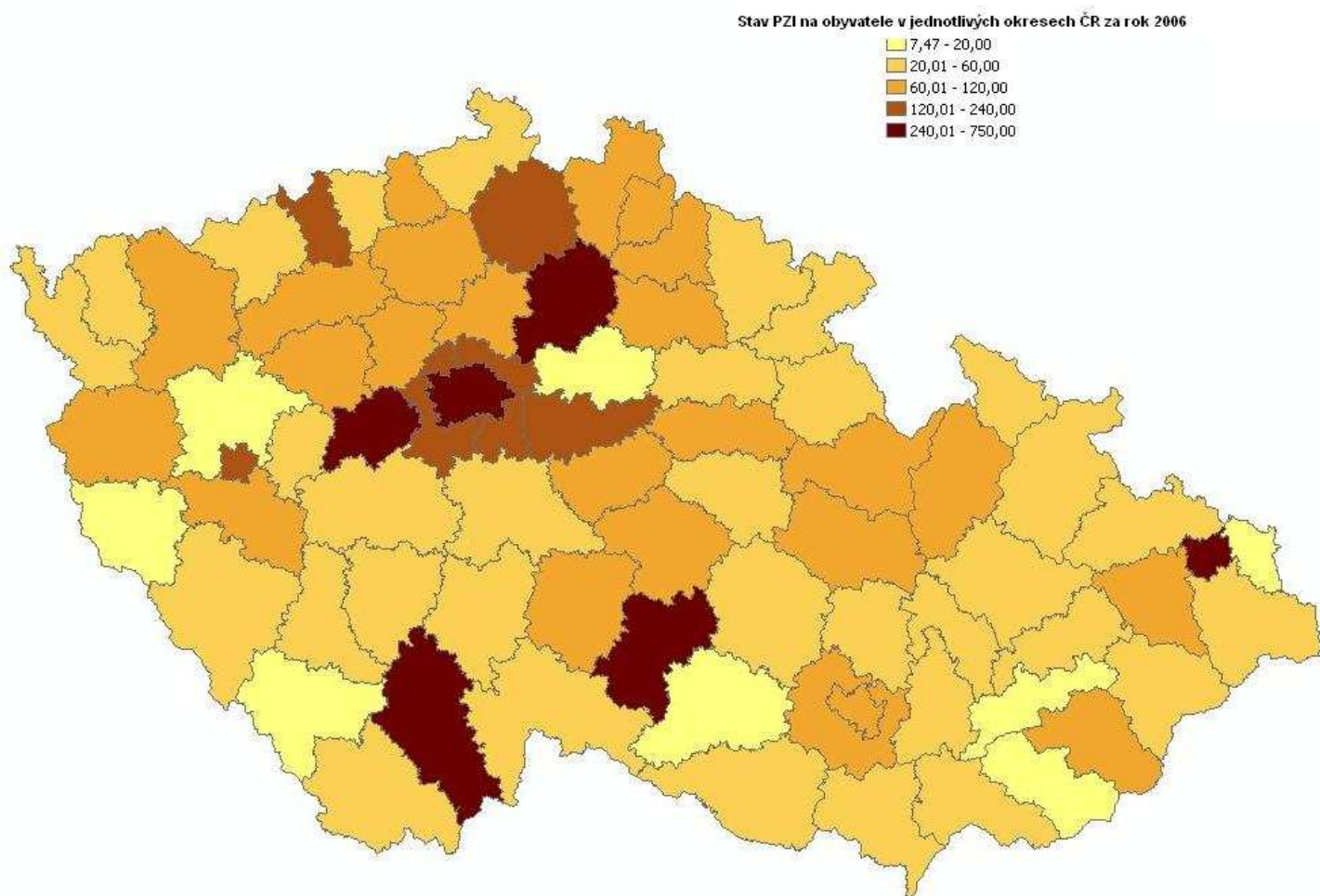

Zdroj: ČNB, vlastní zpracování

Pozn.: pro lepší srovnání vyjmuta Praha, ČR (bez Prahy) = 100

Příloha D: Stav PZI na obyvatele v jednotlivých okresech ČR za rok 1998 a 2006 (v Kč na obyvatele)

Zdroj: ČNB, vlastní zpracování

Pozn.: stav PZI v 1000 Kč/obyvatele

Příloha E: Projekty uskutečněné agenturou Czech Invest v Pardubickém kraji

Česká právnická osoba	Typ činnosti	Sektor	Země původu	Investice (mil. CZK)	Investice (mil. USD)	Pracovní místa	Data m
SOMA spol. s r.o.	TC	high-tech strojírenský	Česká republika	13,50	0,66	30	2007
DELTA Systems a.s.	SC	IT a vývoj software	Španělsko	5,50	0,32	20	2008
RONAL CR s.r.o.	MFG	automobilový	Švýcarsko	1 807,00	50,44	550	2000
Technolen technický textil a. s.	MFG	textilní	Německo	377,13	16,77	60	2005
BSH Holice a.s.	TC	přesné strojírenství	Německo	52,60	1,50	17	2002
VERTEX FABRICS, s.r.o.	MFG	stavební materiály	Francie	812,97	26,95	105	1999
FOXCONN CZ s.r.o.	MFG	elektronický	Tchaj-wan	2 840,00	79,28	1 930	2000
Panasonic Automotive Systems Czech, s.r.o.	MFG	elektronický	Japonsko	8 425,00	235,19	1 182	2000
Rieter CZ a.s.	MFG	automobilový	Švýcarsko	1 052,00	30,03	380	2001
VERTEX GLASS MAT, s.r.o.	MFG	stavební materiály	Německo	400,00	11,42	28	2002
Rieter CZ a.s.	TC	strojírenský	Švýcarsko	100,00	3,70	20	2002
Toyota Koki Automotive Czech Republic, s.r.o.	MFG	automobilový	Japonsko	907,65	30,00	100	2003
LOGISTICS SERVICES SOLUTIONS s.r.o.	SC	opravárenské centrum - IT	Tchaj-wan	99,00	3,27	318	2003
REALTIME TECHNOLOGIES, s.r.o.	SC	elektronický	Irsko	n.s.	n.s.	30	2004
n.s.	MFG	elektronický	Velká Británie	n.s.	n.s.	n.s.	2004
KYB Manufacturing Czech, s.r.o.	MFG	automobilový	Japonsko	767,00	29,81	214	2004
KIEKERT-CS, s.r.o.	MFG	strojírenský	Německo	797,00	35,45	1 130	2004
Vigona, a.s.	MFG	textilní	Dánsko	869,99	34,80	170	2004
RONAL CR s.r.o.	MFG	automobilový	Švýcarsko	2 034,00	79,05	500	2004
Treboplast, s.r.o.	MFG	plastikářský	Španělsko	157,00	6,00	36	2005
Iveco Czech Republic, a. s.	MFG	automobilový	Francie	462,00	20,54	400	2005
Westvaco Svitavy s.r.o.	MFG	tiskařský	USA	n.s.	n.s.	102	2006
SOMA spol. s r. o.	MFG	strojírenské zařízení	Česká republika	225,00	9,16	20	2006

Přímé zahraniční investice v ČR a jejich regionální diference

iPLATO s.r.o.	SC	vývoj softwaru	Velká Británie	49,12	2,00	60	2006
n.s.	MFG	potravinářský	Česká republika	n.s.	n.s.	170	2006
Brück AM spol. s r.o.	MFG	strojírenský - stroje pro všeobecné účely	Německo	526,00	21,42	20	2006
REHAU, s.r.o.	MFG	plastikářský	Německo	n.s.	n.s.	n.s.	2006
n.s.	SC	sdílené služby - finance	Tchaj-wan	n.s.	n.s.	n.s.	2006
n.s.	TC	letecký	USA	n.s.	n.s.	n.s.	2006
n.s.	MFG	elektro - výroba počítačů	Tchaj-wan	n.s.	n.s.	n.s.	2006
n.s.	MFG	plastikářský	Itálie	n.s.	n.s.	n.s.	2007
COMCO Tube Technology CZ	MFG	strojírenský	Japonsko	22,40		15	2007
n.s.	SC	IT and software development	USA	n.s.	n.s.	n.s.	2007
FORMPLAST PURKERT s.r.o.	MFG	plastikářský	Česká republika	162,20	7,94	40	2007
n.s.	MFG	kovozpracující	Německo	n.s.	n.s.	n.s.	2007
JTEKT Automotive Czech Pardubice s.r.o.	MFG	automobilový	Japonsko	583,02	28,10	115	2007
KORADO, a.s.	MFG	kovodělný	Česká republika	800,00	38,56	125	2007
Kovolis Hedvokov a.s.	MFG	automobilový	Česká republika	270,00	12,65	45	2007
n.s.	SC	High-tech strojírenství	Česká republika	n.s.	n.s.	n.s.	2007
Ravensburger Karton s.r.o.	MFG	plastikářský	Německo	169,00	8,15	65	2007
Rieter CZ a.s.	MFG	automobilový	Švýcarsko	1 406,60	65,74	129	2007
SIAG CZ, s.r.o.	MFG	high-tech strojírenství	Německo	237,27	12,66	50	2007
KÖGEL, a. s.	MFG	výroba dopravních prostředků	Německo	441,20	27,34	59	2008
n.s.	SC	strojírenský	Taiwan	n.s.	n.s.	n.s.	2008
Isolit-Bravo, spol. s r.o.	MFG	gumářský a plastikářský	Česká republika	104,20	6,63	14	2008
Brück AM spol. s r.o.	MFG	strojírenský	Německo	1 000,00	64,56	110	2008
n.s.	MFG	výroba dopravních prostředků	Itálie	n.s.	n.s.	n.s.	2008
PANASONIC AUTOMOTIVE SYSTEMS CZECH, s.r.o.	MFG	elektronický a elektrotechnický	Japonsko	711,47	43,59	274	2008

Přímé zahraniční investice v ČR a jejich regionální diference

n.s.	SC	IT a vývoj software	Velká Británie	n.s.	n.s.	n.s.	2008
CPN spol. s r.o.	TC	chemický a farmaceutický	Česká republika	117,00	6,87	52	2008
OZM Research s.r.o.	TC	elektronický a elektrotechnický	Česká republika	13,12	0,77	2	2008
Protronix s.r.o.	TC	elektronický a elektrotechnický	Česká republika	23,60	1,39	0	2008
SYNPO, akciová společnost	TC	chemický a farmaceutický	Česká republika	26,23	1,54	0	2008
Sklenář s.r.o.	TC	strojírenský	Česká republika	8,50	0,50	0	2008
P-D Refractories CZ a.s.	TC	ostatní	Česká republika	12,22	0,72	21	2008
Výzkumný ústav organických syntéz a.s.	TC	chemický a farmaceutický	Česká republika	25,03	1,47	0	2008

Zdroj: www.czechinvest.org

Pozn: n.s. = investor nesdělil informace

Příloha F: Dotazníkové šetření zahraničních investorů v Pardubickém kraji

- Jaké **lokalizační faktory** **obecně** hrají pro rozhodnutí umístění Vašich investic nejdůležitější roli?
(ohodnoťte jako ve škole známkou 1-5; 1=nejdůležitější až 5=nedůležité)

dostatek kvalifikovaných sil	
cena pracovních sil	
dostatek a výhodná cena pozemků	
kvalita infrastruktury, vč. dopravního spojení	
kvalita životního prostředí v nejširším slova smyslu průmyslová tradice	
investiční pobídky	
blízkost vědecko-výzkumné základny	

- 2.** Na jaké úrovni shledáváte **lokalizační faktory** ve **Vámi zvoleném regionu**?
(ohodnoťte jako ve škole známkou 1-5; 1=výborný až 5=nedostatečný)

dostatek kvalifikovaných sil	
cena pracovních sil	
dostatek a výhodná cena pozemků	
kvalita infrastruktury, vč. dopravního spojení	
kvalita životního prostředí v nejširším slova smyslu průmyslová tradice	
investiční pobídky	
blízkost vědecko-výzkumné	

základny

- Co očekáváte od investic lokalizovaných ve vybraném regionu? *(napište)*
- Uvažovali jste při výběru vhodné lokalizace pro Vaši investici i o jiném regionu?

ANO x NE

O kterém?

- Jak jste ve Vámi vybraném regionu spokojeni s **dostatkem pracovních sil?**
(ohodnoťte jako ve škole známkou 1-5; 1=výborný až 5=nedostatečný)

dostatek kvalifikovaných pracovních sil	
dostatek pracovních sil dělnických profesí	
dostatek pracovních sil technický zaměřených profesí	
dostatek výzkumných pracovníků	
využíváte zahraniční pracovní síly	ANO x NE

- Jak jste spokojeni ve Vámi zvoleném regionu s **dostupností a kvalitou dopravní infrastruktury?**
(ohodnoťte jako ve škole známkou 1-5; 1=výborný až 5=nedostatečný)

dostupnost silniční sítě	
dostupnost železniční sítě	
dostupnost letecké dopravy	
kvalita silniční sítě	
kvalita železniční sítě	

napojení na meziregionální dopravní síť	
napojení na mezinárodní dopravní síť	

- Jste spokojeni se spoluprací orgánu místní správy?
ANO x NE
- Máte nějaké podněty na zlepšení ve Vámi zvoleném regionu? (*napište*)
- Jste spokojeni s volbou regionu pro Vaši investici?
ANO x NE